నరసింహము, కూచి

ఆంధ్రపద్యగద్యముక్తావళి

పిఠాపురము, 1928

Record no. 701

Narasiṃhamu, Kūci

Āṃdhrapadyagadyamuktāvaḷi

Piṭhāpuramu, 1928

Record no. 701

Bibliographic Record Target

దాశరధిశతకము / బెజవాడ : మారుతి అండు కో., 1926.

77, 3 p. ;18 cm.

Record no. 700

Dāśaradhiśatakamu / Bejavāḍa : Māruti aṃḍu Kō., 1926.

77, 3 p. ;18 cm.

Record no. 700

శ్రీ రామా.

BALA VIGNANA THARANGINI
SERIES. No 4. A.

PEARLS OF TELUGU POETRY AND PROSE.

PART II

First Edition 1000 Copies.

Gauranga Brothers.
Publishers Etc
PITHAPURAM. East Godavari.

Compiled by
KUCHI NARASIMHAM.

 1928 (Price As. 10.

శ్రీరామ.

బాలవిజ్ఞానతరంగిణి. 4 A.
పిఠాపురము.

ఆంధ్రపద్యగద్యముక్తావళి.

ద్వితీయభాగము.

కూచి నరసింహముగారిచే
సంకలితము.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు.

శ్రీ విద్వజ్జన మనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల
పిఠాపురము

1928. [వెల రు 0-10-0.

శ్రీరామా.

పాఠకులారా !

పీఠికలోఁ దెల్పిన ట్లీ "ఆంధ్రపద్యగద్యముక్తావళి" మూఁడుభాగములును ఏకగ్రంథముగానే యచ్చొత్తింపఁ దొలుతఁ దలఁచినాను. అట్లు కొంత ముద్రణమైనపిదపఁ, గొందఱు మిత్రులువచ్చి "కావ్యరసభావాలంకారచ్ఛందోవిషయాదులఁ గూర్చి మీరు వ్రాసిన ప్రథమభాగము పలువురకు మిక్కిలి యుపయోగకరమైనది. కాని యదివలయువారికి మీ రెంచి ముద్రింపించిన 674 పద్యగద్యములుగల రెండవభాగమును వానికి మీరువ్రాసిన లఘువ్యాఖ్యగల మూఁడవభాగమును అక్కఱ లేకపోవచ్చును, ఇవి కావలయువారి కది యక్కఱలేకపోవచ్చును. అదియుఁగాక, మూఁడునుగలిపి ముద్రించినఁ, బుస్తకము వెల సామాన్యస్థితిలోనున్నవారికి హెచ్చుగాకమానదు, వారికోసము మూల్యము మీరు తగ్గించినచో, మీకు ధననష్టము కలుగకమానదు. కనుక, ఈచిక్కు లాలోచించి, మూఁడుభాగములును వేఱువేఱుగా ముద్రింపించి, దేనివెలదాని కేర్పఱుచుట మంచిది" అని నాతోఁజెప్పినారు. వారిమాటలు నాకు నచ్చినందున, నా మొదటియభిప్రాయము మార్చుకొని మూఁడుభాగములును మూఁడుప్రత్యేకగ్రంథములుగా ముద్రింపించుచు, నందలివిషయము లీక్రింద సంగ్రహముగాఁ బఠితలకుఁ దెలియఁబఱుచుచున్నాను.

ప్రథమభాగము.

ద్వితీయభాగము.

తృతీయభాగము.

రెండవభాగములోని 674 పద్యగద్యములకును లఘువ్యాఖ్య కూర్చి నరసింహము.

శ్రీరామ

ఆంధ్రపద్యగద్యముక్తావళి.

I

నన్నయభట్టారకుఁడు (నన్నయభట్టు)

ఈయన సుప్రసిద్ధప్రథమాంధ్రకవి, వాగనుశాసనబిరుదాంచితుఁడైన వైదికబ్రాహ్మణుఁడు. క్రీ॥ శ॥ 1022 మొదలు 1063 వఱకు రాజ్యముచేసిన రాజరాజనరేంద్రునికాలమునాఁటివాఁడు. తనయాంధ్రభారతమాయనకే కృతియిచ్చినాఁడు. ఆదిపర్వసభాపర్వములును ఆరణ్యపర్వములోఁ గొంతభాగమును తెనిఁగించినాఁడు. కవిత్వము మృదువై రసవంతమై ద్రాక్షాపాకమున నుండును. గద్యరచనయు స్వాభావికముగా సరసముగా ధారాళముగా నుండును. ఈయనసీసములందును తేటగీతములందును ఆటవెలఁదులందును ఛందోవిశేష మొకటి తఱచుగాఁ గన్పట్టును. పద్యము వడితోఁ బ్రారంభింపఁబడినచోఁ జివరవఱకు వడులే యుండును, ప్రాసయతితోఁ బ్రారంభింపఁబడినచోఁ జివరవఱకుఁ బ్రాస యతులే యుండును, ఒకయతితోను ఒకప్రాసయతితోను బ్రారంభింపఁబడినయెడలఁ బద్యమంతయుఁ జివరవఱకు నట్లే యుండును. ఇట్లుండనివి యెక్కడనో కాని లేవు. ఈవిశేషము ఆరణ్యపర్వశేషమందలి యెఱ్ఱన రచనలోఁగూడఁ గానవచ్చుచున్నది.

ఆదిపర్వము—పంచమాశ్వాసము.

కథాసందర్భము

ఘృతాచి యను నప్సరసను గామించుటవలన భరద్వాజమునికి ద్రోణుఁడు పుట్టినాఁడు. పృషతుఁ డనుపాంచాలపతి భరద్వాజముని స్నేహితుఁడు. మేనక యనునప్సరసను జూచి మోహించినందువలనఁ బృషతునకు ద్రుపదుఁడు కలిగినాఁడు. ద్రుపదుఁడును ద్రోణుఁడును ఒక్కచోటనే వేదధనుర్వేదాదివిద్యలు కఱచుటచే బాల్యస్నేహితులు. పృషతునియనంతరమున ద్రుపదుఁడు పాంచాలాధిపతియైనాఁడు. తండ్రియాజ్ఞఁ గైకొని ద్రోణుఁడు కృపాచార్యుని చెల్లెలగు కృపిని బెండ్లాడి యామెవలన అశ్వత్థామ యనుకొడుకును బడసినాఁడు.

క. అనవరతము బ్రాహ్మణులకుఁ
దనియఁగ ధనమిచ్చు జామ◆దగ్న్యుఁడు రాముం,
డను జనవాదపరంపర
విని యరిగెను వానికడకు◆ విత్తాపేక్షన్. 1

క. అరిగి మహేంద్రాచలమునఁ
బరమతపోవృత్తి నున్న◆ భార్గవు, లోకో
త్తరభూరికర్మనిర్మల
చరితుని, ద్రోణుండు గాంచె◆ సద్వినయమునన్. 2

వ. ఏను భారద్వాజుండ, ద్రోణుండనువాఁడ, నర్థార్థినై నీకడకు వచ్చితి, ననినఁ బరశురాముం డిట్లనియె. 3

చ. కలధన మెల్ల ముందర జ◆గన్నుత! విప్రుల కిచ్చి, వార్ధిమే
ఖలనిఖిలోర్వియంతయును ◆ గశ్యపుఁడన్మునికిచ్చితిన్, శరం
బులును శరీర మస్త్రములుఁ◆ బొల్పుగ నున్నవి, వీనిలోన నీ
వలసినవస్తువుల్ గొను ధ్రు◆వంబుగ నిచ్చెదనీకు నావుడున్. 4

క. ధనములలో నత్యుత్తమ
ధనములు శస్త్రాస్త్రములు, ము◆దంబున వీనిం
గొని కృతకృత్యుఁడ నగుదును
జననుత! నా కొసఁగు మస్త్ర◆శస్త్రచయంబుల్. 5

వ. అని పరశురాముచేత దివ్యాస్త్రంబులు ప్రయోగరహస్యమంత్రంబులతోడం బడసి, ధనుర్విద్యయు నభ్యసించి ధనార్థియయి, తనబాలసఖుండైన ద్రుపదుపాలికిం బోయి, యేను ద్రోణుండ, నీసహాధ్యాయుండ, నన్ను నెఱుంగుదే? యని ప్రణయపూర్వకంబుగాఁ బలికిన, విని యప్పలుకులు విన సహింపక ద్రుపదుం డిట్లనియె. 6

చ. కొలఁదియెఱుంగ కిట్టిపలు◆కుల్ వలుకందగుఁగాదు నాక, నన్
బలుచఁదనంబునం బలుకఁ ◆ బాడియె నీసఖ నంచుఁ? బేదవి
ప్రులకును ధారుణీశులకుఁ◆ బోలఁగ సఖ్యము సంభవించునే?
పలుకక వేగ పొమ్మ కట◆ పాఱుఁడు సంగడికాఁడె యెవ్వఁడున్?

చ. ధనపతితో దరిద్రునకుఁ, ◆ దత్త్వవిదుం డగువానితోడ మూ
ర్ఖునకుఁ, బ్రశాంతుతోడఁ గడుఁ ◆ గ్రూరునకున్, రణశూ

రుతోడ భీ

డునకు, వరూథితోడ నవరూథికి, సజ్జనుతోడఁ గష్టదు
ర్జనునకు, నెవ్విధంబునను సఖ్యముదా నొడఁగూడ నేర్చునే? 8

క. సమశీలవ్రతయుతులకు,
సమధనవంతులకు, సమసుచారిత్రులకుం,
దమలో సఖ్యమును వివా
హము నగుఁగా, కగునె రెండు నసమానులకున్? 9

వ. మఱి యట్లుం గాక, రాజులకుఁ గార్యవశంబునం జేసి మి
త్రామిత్రసంబంధంబులు సంభవించుం గావున, మాయట్టి
రాజులకు నీబోఁటిపేదపాఱువారలతోఁ గార్యకారణవ
శంబైన సఖ్యం బెన్నండును గానేర, దని ద్రుపదుం డైశ్వ
ర్యగర్వంబున మెచ్చక పలికిన విని, ద్రోణుం డవమానజ
నితకోపఘూర్ణమానమానసుండయి యెద్దియుం జేయునది
లేక, పుత్రమిత్రకళత్రాగ్నిహోత్రశిష్యగణంబులతో
హస్తిపురంబునకు వచ్చె; నచ్చట నప్పురబాహ్యంబున ధృత
రాష్ట్రపాండునందను లంతఱుఁ గ్రీడాపరులయి వేడుకతో
నాడుచున్నఁ, గాంచనకందుకం బొక్కనూతం బడిన. 10

ఆ. నీరిలేనిఁ దోఁచు తారకప్రతిబింబ
మొక్కొ! యనఁగ వెలుఁగుచున్నదాని,
రాచకొడుకు లెల్లఁ జూచుచునుండిరి
దానిఁ బుచ్చుకొనువిధంబు లేక. 11

వ. అట్టిసమయంబున. 12

క. నానావిధశరశరధుల
తోఁ, నున్నతచాపధరుఁడు ద్రోణుఁడు వారిం
గానఁ జనుదెంచి, యంతయుఁ
దా నప్పు డెఱింగి రాజతనయుల కనియెన్. 13

చ. భరతకులప్రసూతులరు, భాసురశస్త్రమహాస్త్రవిద్యలం
గరము ప్రసిద్ధులై పరఁగు గౌతమశిష్యుల, రిట్టిమీకు దు
ష్కరముగ నూతిలోఁ బడిన కాంచనపిండుఁ గొనంగ లేక, యొం
డొరులమొగంబు సూచి నగుచుండఁగఁ జన్నె యుపాయ
హీనతన్? 14

వ. దీని నాబాణపరంపరం జేసి పుచ్చుకొని మీ కిచ్చెదఁ, జూ
డుఁ! డీవిద్య యొరు లెవ్వరు నేర, రని ద్రోణుం డొక్క
బాణం బభిమంత్రించి దృష్టిముష్టిసౌష్ఠవం బొప్ప నాకందు
కంబు నాటనేసి, దానిపుంఖంబు మఱియొకబాణంబునఁ
గాఁడనేసి, వరుస బాణరజ్జువు గావించి, దానిం దిగిచికొని
యిచ్చినం జూచి, యారాజకుమారు లెల్ల విస్మయం బంది
ద్రోణుం దోడ్కొని చని భీష్మున కంతయు నెఱింగించిర
నాతండును. 15

క. ఆసన్నపలితు, ననఘు, శ
రాసనగురు, భూరిసత్త్వు, నసితకృశాంగున్,
భూసురవరు, ద్రోణు, గుణో
ద్భాసితు, వినినట్లచూచి పరమప్రీతిన్. 16

క. ఎందుండి వచ్చితి రిందుల ?
కెందుండఁగ నీకు నిష్ట ? ♦ మెఱిఁగింపు జగ
ద్వందిత ! యని యడిగిన, సా
నందుఁడు ద్రోణుండు భీష్ము♦నకు నిట్లనియెన్. 17

వ. ఏను ద్రోణుం డనువాఁడ, భరద్వాజపుత్త్రుండ, నగ్ని
వేశుం డను మహామునివరునొద్ద బ్రహ్మచర్యాశ్రమంబున
వేదాధ్యయనంబు సేసి ధనుర్వేదం బభ్యసించుచున్ననాఁ
డు, పాంచాలపతియైన పృషతపుత్త్రుండు ద్రుపదుం డను
వాఁడు నా కిష్టసఖుండయి, యెల్లవిద్యలు గఱచి, యేను
పాంచాలదేశంబునకు రాజయిననాఁడు నాయొద్దకు వచ్చు
నది, నా రాజ్యభోగంబులు నీవు ననుభవింప నర్హుండ, వని
నన్నుఁ బ్రార్థించి చని, పృషతుపరోక్షంబునఁ దద్దేశంబు
నకు రాజయియున్న, నేను గురునియుక్తుండనై గౌతమిం
బాణిగ్రహణంబు చేసి, యొక్కమారు నశ్వత్థామ నధిక
తేజస్వి నాత్మజుం బడసి, ధనంబు లేమిం గుటుంబభరణం
బునం దసమర్థుండనయి యుండియు, 18

క. పురుషవిశేషవివేకా
పరిచయు లగుధరణిపతుల♦పాలికిఁ బోవన్,
నరులందు దుష్ప్రతిగ్రహ
పర, మొదలో రోసి, ధర్మ♦పథమున నున్నన్. 19

క. ధనపతులబాలకులు ముద
మున నిత్యముఁ బాలుద్రావఁ ♦ బోయిన, నస్మ
త్తనయుండు వీఁడు బాల్యం
బున నేడ్చెను, బాలు నాకుఁ ♦ బోయుం ! డంచున్. 20

వ. దానిం జూచి దారిద్ర్యంబునకంటెఁ గష్టం బొండెద్దియు
లేదు, దీని నా బాలసఖుండగు పాంచాలుపాలికిం బోయి పా
సికొందు, నాతండు తనదేశంబున కభిషిక్తుండుగాఁ బోవు
చుండి నన్ను రాఁ బనిచిపోయె. 21

మత్తకోకిల

వేఁడు టొంటియుఁ గష్టమైనను ♦ వేఱులేనిసుహృజ్జనున్
వేఁడికో లుచితంబ, కావున ♦ వేడ్కతోఁ జనిసోమకున్
వేఁడినన్, ధన మీయఁ డేనియు ♦ వీనిమాత్రకు పాలుగేన్
పాఁడికుఱ్ఱుల నీఁడె వీనికిఁ ♦ బాలుద్రావుచునుండఁగాన్ ? 22

వ. అని నిశ్చయించి, ద్రుపదునొద్దకుఁ బోయి నన్నెఱింగిం
చిన, నాతండును దనరాజ్యమదంబున నన్నును దన్నును
నెఱుంగక, యేను రాజను, నీవు పేదపాఱుండవు, నాకును
నీకును నెక్కడిసఖ్యం ? బని పలికిన, వానిచేత నవమాని
తుండ నయి వచ్చితి, నని ద్రోణుండు దనవృత్తాంతం బం
తయుఁ జెప్పిన, 23

క. విని, రోయుతీఁగ కాళ్ళం
బెనఁగెఁ గదా ! యనుచుఁ బొంగి, ♦ భీష్ముఁడు ద్రోణున్

ఘుఁ భుజు, నభీష్టపూజల
ధనధాన్యవిధానముల ముదంబునఁ దనిపెన్. 24

వ. మఱియును. 25

చ. మనుమల నెల్లఁ జూపి, మఱి మంతుఁడు శాంతనవుండు, వీరిఁ జే
కొని గురువృత్తిమైఁ గఱపు ఘోరశరాసనవిద్య లెల్లఁ, బెం
పున జమదగ్నిసూనుఁడును బోలఁడు నిన్నని విందు విల్లునే
ర్పున, నయనైపుణంబునను, భూరిపరాక్రమబాహుసంప
దన్. 26

వ. అని కుమారుల నెల్లం జూపి, ద్రోణునకు శిష్యులం గా స
మర్పించిన, ద్రోణుండును వారలం జేకొని యందఱకిట్లనియె.

తే. అస్త్రవిద్యలు గఱచి నా కైనయిష్ట
మొగిన తీర్పంగ నిం దెవ్వఁ డోపు? ననినఁ
బాయ మొగమిడి కౌరవుల్ పలుకకుండి,
రేను దీర్చెద నని పూనె నింద్రసుతుఁడు. 28

వ. ఇట్లు తనయిష్టంబు సేయం బూనిన యర్జును నాచార్యుం
డతిస్నేహంబునఁ గౌఁగిలించికొని కరంబు సంతసిల్లి కుమా
రుల కెల్ల విలువిద్యఁ గఱపుచున్న, నానాదేశరాజకుమారు
లెల్ల వచ్చి వారితోడఁ గలసి కఱచుచుండిరి; యంతమఱియు,
సూతపుత్త్రుండైన రాధేయుండు ధనుర్విద్యాకౌశలంబున
నర్జునునితో మత్సరించుచు దుర్యోధనపక్షపాతియై యుం
డె, నంత. 29

క. నరుఁ డస్త్రశస్త్రవిద్యా
పరిణతి నధికుఁ డయి, వినయపరుఁడయు, శశ్వ
ద్గురుపూజాయత్నంబునఁ
బరఁగుచు సంప్రీతుఁ జేసె భారద్వాజున్. 30

* * * * *

—◆ కౌరవపాండవులు గురుదక్షిణార్థంబు ద్రుపదుని బట్టుటకుఁ జనుట. ◆—

వ. అంతఁ బ్రభాతం బగుటయుఁ, దత్సమయనియమంబులం
దీర్చి, యాచార్యుండు శిష్యుల నెల్ల రావించి, మీ రిందఱు నాకు
గురుదక్షిణ యిం, డనిన నందఱు మ్రొక్కి యెదుర నిలిచి
నా కెద్ది యిష్టంబు సెప్పుం, డనిన విని యవివేకకారణ
దారుణైశ్వర్యగర్వితుం డగు ద్రుపదు నోడిచి పట్టితెం,
డిదియ నా కిష్టం బయినగురుదక్షిణ. యని పంచిన. 31

క. వల్లె యని రాజనందను
లెల్లను సమకట్టి రథము లెక్కి విశల్ భే
ల్లఁగ గర్జిల్లి, నిశా
తోల్లసితకృపాణకార్ముకోద్యతకరులై. 32

ఉత్సాహము.

ఏల దీని నెడయఁ జేయ? నీక్షణంబ యేఁగి పాం
చాలుఁ బట్టి తెత్త మధిక శౌర్యలీల మెఱయఁగాఁ

బోలు, ననుచుఁ బెరిఁగి రాజ♦పుత్రు లెల్ల నరిగి, పాం
చాలపురము ముట్టికొని ర♦సంఖ్యబలసమేతులై. 33

వ. పాండవులును రథంబు లెక్కి, ద్రోణుం బరివేష్టించి, పిఱుంద
నరిగి; రంత నర్జునుం డాచార్యున కిట్లనియె. 34

క. వడిగొని కౌరవు లొండొరుఁ
గడవఁగ మును చనిరి, వారి♦గర్వము చూడం,
గడిమిని ద్రుపదాధిపుతోఁ
బోడువఁగఁ దమ కలవి యగునె ♦ భుజవీర్యమునన్? 35

క. అతగులచే ద్రుపదుఁడు బల
వ్యాతుఁడై పట్టువడ, నంత♦హీనుఁడె? శౌర్యో
న్నతుఁ, డధికధనుర్విద్యా
న్వితుఁడు, భవత్సఖుఁ, డనంగ ♦ వినరొకో వానిన్? 36

వ. అనుచుఁ బాంచాలపురం బాసన్నంబుగాఁ జనుదెంచునం
తకు ముందఱ చని, దుర్యోధన యుయుత్సు దుశ్శాసన
వికర్ణ జలసంధాదులైన ధార్తరాష్ట్రు లనేకనృపకుమారస
హితులై పాంచాలపురంబుపయి విడిసినఁ, బాంచాలపతి
యెఱింగి యపారచతురంగబలసమేతుండై కౌరవులం దాఁకి.

క. శరనికరసహస్రంబులఁ
బరువడి నందఱను గప్పెఁ, ♦ బ్రావృడ్ధారా
ధర మురుధారాజలముల
సరసిజములఁ గప్పునట్లు ♦ సంరంభమునన్. 38

క. కలయ నసిముసలదండం
బులు గొని, కాంపిల్యనగర♦మునజను లెల్లన్
నలిరేఁగి యార్చి కౌరవ
బలసుభటులఁ బొడిచి, రాజ♦బడలువడంగన్. 39

క. ధృతరాష్ట్రకుమారులు నవ
హితులై పాంచాలుమీఁద ♦ నేసిరి, సాంద్ర
తతబాణప్రకరతిరో
హితమై రవికిరణజాల ♦ మేర్పడకుండన్. 40

క. వారలశరములు నడుమన
వారించుచు నధికలాఘ♦వంబున వారిన్
ఘోరశరవిద్ధమర్మలఁ
గా, రణమున సోమకుండు ♦ ఘనుఁడై యేసెన్. 41

క. నానావిధమార్గణముల
నానామార్గముల నేసి♦నం, గురువీరుల్
వానిం జూచి భయంపడి,
నానాతనుఁగా మనంబు♦నం దలఁచి రనిన్. 42

వ. ఇట్లు పాంచాలుబాణవృష్టికి నిలువనోపక, కురుకుమారులు
గుమారశరనిహతసురారికుమారులంబోలె వెఱచఱచి, పాం
డవులకడకుం బఱతెంచినం జూచి, యర్జునుం డాచార్యధ
ర్మజులకు నమస్కరించి, మీర లింద యుండుం, డేనీక్ష
ణంబ పాంచాలుం బట్టితెచ్చెద, నని విజృంభించి సంరం

భంబున భీమసేనుండు దనకు సేనాగ్రచరుండుగా, మాద్రే
యులు చక్రరక్షకులుగా, ద్రుపదరాజవాహినీసముద్రంబుఁ
దఱియంజొచ్చిన. 43

క. కరిఘటలఁ దాఁకి భీముఁడు
గరటిఘటాకుంభబింబ♦కంబుల, వడి జ
ర్జరితములఁ జేసె, నిష్ఠుర
తరవజ్రనిపాతపటుగ♦దాఘాతములన్. 44

ఉ. దారుణుఁడై వృకోదరుగ♦దాకులిశాహతి నన్యవాహినీ
వారణసంచయం, బభిన♦వక్షతశోణితధార లొప్ప, సం
చాదితధాతునిర్ఝరవి♦శాలశిలోచ్చయసంచయాభమై,
వీరరణంబునం బడియె,♦విక్షతహస్తిపవృక్షపంక్తితోన్ 45

చ. అనిలజుఁ డుగ్రుఁడై ద్రుపదు♦హస్తిఘటావలి నశ్వసంహతిన్
ఘనరథకోటి భగ్నములు♦గా సమరంబునఁ జేసి, పేదఱు
ర్మనుజులఁ జంపనేల ? యని, ♦ మానుగ గోపుఁడు గోగ
ణంబులం
గొనకొని రొప్పునట్లు,లధి♦కుండెగ చెం బృథునందనాప్తుఁడై.

స్రగ్ధర.

అంతం గాంతేయుఁ డత్యా♦యతభుజుఁడు నరుం
♦డగ్గి పాంచాలుదంతి
ధ్వాంతంబున్, వానివాహో♦త్తమతుహినతతిం,
♦దద్భటోదారతారా

సంతానంబున్, శరాంశూ♦చ్ఛ్రయవిభవములన్
♦శాంతిఁ బొందించి, యుద్య
ద్ధ్వాంతారాతిప్రభుండై ♦ తనరుచు, వెలిఁగెం
♦దద్రణవ్యోమవీథిన్. 47

క. అతనిఁ జూచి సహింపక,
యాతతశాత్మకుఁడు ద్రుపదు♦ననుజుఁడు, శౌర్యో
పేతుఁడు, సత్యజితుం డను
నాతఁడు, బీభత్సుఁ దాఁకె♦నతిరభసమునన్. 48

క. కడఁగి ద్రుపదానుజుఁడు నె
వ్వడిఁ గవ్వడి నేసె నూఱు♦వాఁడిశరంబుల్,
గడు నలిగి వాని నన్నిటి
నడుమన తునియంగ నేసె ♦ నరుఁ డస్త్రములన్. 49

క. వివిధాస్త్రకోవిదుఁడు, వా
సవి, వానిరథంబురథ్య♦సారథుల మహిం
గువలువడనేసె, నుగ్రా
హవమునకును వాఁడు విముఖుఁ♦డై చెడి పఱవన్. 50

వ. అంత. 51

క. శరమోక్షణవేగనిరం
తరమండలితోరుచాప♦దండు, నకాండో
ద్ధురదండధరుఁడపోలెను,
హరినందనుఁ దాఁకె ద్రుపదుఁ ♦ డత్యుద్ధతుఁడై. 52

మ. పరమాస్త్రీకవిశారదుల్, బలయుతుల్, ♦ పాంచాలకౌంతేయు, లా
ండొరుల న్మార్కొని చేయునప్పుడు, తదీ♦యోగ్రాజిరంగంబు దు
స్తరనీరంధ్రనిశాతసాయకతమ♦స్సంఛన్నమైనం, బర
స్పరయుద్ధంబులు దక్క యోధులు దిశా♦భ్రాంతాత్ములై రచ్చటన్. 53

—♦ అర్జునుఁడు ద్రుపదుం బట్టి కట్టితెచ్చుట ♦—

వ. అట్టిమహాద్వంద్వయుద్ధంబున విజిగీషుండయి పాంచాలుండు పాండవమధ్యము ధనుర్మధ్యంబు భగ్నంబుగా నొక్కబాణంబున నేసి యార్చిన, నలిగి వాసవసుతుం డుద్యతాసిహస్తుండయి శైలస్థలంబుమీఁదికి లంఘించు సింహంబునుంబోలె ద్రుపదురథంబుమీఁదికి లంఘించి వానిం బట్టుకొనినఁ, దత్సైన్యంబు హాహాధ్వను లెసంగ మహార్ణవంబునుంబోలె మ్రోయుచుండె నంత. 54

క. పరిక్షీణదర్పు, ద్రుపదు, ర
థాక్షములోఁ గట్టితెచ్చి ♦ యర్జునుఁడు క్రియా
దక్షుండయి గురునకు గురు
దక్షిణ గా నిచ్చి చేసెఁ ♦ దత్సమ్మదమున్ 55

వ. ద్రోణుండు నర్జునుచేసినపరాక్రమంబునకుఁ బరమప్రీతహృదయుండై ద్రుపదుం జూచి నగుచు నిట్లనియె. 56

క. వీ రెవ్వరయ్య! ద్రుపదమ
హారాజులె! యిట్లు కృపణు♦లయి పట్టువడన్
వీరికి వలసెనె! యిపుడు మ
హారాజ్యమదాంధకార♦మది వాసెనొకో?. 57

ఆ. ఇంకనైన మమ్ము ♦ నెఱుఁగంగ నగునొక్కొ?
యనుచు నుల్లసంబు ♦ లాడి ద్రుపదు
విడిచిపుచ్చె గురుఁడు; ♦ విప్రులయలుకయుఁ
దృణహుతాశనంబు ♦ దీర్ఘమగునె? 58

వ. ఇట్లు ద్రుపదుండు ద్రోణుచేత విముక్తుండయ్యుఁ గోపపాశబద్ధుండయి, యప్పరిభవంబునకుం బ్రతికారంబుసేయం దలంచి, బ్రాహ్మణోపాస్తిసేయుచుండె; నిట ధృతరాష్ట్రుండు యుధిష్ఠిరుయౌవరాజ్యభారధురంధరుంగా నెఱింగి భీష్మవిదురులతో విచారించి యౌవరాజ్యాభిషిక్తుం జేసిన. 59

* * * * *

* * * * *

ఆదిపర్వషష్ఠాశ్వాసము.

(ఘటోత్కచజననానంతరమునఁ గుంతితోఁ బాండవులేగి యేకచక్రనగరంబుననుండుట)

క. లలితజటాజినకుశవ
ల్కలధరులై, వేదమొప్పఁ ♦ గాఁ జదువుచు, ని
మ్ముల బ్రహ్మచారివృత్తిని
వెలయఁగ, నంటుండి రొక్క ♦ విప్రగృహమునన్. 60

క. ధృతిఁ జదువుచు, భిక్షార్థము
ప్రతిగృహమున కరుగుచున్న ♦ భవ్యుల మౌన
వ్రతులం బ్రీతులఁ జేసిరి
సతతము నందులగృహస్థ ♦ సద్విజులు దయన్. 61

క. జలజప్రియతేజుల, వీ
రల, నధికుల, ధరణిపాలన ♦ రాజ్యశ్రీయో
గ్యుల, నిల్లిల్లో భిక్షా
కులఁ జేసె విధాతృఁ? డంచు ♦ శోకింపజనుల్, 62

క. పరమాన్నభైక్షభక్ష్యా
పరిపూర్ణతరంబులయిన ♦ పాత్రము లయ్యే
వురు నిత్యంబు నివేదిం
తురు తల్లికిఁ గరము భక్తి ♦ తో వినయమునన్ 63

వ. కుంతియును, దాని రెండుభాగంబులుసేసి, యందొక్కభా
గంబు భీమునకుం బెట్టి, తక్కినభాగంబు గడమకొడుకులుం
దానును గుడుచుచు, నిట్లు ప్రచ్ఛన్నులై యేకచక్రపురం
బున నుండునంత, నొక్కనాఁడు ధర్మార్జునయములు భిక్షా
ర్థం బరిగిన, నిటఁ గుంతియు భీముండును దమవిడిసినవిప్ర
గృహంబున నుండునంత, నందొక్కపెట్ట యార్తధ్వని
యెగసిన విని, కుంతీదేవి యెంతయు సంతాపించి భీమున
కిట్లనియె. 64

తే. ఇందు సుఖముండితిమి యొరు ♦ లెఱుఁగకుండ,
నేలొకో యిప్పు డీవిప్రు ♦ నింట నార్త
రవము వీతెంచె? దీని నా ♦ రసి యెఱుంగ
వలయుఁ, దత్ప్రతీకారంబు ♦ వలయుఁజేయ. 65

వ. పరమోపకారియైనయీబ్రాహ్మణునకు నేమి ప్రియము సే
యసమకూరునో యని చింతించుచుందుదు; నిట్టిచో నిప్పు
డిద్దియేనియు దుస్తరంబయిన దుఃఖం బీగృహస్థున కయ్యెం
గావలయు, నామనంబు మలమల మఱఁగెడు, దీనిం బలిఁగి
వీరికి మనఃప్రియంబుసేయవలయు. 66

క. కృత మెఱుఁగుట పుణ్యము, స
న్మతి దానికి సమము సేఁత ♦ మధ్యము, మఱి త
త్కృతమున కగ్గలముగ స
త్కృతిసేయుట యుత్తమంబు, ♦ కృతబుద్ధులకున్. 67

వ. అనిన భీమసేనుం డిట్లనియె. 68

ఆ. ఎఱిఁగి నాకుఁ జెప్పు ♦ మిది యేమి? యెవ్వరి
వలన నింత వచ్చె? ♦ వగవ నేల?
యెంతకడిఁది యైన ♦ నిది యేను దీర్చి యీ
విప్రునకుఁ బ్రియంబు ♦ విస్తరింతు. 69

వ. అనినం గుంతీదేవి యట్ల చేయుదు నని చని, దుఃఖపర
వశు లయి పరిదేవనంబు సేయుచున్నవారలం జూచి, యడు
గనేరక మిన్నకున్నంత, బ్రాహ్మణుండు తనబాంధవులు విన
నిట్లనియె. 70

క. నలసారము సంసార, మ
ఖిలదుఃఖావహము, భయని♦కేతన, మతిచం
చలము, పరాధీనం, బిం
దులజీవన మేల నమ్మ♦దురు తత్త్వజ్ఞుల్? 71

క. ఆదిని సంయోగవియో
గాదిద్వంద్వములు దేహి ♦ యగువానికి సం
పాదిల్లక తక్కవు, పూ
ర్వోదయకర్మమున నెట్టి♦యోగికి నయినన్. 72

తరువోజ

ఏనును బ్రజలును ♦ నీధర్మసతియు
♦నేయుపాయంబున ♦ నిబ్బారిఁ గడవఁ

గా నేర్తు? మెయ్యది ♦ కర్జ? మిందుండఁ
♦గా దేగుదమ యొండు♦కడ కని ముంద
రే నెంత చెప్పిన, ♦ నెన్నండు వినద
♦యిది, యిట్టిదారుణ ♦ మిమ్మెయిఁ జేయఁ
గా నున్నవిధి యేల ♦ కడవంగ నిచ్చుఁ?
♦గర్మవిపాకంబు ♦ గడవంగ లావె? 73

సీ. మంత్రివంతంబుగా ♦ మత్పరిణీతయై
ధర్మచారిణి యగు♦దాని, వినయ
వతిఁ, బ్రజావతి, నను♦వ్రత, నెట్టు లసురకు
భక్ష్యంబ వగు మని ♦ పనుప నేర్తు?
ధర్మాభివృద్ధిగాఁ ♦ దగువరునకు నీఁగ
నిల్లడ బ్రహ్మచే ♦ నిడఁగఁబడిన
యిక్కన్య యతిబాల, ♦ యిందుద్భవం బగు
దౌహిత్రలాభంబు ♦ దలఁగ నెట్లు

ఆ. దీనిఁ బుత్తు? మఱి మ♦దీయపిండోదక
నిధిఁ, దనూజుఁ, గులము ♦ నిస్తరించు
వానిఁ, బితృగణంబు♦వలనిఋణంబును
బాచు చిఱుతవాని, ♦ నీచగతిని— 74

ఆ. ఎట్లు సూచిచూచి, ♦ యిదిపాప మనక, య
య్యసురవాతఁ ద్రోతు ♦ నదయవృత్తి?

నరిగి యేన యిప్పు ♦ డసురకు నాహార
ముగుదు, వీరిఁ బుచ్చు ♦ నగునె నాకు? 75

వ. అని యాత్మపరిత్యాగంబునందుఁ గృతనిశ్చయుండై యు
న్న బ్రాహ్మణుం జూచి బ్రాహ్మణి యిట్లనియె. 76

క. మనుజులకు నెవ్విధంబున
ననతిక్రమణీయమైన ♦ యాపద్విషయం
బున, సంతాపింపంగాఁ
జన దని యెఱిఁగియును దగునె ♦ సంతాపింపన్? 77

వ. అరక్కసున కే నశనం బయ్యెద, మీరు వగవకుండుఁడు,
భార్యయందుఁ బడయందగు నపత్యంబు మొందర నాయం
దుఁ బడసితి, నేనును ఋణవిముక్తనయితిం, బ్రాణవియో
గంబుఁ జేసియయినను భార్య పతికి హితంబుసేయవలయు,
మఱి యట్లుంగాక. 78

ఆ. పురుషుకంటె మున్న ♦ పరలోకమేఁగిన
సతియ నోఁచినదియ ♦ సతులలోనఁ;
బురుషహీన యయినఁ ♦ బరమపతివ్రత
యయ్యు, జగముచేతఁ ♦ బ్రియ్యఁబడదె? 79

ఆ. పడినయామిషంబు ♦ పక్షులపేక్షించు
నట్లు, పురుషహీన ♦ యయినయువతిఁ
జూచి, యెల్లవారుఁ ♦ జులుక నపేక్షింతు,
రిదియుఁ బాప మనక ♦ హీనమతులు. 80

ఆ. పతివిముక్త యయినఁ ♦ బతికిఁ బునర్దార
సంగ్రహంబుసేఁత ♦ శాస్త్రమతము;
పతివిముక్తుఁ డయిన ♦ సతి కన్యపురుషసం
గ్రహముసేఁత లోక ♦ గర్హితంబు. 81

వ. కావున నేను భవద్వియోగినినయి యొక్కనిమిషంబయి
నను జీవింపనేర; నేర్చితినేనియు నిక్కుమారుల రక్షింపనేర;
నెట్లనిన, శూద్రులు వేదశ్రుతిం బ్రార్థించునట్లు కులాచార
సదృశులు గానివా రిక్కన్యకం బ్రార్థించినం, దత్ప్రతీకా
రంబుసేయను నిక్కుమారునందు గుణాధానంబుసేయను
నాకోపిందిగాదు: మత్పరోక్షంబునం బునర్దారపరిగ్రహంబు
సేసి గృహస్థధర్మంబును నగ్నిహోత్రంబునుం బుత్రులను
రక్షించునది; యనుచు మరణవ్యవసాయంబునం దున్న
తల్లిని దండ్రిం జూచి కూఁతు రిట్లనియె. 82

ఆ. ఒలసి యెంతకాల ♦ ముండిన నేను మీ
దానఁ గాన, యొరుల ♦ ధనమ, నన్న
నెన్నఁడయిన నొరుల ♦ కిచ్చుచో, నసురకు
భోజనముగ నిచ్చి ♦ పుచ్చుఁడిపుడ. 83

తే. తండ్రిచేయు తిలోదక ♦ దానవిధులు
వొందుఁ బరలోకగతయైన ♦ పుత్రియందుఁ;
బుత్రి చేసినవిధులు ద ♦ త్పురుషుఁగాని
తల్లిదండ్రులఁ బొందవు ♦ ధర్మయుక్తి. 84

వ. మీకు నాయందయ్యెడు దౌహిత్రలాభంబునకంటె, మీ
రిద్దఱు జీవించిన ననేకపుత్రపౌత్రలాభం బగు; దానంజేసి
కులంబు నిలుచుం గావున, నన్ను నుపుం డనినఁ, గూఁతుం
గౌఁగిలించుకొని యిద్దఱు నేడ్చుచున్న, వారిం జూచి కన్నీళ్లు
తుడుచుచు. 85

తే. బాలుఁ డొక్కండు కొండొక ♦ కోలచేతఁ
బట్టికొని, యేను రక్కసుఁ ♦ గిట్టి చంపి
చులుకవత్తు, మీ రడలంగ ♦ వలవ, దనుచుఁ
గలయ నూరార్చెఁ దనతొక్కుఁ ♦ బలుకు లొప్ప. 86

వ. వాని యవ్యక్తవచనంబులు విని యందఱు నేడ్పుడిగి, రయ్య
వసరంబునం గుంతీదేవి వారలఁ జేరంజని యిట్లనియె. 87

క. ఇది యేమి తెఱఁగు? దీనికి
మొద లెయ్యది? నాకుఁ దెల్ల ♦ ముగఁ జెప్పుఁడు, తీ
ర్చెద, నని విగతాసులఁ దన
మృదువచనప్రశ్న మనున ♦ మృతమున నెత్తెన్. 88

వ. అనినఁ గుంతీదేవికి నవ్విప్రుం డిట్లనియె. 89

సీ. ఏ నేమి సెప్పుదు ♦ దీని, నెవ్వరికిని
మానుషంబునఁ దీర్ప ♦ రానిదాని?
నయినను జెప్పెదఁ, ♦ బ్రియహితవచన! యీ
ప్రోలికి నామడ ♦ నేల నున్న

యమునానదీగహ్వ ♦ రమున బకుండను
రక్కసుం డుండు; వాఁ ♦ డక్కజముగ
నిండలికాఁపుల ♦ నందఱఁ దొల్లి యి
ల్వరుస మ్రింగుచున్నఁ, ♦ బరమసాధు

ఆ. లగుధరామరేంద్రు, ♦ లగణితజపహోమ
దానవిధులఁ జేసి, ♦ వానివలనఁ
గ్రమము వడసి యొక్క ♦ సమయంబుఁ జేసిరి,
యొనర దాని తెఱఁగు ♦ వినుము తల్లి! 90

వ. నిత్యంబు నిలువరున నొక్కమానిసి, రెండెనుపోతులం
బూన్చినశకటంబున నపరిమితభక్ష్యపిశితమిశ్రాన్నంబు నిం
చుకొని పోయిన, దానిని వానిని నయ్యెనుపోతులను భ
క్షించు. 91

ఆ. మనుజభక్షకుఁ డిది ♦ దనకు జీవనముగ,
నొరులవలనిభయము ♦ వొరయకుండ
దీనిఁ గాచుచుండు; ♦ నీనాఁటిరాజులుఁ
దలఁప రసుర నోర్వ ♦ బలిమిలేమి. 92

ఉ. పోలఁగ ధర్మశీలుఁ డయి ♦ భూరిబలాధికుఁడైన ధారుణీ
పాలకుఁ డక్కు మఱ వడసి, ♦ భార్యను బుత్రుల సద్గ్రయుక్తితో
నోలిన మేలుగాఁ బడయు ♦ నూళ్లను నున్నది యున్కి; కా
నినాఁ,
డేలగృహస్థవృత్తి? సుఖ ♦ మేఁగి వనంబున నున్కి కష్టమే? 93

క. అరి యని బ్రాహ్మణుచేతను
ధరణీశులు పోఁకయును మొదలుగాఁ గొన రే
వ్వరు, నిష్పాపుఁడు మానిసి
నరిగొనియెడు, భక్షణార్థమై విప్రులచేఁ. 94

వ. పెద్దకాలంబునకు మాకు నిలువరుస వచ్చె; నిచ్చలు వాని
నారాక్షసునకు భక్ష్యంబుగాఁ బుచ్చనోప; నేన పోయెద;
నని దుఃఖించి పలికినబ్రాహ్మణునకుఁ గుంతి యిట్లనియె:-
నయ్యా దీని కింత సంతాపింపవలవ, దీయాపద దలఁగునట్టి
యుపాయం బేను గంటి, నీకుం గొడుకొక్కరుండ, వాఁ
డును గసుబాలుండు, బలిగొనిపోవ నర్హుండు గాఁడు, నా
కేవురుకొడుకులు గలరు, వారలలో నొక్కరుం డారక్కసు
నకు భవదర్థంబుగా బలిగొనిపోయెడు ననిన, దాని విననోడి
బ్రాహ్మణుండు చెవులు మూసికొని యిట్లనియె. 95

మధ్యాక్కర.

అతిథియై వచ్చినబ్రాహ్మణున్, జీవితార్థినై, నాకు
హితముగా రక్కసువాతఁ ద్రోవ నేనెట్లొడంబడుదు?
మఱి నవమానింపఁగా దనిన విప్రమరణంబుఁ దలఁచు
టతిపాతకము; పాతకములలోన బ్రాహ్మణహత్య పెద్ద. 96

క. ధృతిసెడి వేఁడెడువానిని,
నతిథిని, నభ్యాగతుని, భయస్థుని, శరణా

గతుఁ, జంపుట కొడఁబడుదు
ర్మతి కిహముం బరముఁ గలదె మదిఁ బరికింపన్? 97

వ. మఱి యాత్మవధ మహాపాతకంబు, దాని కెట్లొడంబడ
నేర్చు? తం డేని, నది యనతిక్రమణీయం బయిన కొడుకుల
చేతం జేయంబడుటం జేసి, నాకుం బాతకంబు లేదు; దానిం
జేసినవానికి మహాపాతకం బగుం గావున బ్రాహ్మణహింస
కే నొడంబడనోప ననినఁ, గుంతి యిట్లనియె. 98

క. ఏనును దీనిన తలఁచి, మ
హీనుత! విప్రవధ యెద సహింపక, మఱి నా
సూను సమర్పించితి, మ
త్సూను వధింపంగ రక్కసునకు వశంబే? 99

క. ఖలు నసుర నొర్వనోపెడు
బలయుతుఁగా నెఱిఁగి కొడుకు బనిచెదఁ గా, కి
మ్ముల శతపుత్త్రులు గలధ
న్యులకైన ననిష్టుఁ డగుతనూజుఁడు గలఁడే? 100

వ. ఈతనిచేతం బొల్లెక్కండ్రసురలు నిహతు లయిరి; వీఁడు
మహాబలపరాక్రముండు, మంత్రసిద్ధుం, డని భీముం బిలిచి,
యతనితో నీబ్రాహ్మణు నాపదం దలంగించి నాకు మనః
ప్రియంబుసేయు, మనిన నట్లె యని భీముం డారక్కసుఁ
జంపం బూనె. బ్రాహ్మణుండును దనబంధువర్గంబుతో సం
తసిల్లె, నంత ధర్మార్జుననకులసహదేవులు వచ్చి పరమహర్ష

పరిపూర్ణహృదయుండై యున్న పవనతనయు నాకారం
బుపలక్షించి, విస్మితు లగుచుండఁ, దల్లికి ధర్మతనయుం
డిట్లనియె. 101

చ. నరనుతకీర్తి, యయ్యనిల♦నందనుఁ, డెవ్వరితోడనేని భీ
కరసమరంబు సేయ సమ♦కట్టినయట్లు మహానురాగని
ర్భరమున నున్నవాఁ, డితని♦భావముసూడఁగ వేఱు,వీని,సు
స్థిరబలు, మీరు పంచితిరొ? ♦ చెచ్చెరఁ దాన యుపక్ర
మించెనో?

వ. అని యడిగిన ధర్మతనయునకుఁ గుంతీదేవి, యేకచక్రపురం
బున బ్రాహ్మణుల బకాసురుండు బాధించుటయుఁ, దమ
విడిసినయింటిబ్రాహ్మణునకైనయాపదయు, దానిం దీర్పం
బవనతనయు బ్రాహ్మణార్థంబుగాఁ దనసమర్పించుటయుం
జెప్పిన, విని ధర్మజుండు దుఃఖించి యిది యేమి సాహసం
బు సేసితి, రొరులకొడుకులకుంగాఁ దమకొడుకుల విడుచు
దుర్బుద్ధులునుం గలరె? యిది లోకాచారవిరుద్ధంబు, మఱి
భీమసేనుఁడు మీకు విడువందగియెడికొడుకే? 103

సీ. ఇతనివిక్రమ మాశ్ర♦యించియకాదె య
య్యెడ లక్కయిల్లు వె♦ల్వడఁగఁగంటి;
మడవిలో నిద్రావ♦శాత్ములమై యున్న
మననిద్రఁ జెఱుపఁగా♦దనిహిడింబు,

పొడగల్గఁ గొనిపోయి, ♦ యెక్కటి చంపిన
దండితశత్రుఁ డీ♦తండ కాఁడె?
యితనిబల్మినిగాదె ♦ యెంతయు భీతులై,
ధృతరాష్ట్రనందనుల్ ♦ ధృతియుఁ దఱఁగి,
ఆ. నిద్రవేళ, తమకు ♦ నిలుచునుపాయంబు
లొందుదక్క, వెదకు♦చున్నవారు?
బలియు, నట్టిభీము ♦ బ్రాహ్మణార్థమ్ముగా
నసురహతఁ ద్రోతు♦రవ్వ! యిట్లు? 104
వ. దుఃఖాతిశయంబున మతిభ్రమ మయ్యెంగా కేమి యనినఁ,
గొడుకునకుఁ గుంతి యిట్లనియె. 105
ఆ. భ్రమవిమోహలోభ♦భయపరిభూతనై
కొడుకు విడువ నంత♦వెడఁగనయ్య?
యేను భీముశక్తి ♦ యెఱుఁగక పంచిన
దానఁ గాను, వినుము ♦ వీనిశక్తి. 106
తే. వీఁడు పుట్టినపదియవ ♦ నాఁడు పెలుచఁ
బడియె నాచేతనుండి య♦ప్పర్వతమునఁ;
బడినవడిఁ జేసి బాలకు♦నొడలు దాఁకి
యాకుణంబ రా లెల్ల ను♦గ్గయ్యెఁ జూవె. 107
వ. అట్టివజ్రకాయుండు వజ్రధరునైన నోర్వనోపునట్టిసమ
ర్థుం; డారక్కసు నశ్రమంబునం జంపి యిందులబ్రాహ్మ
ణులయాపద యుడుపుఁ; బవనతనయు నుద్దేశించి సంతా

కింపవలవదు; మనకు సుఖనివాసంబుసేసి పరమోపకారి
యైన యీబ్రాహ్మణునకుఁ బ్రత్యుపకారంబుసేయ నగుఁ
గాదె. 108

సీ. ఉత్తమక్షత్రియుం ♦ డొరుల దుఃఖంబులు
తలఁగింపఁ బుట్టిన ♦ ధర్మశీలుఁ;
డలయక వృత్త్యాశ్ర♦యంబైనచో విప్రుఁ
గాచి సత్పుణ్యలో♦కములు వడయు;
ధన్యుఁడై క్షత్రియు ♦ దయఁ గాచి బుధలోక
కీర్తనీయుం బగు♦కీర్తి వడయు;
వైశ్యశూద్రులఁ గాచి ♦ వసుధాతలస్థిత
సర్వప్రజానురం♦జనము వడయు;

ఆ. ననఘ! సన్మునీంద్రుఁ ♦ డయిన వేదవ్యాసు
వలన దీని నిక్క♦వముగ వింటి;
బ్రాహ్మణులకుఁ బ్రియము ♦ వాయక చేయంగఁ
గాన్పుసూవె పుణ్య♦కర్మఫలము! 109

క. జననుత! బ్రాహ్మణకార్యము
ననఁ జేసిన, బ్రాహ్మణప్ర♦సాదంబున నీ
కును నీతమ్ములకును నగు
ననవరతశ్రీసుఖాయు♦రైశ్వర్యంబుల్. 110

వ. అనిన విని ధర్మతనయుండు కుంతీదేవికారుణ్యబుద్ధికి, బ్రా
హ్మణులయందు ధర్మవర్తనకు, సంతసిల్లి తాను భీమసే

నుని నియోగించిన, భీముం డావిప్రున కిట్లనియె. 111

ఆ. కడుపునిండఁ గుడువఁ ♦ గానమి నే నొల్లఁ
గన్నవొందకున్నఁ ♦ గతము దప్పి
యున్నవాఁడ; నాకు ♦ నోపుదు రేని నా
హారతృప్తి సేయుఁ; ♦ డట్టులయిన, 112

ఆ. బలము పెద్దగలిగి ♦ పాపిష్ఠు రక్కసుఁ
జంపి యిప్పురమున♦జనుల కెల్ల
హర్ష మొనర్తు ♦ ననవుడు, విప్రుఁడు
దాను జుట్టములును ♦ దక్షణంబ, 113

తరలము.

పలుదెఱంగులపిండివంటలుఁ, ♦ బప్పుఁ, గూరలు, నేతికుం
డలు, గుడంబు, దధిప్రపూర్ణఘ♦టంబులుం, గొనివచ్చి యీ,
నలఘుసత్వుఁడు మారుతాత్మజుఁ ♦ డన్నిటం గతఖేదుఁడై
బలముగల్గి కడంగెనప్పుడు ♦ బ్రాహ్మణార్థము సేయఁగాన్ 114

వ. ఇట్లు భీమసేనుం డిష్టాన్నభోజనంబునం దృప్తుండయి, భ
క్ష్యాన్నపూర్ణంబయిన శకటంబు నెక్కి, దక్షిణాభిముఖుం
డయి బకాసురుం డున్నచోటికిం జని, యార్ద్రశుష్కకళే
బరమాంసదుర్గంధనిందితంబయిన బకస్థానంబు డాయక,
యెడ గలుగ యమునాతీరంబున శకటంబు నిలిపి, యార
క్కసుం బిలుచుచు, వాఁడు వచ్చునంతకు భిన్నకుండ
నేల? యని కాలుసేతులు గడిగికొని యాచమనంబు

సేసి, యాశకటంబునం దున్న కూడు గుడుచుచుండె, నట బకాసురుండును. 115

ఆ. ప్రొద్దు నేఁడు పెద్ద వోయె, నిత్యము నిటఁ
దెచ్చి యిచ్చుబలియుఁ దెచ్చి యీఁగ
నొల్ల, కెలుఁగు లిచ్చుచున్న వాఁ డమ్మను
జాధముండు, మెచ్చఁ దయ్యె ననుచు. 116

ఆ. అలిగి, యాముగఱచి, యాఁకటి పెలుచన
నిలువలేక, యుఱుక నింగిదాఁకఁ
బెరిఁగి, యరుగుదెంచె భీమరూపంబుతో
నుగ్రభంగి భీముఁ డున్నయెడకు. 117

సీ. చనుదెంచి ముందట శకటంబుపై నుండి
యోడక కుడుచుచు నున్న భీము
వప్పులఁ జూచి నిత్యము నాకు నియమించి
కొనివచ్చుకూ డేల కుడిచెదీవు?
కనుఁగ్రొవ్వి, యేకచక్రంబువారల
కేనింత యెల్లిద మేల యైతి?
నని డాయవచ్చి యయ్యనిలనందనువీఁపుఁ
బిడికిటఁ బొడిచిన, బెదర కసుర

ఆ. వలనునూఱ కొండు వలుకక యెప్పటి
యట్ల కుడుచుచున్న నలిగి బకుఁడు

వీనిబాగు సూడ వేఱంచుఁ డావొక
తరువుఁ బెఱికికొనుచు డాయవచ్చె. 118

వ. అంతకు మున్నదర భీమసేనుం డంతకూడునుం గుడిచి యనంతబలుండై యంతకాలాంతకుండునుంబోలె పుల్లనఱచుకొని యార్చుచు, 119

ఉ. ఇంచుక యేనిఁ బాపమున కెన్నఁడు రోయక, యెల్లవారి బా
ధించి మనుష్యమాంసములు దించునుఁ గ్రొవ్వితి వాని నెల్లఁ గ్రి
క్కించెద, నీమదాంధ్య ముడిగించెద, నిప్పుడ కాలుఁ బ్రోలికేఁ
గించెదఁ, జక్కనై నిలుము కిట్టి రణంబున రాక్షసాధమా!

— భీమసేనుఁడు బకాసురుం జంపుట. —

వ. అనుచు సమీరణసుతుండు దనసమీపంబున నున్న విశాలసాలవృక్షంబుఁ బెఱికికొని రక్కసుపై వైచిన, వాఁడును దనచేతివృక్షంబున దాని భగ్నంబుఁ జేసె; నిట్లిరువురు నొక్కవడి వృక్షయుద్ధంబు సేసి, యాసన్నమహీరుహంబులు సమయుటయు, మల్లయుద్ధసన్నద్ధులై, 121

చ. పరువడి నొండొరుం జఱచి పట్టుచు నీడ్చుచుఁ ద్రోచుచుం బర
స్పరజయకాంక్షులైన బకపాండవవీరులపాదఘట్టనన్
ధరణితలంబు గ్రక్కదలెఁ, దన్నికటద్రుమవల్లు లెల్ల జ
ర్జరితము లయ్యె, నిష్ఠురవిశాలశిలల్ నుఱుమయ్యె, నయ్యె
డన్. 122

ఉ. ఇద్దఱహుంకృతిధ్వనులు, నిద్దఱభూరిభుజారవంబు, న
య్యిద్దఱముష్టిఘాతజవిజృంభితదారుణనిస్వనంబు, న
య్యిద్దఱపాదఘట్టితమహీరవముం, విని చూప దల్లనుం
దద్దయు భీతి నచ్చటికిఁ దా రెడ గల్గఁగఁ బాఱి రొక్కఁడై.

వ. ఇట్లు భీమబకాసురు లాసురంబునం బెనంగి మల్లయుద్ధంబు సేయునెడ. 124

క. కడఁగి వృకోదరుఁ డసురం
బడఁగ వడిఁ ద్రైచి, బాహుపాదంబులఁ జే
ష్టపడ వానిఁ ద్రొమ్మఁ దాఁచెం;
గడుకొని యసురుండును లేచి కడు నుద్ధతుఁడై. 125

క. అనిలసుతుఁ బట్టికొని పె
ల్చనఁ ద్రోచి కడంగి కనకశైలనిభుం జం
బంటుగఁ గొని వానివక్షముఁ
దనదృఢతరముష్టిఁ బొడిచెఁ దద్దయు నలుకన్. 126

వ. భీముండును వానిహీనసత్త్వుంగా నెఱింగి, సురహస్తిహస్తానుకారంబులైన సవ్యహస్తదక్షిణకరంబుల నమ్మనుజకంటకు కటికంఠప్రదేశంబులు పట్టికొని, 127

ఉ. దారుణజానుపండమున దండధరప్రతిముండు భీకరా
కారుఁడు వానివీఁపు విఱుగం బొడిచెం, బిశితంబుతో నవ
ద్వారములన్ మహారుధిరధారలు బోరన నొల్క, మాంసవం
కారుణపాళి ఘోరతనుఁడై పడఁగాఁ, విపినాంతరంబునన్.

వ. ఇట్లు బకాసురుండు భీముచేత నిహతుండయి విగతజీవుండగుచుండి యఱచిన, నమ్మహాధ్వని విని వానిబాంధవులైన రక్కసులు వఱతెంచిన వారలం జూచి భీముండిట్లనియె.

తే. ఇంక నెవ్వండు రక్కసు లిద్దురాత్మ
నట్లు మనుజులఁ దినకుండుఁ; దడరి మనుజ
భక్షణము సేసితిరయేని, బకునియట్ల
చత్తు రని రక్కసుల కెల్లఁ జాటిచెప్పె. 130

వ. ఆరక్కసులు భీతులై, భీముచేసినసమయంబున కొడంబడి, నాఁటంగోలె నేకచక్రనివాసులకు నుపద్రవంబుఁ జేయకుండుదు; రట్లు భీముండు బకాసురుం జంపి, వానిం జంపుట జగద్విదితంబుగాఁ, దత్కళేబరంబు నీడ్చుకొనివచ్చి, నగరద్వారసమీపంబున వైచి, యందులవిప్రులకు సంతోషంబుసేసి, నిజనివాసంబునకుం జని, తద్వృత్తాంతం బంతయుఁ దల్లికి సహోదరులకుఁ జెప్పియున్నంత,

ఉ. వీఁ డొకమంత్రసిద్ధుఁ డగు విప్రుఁ, డసాధ్యబలుం బకా
సురుఁ
నేఁ డనిఁ జనిఁ జంపెనట్టె! యతనిం జని చూతమటంచుఁ
జెచ్చెరం
బోఁడిగ నేకచక్రమున భూసురులాదిగ వచ్చి చూచి, ర
వ్వాఁడిమగంటిమిం వెలుఁగు వానివృకోదరు నెల్లవారలున్.

* * * * *

II

తిక్కనసోమయాజి

ఈయన నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, 1250—1300సం॥లప్రాంతమున నెల్లూరిమండలము పరిపాలించిన మనుమసిద్ధిరాజుయొక్క ఆస్థానకవీశ్వరుఁడు; విరాటపర్వము మొదలుకొని చివరవఱకు 15 భారతపర్వములును ఆంధ్రీకరించినగొప్పకవి; నిర్వచనోత్తరరామాయణ మను నొకగ్రంథము తత్పూర్వము తెలుఁగున రచించి మనుమసిద్ధికిఁ గృతియిచ్చినాఁడు; భారతము హరిహరనాథస్వామి కంకితము చేసినాఁడు.

ఈయనకవిత్వములో నన్నయకవితయందుకంటెఁ దెలుఁగుపదములపాలెక్కువ; ధార యసాధారణము; అప్రయత్నముగా వ్రాసికొనుచుఁ బోఁగా, వాక్యములు తమంతటఁ దాము ఛందోబద్ధములైనవా ! యను భ్రాంతి పఠితలకుఁ గలుగును. కవిత్వము లోకోక్తులతోఁగూడి చక్కగా జాతీయముగా నుండును; కాని పెక్కుపట్ల నన్వయకాఠిన్య ముండుటచే, మొత్తముమీఁద నన్నయకవిత యంత తేటగా నుండదు. ఉభయకవిమిత్రుఁ డనియు, కవిబ్రహ్మ యనియు, నీయన ప్రఖ్యాతి నొందినాఁడు.

శాంతిపర్వము—తృతీయాశ్వాసము

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు గృధ్రజంబుకోపాఖ్యానము చెప్పుట.

సీ. గాంగేయుఁ డిట్లనుఁ • గౌంతేయపూర్వజు
నకు—విదిశాపట్ట • ణమున నొక్క
బాలుండు మృతుఁడైన, • బంధులు ప్రేతభూ
మికిఁ గొనిపోయి, య • మేయశోక

వివశాత్ములై పలవింపఁగా, గృధ్ర యొ
క్కటి వచ్చి, మీర లి • క్కడ భయంబు
దక్కి యేమిటి కుండఁ • దగ; దిదె క్రుంకెను
బొద్దు; రాక్షసులును • భూతములుఁ బి

గీ. శాచములు వచ్చి తిన నిపు • డేచివచ్చు;
జననమరణము లింతలె ? • చన్నశిశువు
తోన యుండఁ జనుటకుఁ • బూనియుండు
వారలే ? పొందు పీనుంగు • వైచి వేగ. 1

క. తెగిపోయినవా, రేడ్చిన
మగుడుదురే ? వెఱ్ఱులార • మానుఁడు; మీరుం
దెగుదురు దడిసిన, నావును,
నగు నట్టిద కర్జ మనుచు • నందఱు భీతిన్ 2

వ. శవంబు విడిచిపోవం జూచిన, నొక్కనక్క బొక్కలోనుండి
వెడలి వారలతోడ 3

సీ. గృధ్రమాటల కేల • కడు భీతిఁబొందితి ?
రక్కటా ! బాలుని • నబ్జవదను
నిటు వైచిపోవఁ గా • నెట్లాడె ? నెవ్వఁడు
శోకంబువోవ ని • వ్వోచెటఁ గొంత
పోరి; దంతలో విధి • క్రూరుండు గాకున్నఁ,
బ్రాణంబు క్రమ్మఱ • రాక గల్గు

నో యెఱుంగుదురే ?, యి◆నుండును నస్తాద్రిఁ
జేరఁడు; వెఱవక ◆ మీరు నిలువుఁ
గీ. డనిన, వారును మనమున ◆ నాసపుట్టి
మగిడివచ్చిన, గ్రద్ధ—యి◆మ్మందబుద్ధి
యైన నక్కమాటలు విన ◆ నగునె ? వికృత
మయ్యెఁ బీనుంగు; వచ్చునే ◆ యసువు లింక ? 4

క. కడుబెట్టిదుండు కాలుఁడు,
మిసుకమిసుక నపహరించు; ◆ మీ రీయాసల్
విడువుఁడు; బాలునికి సుగతిఁ
బడయుఁడు దానాద్యైన◆బహుధర్మములన్ 5

వ. అని పలికిన, నాగృధ్రవచనంబు లాక్షేపించి, యజ్జంబు
కంబు వారల నుద్దేశించి, 6

క. క్రూరంబు గృధ్ర, మిట్టికు
మారకునిం జూచిచూచి, ◆ మనలక, పోవన్
మీ రెట్లోర్చెదరో ? క
న్నీ రిటు కనుఁగోఁటులకును ◆ నిలువ కొలికెడున్ ! 7

క. దయమాలి పోవ నేటికిఁ ?
బ్రయత్నమునఁ బొదువ, దైవ◆బలమున, మీకుం
బ్రియు మెసఁగ బ్రదుకు; ◆ బ్రదుకం
డయినను, మఱిపోవరాదె ? ◆ యని చెప్పుటయున్ 8

వ. గ్రద్ధ యిట్లనియె. 9

ఆ. ఏను బుట్టి, వేయు ◆ నిన్నూఱు మున్నూఱుఁ
గలవు వత్సరములు; ◆ గాన నెందు
బాలు, యౌవనస్థుఁ, ◆ బ్రౌఢుని, వృద్ధునిఁ,
జచ్చిపోయి మగిడి ◆ వచ్చువాని ! 10

క. ఒకటి గలదు, వత్తురు వే
శోకగర్భంబునకు మృతులు; ◆ నుక్కివ మాన
క్కకు నేటిబుద్ధి ? పీనుఁగు
వకు బ్రదుకదె గలుగు ! నిట్టి◆నవ్వులు గలవే ? 11

సీ. అనవుడు, నెగవెక్కి, ◆ యాబిడ్డ నైచిపో
యెడువారలకు నడ్డ◆పడుచు నక్క—
వినుఁడు, రాఘవుఁడు నే◆ర్పున బ్రదికింపఁడే
మృతుఁడైన భూసుర◆సుతుని మగుడ ?
సృంజయుకొడుకు స◆చ్చిన, నారదుఁడు ప్రభా
వంబునఁ గ్రమ్మఱ ◆ వానిఁ దేఁడె ?
యిట్టుల యొకసిద్ధుఁ ◆ డమరుండు మీ యేడ్పు
లాలించి, దయ, బాలు◆నసువులొసఁగెఁ;
ఆ. నేని, మేల కాదె ? ◆ యిది యేలపోయెద ?
రనిన వారు మగిడి◆యరుగుదెంచి,
శిశువుశవముచుట్టుఁ ◆ జేరి, పెల్లేడ్చిరి
పనవిపనవి; యంత◆నినుఁడు గ్రుంకె. 12

వ. ఆగృధ్రంబును జంబుకంబును నాఁకలిచేత వందురుచుండి, తాన తాన బాలశవంబు నాహారంబు గొనుటకై, యివ్విధంబునం దమతమపలుకునేర్పున సజ్జనంబుఁ గ్రమ్మఱించెఁ; బ్రొద్దుగ్రుంకినం దానచ్చోట నిలువనేరదు గావున, గ్రద్ధ యటమున్న వారు పోవునట్టి తెఱంగుమాటలాడె; రాత్రియైనం దనకు మేలుగావున, నక్క వారలు దడయుటకుం దగినచందంబుఁ జెప్పె; నదివాని తెఱంగు; ప్రేతవనవిహారనిరతుండగు శంకరుండు కరుణాకింకరుం డగుట, నప్పుడు. 13

ఆ. అట్లు పలవియేడ్చు • సజ్జనంబునకుఁ బ్ర
త్యక్షమై, వరంబు • లడుగుఁ, డనిన,
సంప్రమోదభక్తి • సంభ్రమభరితులై
చక్కనవనిఁ జాఁగి • మ్రొక్కి, వారు. 14

క. బాలమరణశోకంబునఁ
జేలక యుండంగఁ గావు • దేవోత్తమ! నీ
వాలించిన బ్రదికితిమి, ద
యాళుహృదయ! పార్వతీప్రి • యా! చంద్రధరా! 15

వ. అనుచు లేచి నిలుచుటయు, శివుం డాశిశువుప్రాణంబు లొసంగి—వీఁడు శతాయుస్సంపన్నుం డగువాఁ!—డని యానతిచ్చి, యాగృధ్రజంబుకంబులకు నాఁకలియున్నందును లేకయుండం బ్రసాదించి, యంతర్హితుండయ్యె. సం

తోషంబున నంతరంగంబులు నంగంబులుం బొదల, సజ్జనంబులు-బాలు నెత్తుకొని, పలుమఱుం జూచుచుఁ గౌఁగిలించుచుం జనిరి. గృధ్రంబును జంబుకంబును ముదంబునం బొంగుచుం బోయి, తమతమకులంబులలోఁ బ్రభూతంబులై ప్రవర్తిల్లె. ఆర్తజనబాష్పపరిమార్జనంబు ప్రభువునకుం గర్తవ్యంబగుటకును, నిజకార్యార్థులగు కపటుల నేర్పుమాటల తెఱువు లెఱింగికొనుటకును, నుదాహరణంబైన యీగృధ్రజంబుకోపాఖ్యానంబు, 16

క. వినినఁ, బఠించిన, వ్రాసినఁ,
గొనియాడిన, దురితపీడ • కుం దొలఁగి, నరుం
డనుపమధర్మములకు భా
జనమగు, నాయుష్ప్రవృద్ధి • సంపద నొందున్. 17

— • పవనశాల్మలీతరుసంవాదము • —

సీ. అని వినతుండగు • నాధర్మసుతునకు
ముదమునఁ జెప్పి భీ • ష్ముండు, మఱియు
నిట్లను—నిది యొక్క • యితిహాస, మధిప! యా
కర్ణింపు, హిమవన్న • గంబునందుఁ,
గల దొక్క బూరుగు, • గనుఁ బెద్దకాలంబు
ముదురు, శాఖాశోభి, • మూలదృఢము;

నారదముని యొక్క ♦ నాఁ డత్తరువుపొంతఁ
జనిచని వేడ్క నిఁ ♦ ట్లనియె నెమ్మి—

గీ. బూరుగా! యింతపెంపును ♦ బొదువుఁ గల్గి,
నీవు మృగపక్షిసంశ్రయ ♦ ణీయ మగుచు,
మునిని గని, ప్రీతి నడిగెద, ♦ ననిలుచేతఁ
బడునొకప్పుడు తరులు, నీ ♦ పడమి యెట్లు? 18

క. పవనునకును నీకును బాం
ధవము గలదో? యతఁడు నిన్ను ♦ దయ రక్షింపన్
సవినయవృత్తిని బ్రతికితో?
చెవులకు నింపెసఁగ నిజము ♦ సెప్పుము నాకున్. 19

క. అనిన విని బూరు విట్లను—
ననిలునిబల మస్మదీయ ♦ మైనబలముతో
నెనగా, దేర్పడ విను, పను
నెనిమిది యగునంశమునకు ♦ నెనయ దరయఁగన్. 20

వ. అని పలుకుటయు నమ్మునీంద్రుండు, 21

ఆ. అమ్మచెల్ల! యిట్టు ♦ లనకుము, కొండలు
లోనుగాఁగఁ బవను ♦ చే, నపాస్త
మహిమ గలుగు చెలుఁగు ♦ మా! భూతములచేష్టి
తములు వాయువశగ ♦ తములు గావె? 22

క. అనుటయుఁ, బెలుచని యెలుఁగున,
ఘనమూలపరిబలశోభి ♦ కాదుర్జ్ఞయు, న

న్నను దాఁకిన, నతనిపరిభం
జనుఁ డనునామం బెటుసను న ♦ సత్యత వచ్చున్ 23

వ. అని గర్వంపుమాటలాడిన యాశాల్మలిం జూచి, ముని
ప్రవరుండు— 24

చ. మఱవక యుండు నీబిరుదు ♦ మాటలు, నీవిటులంటకాదతం
డొతఁగెడునట్లు, నంచు వెస ♦ నేఁగి, సమస్తముచెప్ప, నాతఁ డే
డ్తెఱఁ జనుదెంచి, నీవలె క ♦ డింది మగండవు! నిన్నుఁ దాఁకినం,
జెఱుతలె పేరు! బూరుగ! న ♦ శించితిగా, కిటుఁ బల్కుటేటికిన్? 25

మ. అని కోపంబునఁ బల్క, నప్పవనుతో ♦ నాభూరుహం, బింతపె
ల్చన నీ వాడెదు నంతతక్కువనె? బే ♦ లా! లోకసామాన్యవృ
త్తుని కాయంబును నన్ను నొక్కటిగ ని ♦ చ్చం జూచితే? యున్న, న
ల్లనినవ్వే వేఁగ, నాసమీరణుఁడు హే ♦ లాస్ఫారుఁడై యిట్ల
నున్. 26

క. ఒకనాఁ డజుండు నీనీ
డకు డబ్బాటరుగుదెంచుటయు, నమ్మేలా
త్మకు వేగ్రఁగై మన్నించిన,
మొకమొకపడి, తిట్ల పలుకు ♦ మీ తగ శేపున్! 27

వ. అని పలికి, బలుమొగంబుతోడం బోయిన, నబ్బూరుగుపు
దలంకి. 29

చ. మనుగడ దప్పనొక్కొ? ముని♦మాటలు గైకొనవైతి, నా బలం
బన నది యెంత? యుగ్రతమ♦హాబలు రాకకు నోర్వఁ జాల, నా
తని నొకభంగి గెల్తు, నని ♦ తాఁ దలపోసి హరించె నాకులుం,
గొనలును, జొంపము, ల్బిడుద♦కొమ్మలు, రే యగుడుఁ గ
రయంబునన్. 29

వ. అట్లు తన్నుం దాన విఱుచుకొని యున్నంత వేగుటయు. 30

చ. ప్రతినకు నీవు గాభయద♦భంగిఁ బ్రభంజనుఁ డేఁగుదెంచి, యా
క్షితిరుహముం గనుంగొని, యి♦నీ! యిది నా పని, నీవ చేసితి
ధృతిమతి సంతసింపు, మిటఁ ♦ దేజముఁ బొందుము, నీదు
బాంధవ
ప్రతతికి నివ్విధంబు సదు♦పాయము మేలెఱిఁగింపు పెంపునన్!

వ. అని యుల్లసంబాడి, సముల్లసద్గతి, నాసదాగతి సనియె; నట్లు శాల్మలి పవనుచేత భంగంబునొంది వగం గుందెఁ; బ్రబలునితోడ దుర్బలుండు దొడరి మత్సరగ్రస్తుండయిన, నపాస్తవిభవుం డగునని తెల్పు నప్పవనశాల్మలీసంవాదంబు పుణ్యప్రదంబయిన యుపాఖ్యానం బని చెప్పిన. 32

* * * * * *

నాడీజంఘోపాఖ్యానము.

వ. అనిన విని వార లందఱు నభినందించిరి. మఱునాఁడు నదీనందనుం గొలిచియుండి ధర్మనందనుండు, నరపతులకు

వలయువారును వలవనివారును నెట్టివా? రని యడిగిన, నమ్మహీపతి కిట్లనియె. 33

ఉ. తాలిమిఁ జేర్చువారలును, ♦ధర్మవిధిజ్ఞులు, సత్యవంతులున్
లోలత లేనివారు, మద♦లోభ నిరర్థక కోపహీనులున్,
శీలసమేతులుం, బలుక♦నేర్చుట కార్యము కాన్పు పెంపుమై
జాలుట గల్గు భృత్యులును, ♦సంపద సేయుదు రాత్మభర్తకున్.

ఉ. క్రూరుఁడు, లోభియున్, శఠుఁడుఁ, ♦ గొండియుఁడుం,
జడుఁడుం, గృతఘ్నుఁడున్,
నేరనివాఁడు, బొంకరియు, ♦ నిందకు నోర్చు నతండుఁ, బంద
యున్,
ధీరత లేమి దుర్నయ మ♦తివ్యసనత్వము గల్గువారలుం,
జేరువనున్కి భూపతికిఁ ♦ జెట్ట యొనర్చు నరేశ్వరోత్తమా!

క. ఒప్పని గుణములఁ బరఁగెడు
విప్పురుషాధములలోన ♦ నెల్లఁ, గృతఘ్నుం
డొప్పఁడు కడు; నిట్లగుటం
జెప్పెద నితిహాస మొకటి ♦ సెప్పెద నధిపా! 36

వ. అది కాశ్యపగౌతమాఖ్యానంబనం, బెద్దలగోష్ఠిం బ్రవర్తిల్లు.

చ. విను మొక బ్రాహ్మణుండు కుల♦వృత్తము పెంపుఁ దొఱంగి,
బోయదా
నినొకతఁ గత్తెఁ జేసికొని, ♦నెమ్మిఁ గిరాతులఁ గూడి వేఁటకుం

జనుఁ, డిను డాంస, మద్దురితసక్తుఁడుభోగపరుండుగావునన్,
ధనము ఘటింపఁగాఁ దగువి♦ధంబని చూచి వణిగ్జనంబుతోన్.

వ. చెలిమి చేసి, కొందఱు కోమట్లు బేహారంబు వెంట దేశాంతరంబునకుం జనఁ, దానును వారితోడం గూడి పోవం బోవ, గిరిగహనదుర్గమస్థలంబున నొక్క వనగజంబు 39

ఆ. సాతుతోని కుఱికి, ♦ జనముల నున్మద
లీల, నేలఁ బెట్టి ♦ కాలఁ జమరఁ
జొచ్చుటయును, భీతి ♦ విచ్చి నల్దిక్కులఁ
బఱచి రెల్లవారుఁ ♦ బటురయమున. 40

క. ఆయనయుఁ గాందిశీకుం
డై, యుత్తరదిక్కు వాఱె♦నతిదూరముగా;
నారొడ నొకమార్గము గని
పోయెను; దాను నటఁబోవఁ♦బోవం గెలనన్. 41

గీ. పొదలతఱచున జొంపమై ♦ పొడవుఁ బఱవుఁ
గలిగి, పట్రువందనమునఁ ♦ జెలువుమిగిలి,
యున్నవటభూరుహముఁ గని, ♦ యుల్ల మచట
నిలువఁ గోరిన, నామ్రాని♦నీడఁ జేరి 42

క. వనలతలకుసుమగంధము
గొని సుడివడుగాడ్పు డప్పిఁ ♦ గొండొకదేర్పం,
దనుపారునచటఁ గూర్చుం
డె నతం; డట్లుండ నచ్చ♦టికి లలితగతిన్ 43

వ. ఒక్క మహాబకంబు వచ్చె; నది పద్మభవునకుం బ్రియపాత్రంబగుచు నాడీజంఘుండను రాజధర్మంబను పేరఁ బరఁగు; నాకొక్కరకు నమ్మత్తి నివాసంబై యుండు; నప్పక్షి యల్లేతెంచి, యవ్విప్రునిం గాంచి, ప్రియంబు దలకొనుచూడ్కి నాదరించి 44

క. ఎందుండి, యేమిపనికై,
యెందుల కరిగెదవు భూసు♦రేశ్వర? ప్రీతిం
బొందితి నినుఁ గని, తగియెడు
విందవయితి, నాకు నీదు♦విధముం జెప్పుమా! 45

వ. అని యడిగిన, నతం—డేను మధ్యదేశీయుండ, గౌతముండ, నొక్క మహనీయచరిత్రుని పుత్రుండ, నాలస్యంబున వేదాధ్యయనాదివిప్రకర్మవిరహితుండ నయి, కామలోలత్వంబున బోయత యిల్లాలుగా బోయలం గలసియుండి, పేదఱికంబునకు వలసి, బేహారంబు వెంట నొక్కసాతుం గూడి పరదేశంబున కరుగుచోట, గిరిగహనదుర్గమప్రదేశంబున

క. వనకరి యొక్కటి యాసా
తునకుఁ గవిసి, జనచయంబుఁ ♦ ద్రుంపఁదొడఁగుడున్,
విను మెల్లవారునుం గను
కనిఁ బఱచిరి; భీతి నేనుఁ ♦ గాననభూమిన్ 47

ఆ. పఱచి, దిక్కుదప్పి, ♦ భాగ్యంబుకల్మి నీ
దైననిలయమునకు ♦ నరుగుదేరఁ

గంటి; ననిన, మేలు ♦ గాక ! నీదారిద్ర్య
ముపనయింతుఁ, జింత ♦ యపనయింపు, 48

వ. అతఁడు నియ్యాతిథ్యంబుఁ గయికొను మని, రుచిమంతం
బు లగు మందాకినీమీనంబులు సుపక్వంబులుసేసి, మధు
రంబు లగు వన్యఫలంబులు దెచ్చి, తృప్తి యగునట్లుగా
నతనికి నాహారవిధి యొనర్చి, రాత్రి యగుటయుం బల్లవ
పుష్పసాంద్రంబగు శయనంబు గల్పించి, యబ్బకపతి
యుద్ధరణీసురునితోడి సముచితసల్లాపంబులను సుఖనిద్రను
నారాత్రిగడపి, వేగుటయు నవ్విప్రు నాలోకించి— 49

క. విను మిత్త్రుండును రజతముఁ
గనకము బుద్ధియును నాల్గు ♦ కారణములు మ
ర్త్యునిదారిద్ర్యము వాయుట,
కని దేవగురుండు సెప్పె; ♦ నన్నిటిలోనన్, 50

క. మిత్త్రుం డెక్కుడు; కాశ్యప
పుత్త్రుఁడ నగునేను నీకు ♦ భూసురవర ! స
న్మైత్త్రి యనుష్ఠించెద నదె,
పాత్రము గాకుండుదే య♦పారశ్రీకిన్? 51

గీ. నాసఖుండు విరూపాక్ష♦నామధేయుఁ ;
డతనిపురము మధువ్రజ; ♦ మది యు మూఁడు
యోజనము లిచ్చటికి; దాని ♦ కుల్లతెరువు
వట్టి వే చని యాదైత్య♦భర్తఁ గనుము. 52

క. కాంచి, యతనితో నేఁ బు
త్తెంచితి నని చెప్పు; మతఁ ♦ డతిప్రీతుండై
కాంచనమును రత్నంబులు,
సంచితముఁగాఁ జేసి, యిచ్చు ♦ నప్పుడ నీకున్. 53

క. అని యుప్పరిదెస సెప్పినఁ,
జని యాతం డతనిఁ గాంచి ♦ సముచితభంగిన్
వినిపించె రాజధర్మున
కనుఁగల మగుసఖుఁడ ననియు, ♦ నతఁడిపనుపునన్ 54

గీ. అరుగుదెంచితి ననియు, ధ♦నార్థి ననియు;—
నిట్లు వినిపించుటయు రాక్ష♦సేశ్వరుండు
దేఱకొనఁ జూచి, యాత్మ ని♦ప్పాఱుఁ డధముఁ
డగుట దోఁచుచున్నది, ♦ యెఱుఁగవలయు, 55

వ. అని తలంచి 56

క. కులమును విద్యయు వృత్తముఁ
గలరూ పెఱిఁగింపు, మనినఁ ♦ గలఁగక, తన్నుం
దెలియంగఁ జెప్పె విప్రుం;
డలఘుం డగునసురపతియు ♦ నవికృతుఁడగుచున్, 57

క. ఇతఁ డెట్టిఁడైన నే మగు?
నతనికి సఖుఁ డట్టె, బకమ♦హత్తరసఖ్యం
బితనిం బాత్రముఁ జేయదె?
యితనికిఁ దృప్తి యగునట్టు ♦ లిత్తుధనంబుల్— 58

వ. అని నిశ్చయించి, యతనికి నాహారసంఛాదనంబులు సమీ
చీనంబులుగా నిర్వర్తింపఁదగువారి నియోగించి, మఱు
నాఁడు కార్తికపౌర్ణమాసి యైన, భూసురసహస్రంబులు దన
గృహంబునం బసిండిపళ్లెరంబుల భోజనంబులు సేయను
బహుళదక్షిణలు ప్రతిగ్రహింపనుం గలనై మిత్తికక్రియా
విశేషంబులు గలిగిన, నమ్మహాజనంబులలోఁ గలిపి యత్యా
దరంబున, 59

క. మహనీయబహుళపూజా
సహితంబుగ భోజనంబు ♦ సంతృప్తిగ న
మ్మహితాత్మునకు వడపి, దు
ర్వహభారముగాఁగఁ గనక ♦ రాశియు మఱలన్, 60

చ. కుడిచినపళ్లెరంబును, స ♦ కుంఠితహర్షముతోడ నిచ్చినన్,
గడు ముదమంది యెత్తికొని, ♦ గాఢభరంబున మార్చిమోవఁగా
నొడలును వీఁపునూఁపులును ♦ మిక్కిలినొవ్వఁగఁ గొంకువో
వ, నె
క్కుడు వెతనేఁడు దెచ్చెఁ, గని ♦ కొక్కరసమ్మదమంద, నుత్రికిన్

గీ. అట్లు సంతోషమునఁ దేలి, ♦ యతని డప్పి
వోవ బకవల్లభుఁడు పక్ష ♦ పుటయుగమున
నల్ల వీచి, యాహారస ♦ మర్పణంబు
సేసి, నిసి యైన సుఖనిద్ర ♦ సేయుచుండ, 62

వ. ఆదుర్బ్రాహ్మణుండు, దనరేపటిపయనంబునకు నాహారంబు
చింతించి, యిమ్మహాబకంబు శరీరంబు గ్రొవ్వియున్నది,
దీనియందు మాంసంబు సాలంగల, దిది యేమతి నిద్రవో
యెడుఁ, జావ నడిచి చెండికొనిపోయెదం గాక, యని పాప
నిశ్చయుండై, చీర సక్కం గట్టికొని, యొక్క కాష్ఠంబు గర
యుగంబునం జిక్క నమర్చికొని, 63

క. అందంద మెడయుఁదలయు న
మందాటోపమునఁ బెక్కు ♦ మాఱు లడిచి, చా
వుం దెలియఁజూచి, యలరెను
డెందముతో నీఁక లన్ని ♦ టిని వెస నూడ్చెన్. 64

గీ. ఊడ్చి, బొంకువు వ్రచ్చి, ప్రే ♦ వురివి, నంజు
డంతయును బుచ్చి, పొదుకగా ♦ నమరఁగట్టి
కొనుచు, వేగుఁబోకగుటయుఁ, ♦ జనియె; నట్టి
సమయమున మేలుకని దను ♦ జప్రభుండు, 65

క. పొలవలచె, నేమి కీడొకొ
కలిగెడు? నని తలఁచి, మనసు ♦ గలఁగఁగఁ, దనవా
రలతోడ నుగ్గడించుచుఁ
జలియించుచునుండఁ, బొద్దు ♦ జా మెక్కుటయున్, 66

వ. రాజధర్మువిం దలంచి, 67

ఉ. నిచ్చలు వచ్చు రేపకడ ♦ నెయ్యమెలర్పఁగ మత్సఖుండు, నేఁ
డిచ్చటి కేల రాఁడు? గుణ ♦ హీనత విప్రునియందుఁ గల్మి నా

యిచ్చఁ దలంచితిం, దలువ ♦ యేమిదలంచెనొ యక్కటా! మదిం
బొచ్చెము లేదు నమ్మ, బక ♦ పుంగవుఁ జెల్లగునొక్కొ- దైవమా! 68

క. అని తూలవగచి, యాయెఁ
బనిచెం బనిగలపి భటులఁ ♦ బలువుర్; వారుం
జని బకము డొక్కయేర్పడఁ
గని, యతనికిఁ జెప్పిపుచ్చి, ♦ కడువేగమునన్ 69

వ. అవ్విప్రునిచొప్పువట్టి, 70

చ. పరిమెయిఁ బొంతి, వానిఁ గని ♦ పట్టి, వడిం బెడగేలుగట్టి తె
చ్చి; రసురభర్తసూచి, యిటు ♦ సేరఁగ దేవల; నీకృతఘ్నునిన్
బొరిగొని వేతినుం; డనినఁ, ♦ బోకడమాలిన వారమయ్య! యి
ద్దురితశరీరముం దినఁగ ♦ దోసముమా, కని వారలొల్లమిన్, 71

వ. అతండు. 72

క. తినుఁడు తినకుఁ, డొండేమై
నను జేయుఁడు, వీని నేల ♦ నాముందటికిం
గొనివచ్చితి? రని పలికిన,
దనుజులు పురివెడలఁ దెచ్చి ♦ తద్గాత్రంబున్, 73

క. వెడఁగోఁతల నొత్తు రొలుకఁ
బడఁద్రోచిన, వచ్చి కుక్క ♦ పదుపు నెమకఁగన్

జడిసెఁ గబళింపనొల్లక,
కడుపులు నకనకఁబడంగఁ, ♦ గౌరవముఖ్యా! 74

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు— 75

క. విను మది యట్టిద, కుక్కలుఁ
దినఁగా రోయుం గృతఘ్ను ♦ దేహము మాంసం,
బని చెప్ప నాగమంబులు
మనుజేశ్వర! తెల్లమయ్యె ♦ మన కిచ్చోటన్— 76

వ. అని పలికి, వెండియు నిట్లనియె. 77

క. పురపురఁ బొక్కుచు, బకపతి
కరంకముం దేరఁ బనిచి, ♦ గారవమున నె
య్యురుఁ దాను నగ్నియిచ్చి, య
సురపతి యున్నంత, వచ్చె ♦ సురపతి నెమ్మిన్. 78

క. కని యతఁడు, సంభ్రమంబును
వినయంబును బెరయ గార ♦ వించి, యడిగె నా
తని రాజధర్మ నీవే!
యని దైన్యముదోఁప వగచి, ♦ యశ్రులు దొరఁగన్. 79

వ. అడిగిన, నమరవిభుండు—నీసఖుండు చతుర్ముఖునకు సఖుం
డగుట యెఱుంగవే? వానికి వగవనేల? యవ్వారిజాసనుండు
దనపాలికి ననుదినంబు వాఁడువచ్చుటం గోరుచుండుం
గావున, 80

క. పలుమాఱును రామికి ను
త్తలపడియెను; దాన నిట్టి ♦ దశ నతఁ డొందెం;
జెలి యగుట నితనిఁ డొక్కకు
నలఘువిధిఁ వహ్నియిచ్చి; ♦ తదిమేలకదా! 81

వ. అట్లగ్నిసంస్కారంబుచేసి నీవు వచ్చినయనంతరంబ, త
చ్చితాసమీపంబున, 82

క. కన్ను నర్మిలిఁ గ్రేపుం జను
గుడుపం దొడఁగె నొక్కసురభి ♦ గుఱుపాల్పొరయన్;
బడు వత్సవక్త్రఫేనము
సుడిగాలిం దూలిపడియె ♦ శవపై ననఘా! 83

వ. దానంజేసి యన్నాడీజంఘుండు సంజీవితుండయి, యెప్పటి
యట్ల యొప్పెడు నాకారంబుతో నరుగుదెంచుచున్నవాఁ;
డిట్లగుటకుం గారణంబును నద్దేవునిచిత్తంబుమహానుభా
వంబ— 84

క. అని చెప్పె; నంత ఖగపతి
ననుదెంచెను దనుజపతికి ♦ సమ్మదమెసఁగన్;
మును వాసవుఁ డజువాక్యము
వన, పాశనిబద్ధుఁ జేసి ♦ వాఁడవిప్రున్. 85

క. ఆనాడీజంఘుండును
దాని నెఱిఁగి, భూసురునకుఁ ♦ దనకతమునన

దీనదశ యగుట కోర్వక,
వాని విడుపుగోరి వేఁడె ♦ వరముగ నింద్రున్. 86

చ. అతఁడునుదివ్యబోధమున ♦ నాసమయంబునబ్రహ్మహత్యాపా
న్వితుఁడగుటేర్పడం గని, ♦ వినీతముం దగురాజధర్మవాం
ఛిత మొసరించె; విప్రునకుఁ ♦ జేర్చిరి తెచ్చిన వారు తద్ధన
ప్రతతియు, దైత్యనాయకుఁడు ♦ పంప, బకాధిపుఁ బ్రస్తు
తించుచున్. 87

వ. అవ్విప్రుండు ధనసంచయంబు మోచికొని, మరలిమరలి
చూచుచు, సంభ్రమంబునం బోయెఁ; దదనంతరంబ, 88

క. సురపతియుఁ ద్రివిష్టపమున
కరిగె; బకాధీశుఁడును ని ♦ జాలయమునకున్
గరిమంబు మెఱయఁ జనియెం,
బరితుష్టుం డగుచు దైత్య ♦ పాలుం డనుపన్. 89

క. అని చెప్పి తాత యిట్లను
మనుమనితో నాదరమున ♦ మఱియును—బ్రహ్మ
ఘ్నునకును నిష్కృతి గలుగును;
వినుముకృతఘ్ననికిలేదు ♦ విమలచరిత్రా! 90

క. అరయ మిత్రద్రోహము
దారుణమగుపాతకము కృ ♦ తఘ్నతకంటెన్;
వైరముగొని విడువవలయు
వారెందు దెఱఁగులవారి ♦ నాప్తులనైనన్. 91

క. మిత్రుం డైహికములు నా
ముత్రికములు నైన భద్ర◆ములు దలకొలుపున్;
మిత్రధనంబులలోనను
మిత్రుఁడ యెక్కుడనుమాట◆ మెత్తురు ప్రాజ్ఞుల్. 92

క. ఉత్తమకులజుఁడు, సుగుణా
యత్తుఁడు, సస్నేహమతియు, ◆ నగుమిత్రునకుం
జిత్త మెలర్పు దెఱంగున,
బొత్తు మనఁగవలయు, శుభముఁ ◆ బొందవలసినన్. 93

వ. అని యిట్లు కృతఘ్నతయు మిత్రద్రోహంబును నధికపాతకంబు లగుటయు, సన్మిత్రుం బాటించుట శుభంబుఁ జేయుటయు, భీష్ముండు భీమాగ్రజునకుం జెప్పె ననిన విని యయ్యుత్తమపురుషులయగుటలును, నుత్తరం బిచ్చుటలును, నిఁక లెస్సలై చెల్లెడునే! యటమీఁదఁ జెప్పిన తెఱంగు లెఱింగింపు మనుటయు... 94

* * * * *

ఆనుశాసనికపర్వము—ప్రథమాశ్వాసము.

భీష్ముండు ధర్మరాజునకు దైవపౌరుషంబుల తెఱం గెఱింగించుట.

క. క్షేత్రంబు పురుషకారము,
ధాత్రీశ్వర! బీజమరయ ◆ దైవము, రెండున్

సూత్రపడఁగూడెనేనిం,
బాత్రంబగుఁ గర్మకరుఁడు ◆ ఫలమున కెందున్. 95

క. విను, పురుషుఁడు గావింపని
పనులకు దైవ మది యెట్లు ◆ ఫలమొనరించున్?
జనములు గార్యము నడపఁగ,
ననుకూలత నిచ్చుఁగాక ◆ యయ్యైఫలముల్. 96

గీ. పౌరుషమ్ము, దైవంబుతో◆డ్పాటు లేక,
ఫలముఁ బొందంగనేరదు ◆ పార్థివేంద్ర!
విత్తు సహకారిగాకున్న, ◆ రిత్తనేల
వంధ్యమగుఁగాక, తా ఫల◆వంతమగునె? 97

గీ. మేలు రెండులోకంబుల◆మేల తెచ్చుఁ;
కీడు సేసినఁ దప్పదు ◆ కీడ యగుట;
గాన, పురుషవర్తనమున ◆ కానుకూల్య
శీలమగు దైవ; మది ఫల◆సిద్ధిఁ జేయు. 98

క. అనలం బించుకయైనఁ బ
వనుచే వెలుఁగొందుమాడ్కి, ◆ వర్ధనముం బొం
దును సత్కర్మాచరణం
బున దైవము నానుకూల్య◆ము, గురుప్రవరా! 99

క. నేయి పొలుపఱిన దీవియ
మాయుకరణిఁ, గర్మశుద్ధి ◆ మలిగిన, హీన

శాస్త్రాయత్తంబై తాను
మాయును దైవానుకూల్య♦మహిమ, మహీశా! 100
గీ. పరశురాముఁడు, భృగుఁడును, ♦ బలియు, లోను
గాఁగ మహనీయపురుషులు, ♦ గర్మసూక్ష్మ
భంగిఁ, గలుషితదైవప్ర♦భావితాత్మ
లైరి; కర్మంబు దైవంబు ♦ నలఁతు లెట్లు? 101
క. విను పౌరుషమును దైవము
నన రెండును గార్యఫలము ♦ నందింపఁగ, నె
ట్టన కారణములు గావున,
జననాయక! సదృశములు వి♦చారింపంగన్. 102
వ. అనిన విని ధర్మతనయుండు, సత్కర్మంబుల నయ్యెడుఫలంబులు వినవలతు ననుటయు, నక్కురుసత్తమునకు నప్పితామహుం డిట్లనియె— 103
సీ. అధ్వపరిశ్రాంతుఁ ♦ డగువింతవానికి
నన్నం బిడినఫల, ♦ మట్టి దిట్టి
దనఁ జెప్ప; యగ్నిస♦మారాధనమునకుఁ
బౌరుషశ్రీస్థత, ♦ భవ్యదాన
ములకుఁ దత్తద్వస్తు♦పులమహామహిమలు,
మౌనంబునకుఁ బరి♦జ్ఞానశక్తి,
యతులతపంబున ♦ కధికభోగము, లహిం
సకు రూపబలచిదై♦శ్వర్యసిద్ధి,

ఆ. బ్రహ్మచర్యమునకుఁ ♦ జిరమాయు, వుపవాస
ములకుఁ జిత్తశుద్ధి, ♦ ఫలజలంబు
లాహరించియునికి ♦ రాధిరాజ్యము, పత్ర
భక్షకు దివంబు, ♦ ఫలము లధిప! 104
క. శ్రుతిపఠనమునకు సద్
వ్రతిబోధంబునకు వరుస ♦ ఫలములు సౌఖ్య
స్థితియును సుగతియు; సత్య
వ్రతమునకు ఫలంబు ముక్తి; ♦ వసుధాధీశా! 105
క. ద్రుమములు దళకుసుమఫలో
ద్గమములకీయఁ, గర్మముల నొ♦దవుఁ దత్ఫలముల్,
ఉపాత్తమతిఁ, గర్తకు భో
గ్యములై, నియతిని, శుభాశు♦భాకారములై 106
వ. అని చెప్పి, 107
చ. వినుము జరానుబంధమున, ♦ వెంట్రుకతండములుఁ, బండ్లు,
వీనులున్,
గనుఁగవయున్, జరంబొరయుఁ ♦ గాని, యొకప్పుడు తృష్ణ జీర్ణగా;
దనయుముఁ బేర్చి ప్రాణముల ♦ నన్యకపోవనిరోగ; మల్పబు
ద్ధి నరులు ద్రోవలే రది, మ♦దింజారనీరసుఖార్థులై బుధుల్.
క. పాపంబుఁ బుణ్యమును ద్వ
న్ద్వాపరులకు దుఃఖసౌఖ్య♦సంతతు లగున్;
భూపాల! వితృష్ణులు ని
ర్లేపు లగుట, వారిఁ బొంద♦లే వాఫలముల్. 109

వ. అని పల్కినం, బాండునందనులందఱుం బ్రహర్షోత్కర్షంబు నొందిరి; గంగానందనుండు ధర్మనందను నుద్దేశించి, యీయర్థజాతంబు మునిప్రణీతంబయి యధిగతం బైనది; నీకు నుపదేశించితి; నీ వింక నేమి వినవలె? తనవుడు, నా ధరావల్లభుండు, నిజాశ్రయంబున కాస్పదం బయినపురుషు నెడ, భక్తజనంబుచరితం బెట్టిది గావలయు? ననియడిగిన, నతం డతని కిట్లనియె. 110

భీష్ముఁడు ధర్మజున కాశ్రయం బెప్పుడు
నపరిత్యాజ్యం బని చెప్పుట.

క. విను, కాశీశ్వరుదేశం
బున నొకలుబ్ధకుఁడు, వేఁట ♦ వోయినచోటన్,
ఘనతరవిషదిగ్ధశరం
బున నేసిన, మృగముఁ దప్పి, ♦ భూజముఁ దాఁకెన్ 111

క. పూవులఁ గాయలఁ బెరిఁగిన
యావృక్షము శుష్కమయ్యె ♦ నవ్విషమునఁ; ధా
త్రీవర ! తదీయకోటర
మావాసము గాఁగ నొకమ♦హాశుక ముండున్. 112

క. అది తరువు విడిచిపోవక,
హృదయంబున భక్తిపేర్మి, ♦ నెండను గాలిన్
బెదరక, ధృతిమై, నయ్యెడఁ
గదలక యుండె, ననుజీవి ♦ గౌరవ మెసఁగన్. 113

ఉ. దానియుదాత్తవృత్తము శ♦తక్రతుఁ డాత్మ నెఱింగి వచ్చి, బెం
డైనది యమ్మహీజము, మ♦హాతరువుల్ ఫలవృద్ధి నొందియు
న్కానన ననేకము ల్గలుగఁ♦గా, నిటు లేటికి నిందు నిల్వనో
మానితకీరమా? యనియె, ♦ మానుషభంగి కరూప మొప్పఁగన్

వ. అనిన విని యాశుకంబు, 115

చ. అనయముఁ బండుచుండునెడ ♦ నాశ్రయ మొప్పిన నిల్చి, యెండిపో
యినతఱిఁ బాసిపోక తగ♦వెట్లు? కృతఘ్నత గాదె యివ్విధం
బనిమిషనాథ! యన్న, నతఁ♦ డచ్చెరువంది, పురాకృతోపసం
జనితవిశేష మీఖగము ♦ జానుగ నన్నె ఱింగె; దీనికిన్,

వ. మేలొనర్చెదం గాక ! 117

క. అని తలఁచి, నీదుపలుకులు
విని మెచ్చితి, వరముఁగోరు ♦ విహగోత్తమ! నీ,
వనిన, శుకంబు, మహీజం
బునకుం బేరెలమి వేఁడె, ♦ భూపవరేణ్యా ! 118

ఆ. అమరవల్లభుండు ♦ నమృతసేచనమున,
భూజమునకుఁ దొంటి♦పొల్పుకంటె
మిగుల నెలమి సేసె; ♦ మేలియాశ్రితు లిట్టి
మనుతు రధిపుఁ గురుకు♦మారవర్య ! 119

251

* * * * *

III

ఎఱ్ఱాప్రెగడ

ఈయన నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఇంటిపేరు చెదలవాడవారు. నివాసస్థానము నెల్లూరిమండలమందలి కందుకూరితాలూకాలోని గుడ్లూరు. ఎఱ్ఱన 1280 లో పుట్టి 70 ఏండ్లు జీవించెనని చెప్పుదురు. ఆరణ్యపర్వశేష మాంధ్రీకరించి, తెలుఁగుభారతమును బూర్తిచేసినాఁడు. అదిగాక, హరివంశ మనుపురాణము తెనుఁగున రచించి, దానిని కొండవీటిప్రభువైన పోలయవేమారెడ్డి కంకితముచేసినాఁడు; నృసింహపురాణము వ్రాసి అహోబలనృసింహస్వామికిఁ గృతియిచ్చినాఁడు. ఈయనకు శంభుదాసుఁ డనియుఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుఁ డనియు బిరుదనామములు గలవు. కవిత్వము, నన్నయతిక్కనలకవిత్వమువలెనే లలితముగా నుండును; కొన్నిపట్లఁ బ్రబంధశైలి కన్పట్టును.

ఆరణ్యపర్వము—పంచమాశ్వాసము.

కథాసందర్భము.

కరిపురమునుండి యొకబ్రాహ్మణుఁడు వెళ్లి, ద్వైతవనమం
దున్నపాండవులను జూచివచ్చి, వారికుశల మడిగినధృత
రాష్ట్రునితో, నడవులలో నతనితమ్మునిబిడ్డలును గోడలును
పడుచున్న యపారకష్టములను జెప్పఁగా,
నతఁడు దుఃఖించుట.

నా చేసినకీడునఁ, గడు
నీచుం డగునాతనూజు♦నేరమి, నిమ్మై
నోచెల్ల! పార్థులకుఁ బు
ణ్యాచారుల కెందుతేని♦యాపద వచ్చెఁ. 1

క. నా పెద్దకొడుకు, ధర్మజుఁ
గాపురుషవిదూరు, ధీరుఁ, ♦ గౌరవకులసం
దీపకు, నిర్విధమున, సం
తాపితుగాఁ జేసెనే వి♦ధాతృఁ డదయుఁడై! 2

చ. అమలనివాతసౌధముల♦యందు, మృదూష్ణపటాళతూలత
ల్పముల శయించి, రేపులు శు♦భస్థితిమాగధసూతగీతనా
దములఁ బ్రమోదముం బొరయు♦ధర్మసుతుం డెడ,కఠోర
భూమిభా
గమున శయించి మేల్కను, సృ♦గాలవినాదవికీర్ణకర్ణుఁడై!

క. నాగాయుతసత్త్వుఁడు, ది
జ్నాగాయతహస్తుఁ, డనిల♦నందనుఁడు, మహా
వేగాత్ముఁ డగుచు, డస్సిన
నాగముక్రియ నుండకున్నె ♦ నవసి వనమునన్? 4

ఉ. అన్నలుఁ దమ్ములు న్సతియు ♦ నార్తిమెయిన్ బహుదుఃఖ
మగ్నులై
యున్న తెఱంగుసూచి,విజ♦యుండు యుధిష్ఠిరవాక్యబద్ధుఁడై
సన్నుతుఁడుగ్రపన్నగము♦చాడ్పునరోఁజుచుఁ,గ్రోధశోకవే
గోన్నతి,నాత్మనేమనుచు♦నుండునొనాసుతుతప్పలెన్నుచున్?

క. అక్కట! మృతభ్రాతృలు, గనఁ
జిక్కనిమనుసులు, కుమార♦సింహాలు, గద, తెం
పెక్కినసుఖములు కర్ణులు,
ద్రుక్కి బడయనోర్చి యునికి♦చోద్యం బరయన్ ! 6

వ. అని పలికి వెండియు, 7

చ. అనుపమతేజుఁ, డున్నతభు♦జాగ్రుఁ, డుదగ్రుఁడు, వైరివిగ్ర
హుం,
డనఘుఁడు, వాయుసూనుఁడు, ని♦జాగ్రజుచేసినసత్యపాశబం
ధనమునఁ జిక్కి, తత్సమయ♦తత్పరుఁడై, యిటుఘోరదుఃఖవే
దనములు సైఁచెఁగాని, మది ♦ తద్దయుఁ గ్రోధమయంబు
వానికిన్. 8

సీ. శకునికైతవము, దు♦శ్శాసనుచేసిన
దుష్కర్మమును, కర్ణు♦తులువతనము,
దుర్యోధనునిదైన♦దుర్నయంబును, జిత్త
మునఁ గిరిశల్యము♦లోవలె నలఁప,
దావాగ్ని తెఱఁగున ♦ దరికొని క్రోధంబు
వనవాస మనియెడి♦వాయుగతుల
నంతకంతకుఁ బేర్చి♦యవయవంబుల నెల్ల
మండఁగ, నెప్పుడు ♦ మత్యముండు,
ఆ. మొగము జేవుఱింప ♦ ముడివడుబొమలతో
నవుడు గఱచుచును భ♦యంకరముగ

నున్నరూపు వాయు♦నందనునామది, వాఁడ
మిత్తి సాదుపుత్రి♦మిత్రితతికి ! 9

క. అంతకసుతుహృదయంబున
నంత గలుగనేర దలుక; ♦ యర్జునుమదిలో
నంత గలుగ; దమ్మారుతి
యంతకనిభుఁ డధికరోషుఁ ♦ డనవరతంబున్ ! 10

గీ. అర్జునానిలప్రేరితం ♦ బగుచుఁ బేర్చి
వాయుతనయుదవాగ్ని, దు♦ర్వారభంగిఁ,
గర్ణసౌబలసహితము♦గా, మదీయ
పుత్రశతకాననము వెసఁ ♦ బొదువకున్నె ? 11

క. అగుఁగాక కర్మఫలములు,
దగఁ గుడువక పోవశమొ? ♦ దైవకృతంబుల్
మగుడునె? కౌరవ్యులకున్
దెగుకాలం బయ్యె, వగవ♦నేటి కింకేలా? 12

క. ఏనువలదన్న జూదము
మానదె? సుతుదుర్నయంబు ♦ మాగిడింపక, దు
ర్మానముఁ గులక్షయసం
ధానమునకుఁ దొడఁగితిని వి♦ధాతృనిచెయిదిన్! 13

గీ. రాత్రి తెగుదల దినమేల ♦ రాకయుండు ?
దినము తెగుదల రాత్రి యే♦తేరకున్నె ?

పోఁగ సుఖదుఃఖములు గాల♦పర్యయమున,
నెందు మనుజులఁ బొందక ♦ యేల యుండు? 14

ఉ. మేలున సంతసిల్లనెడ♦మేకొని యాపదలొందు; నాపదల్
దూలఁగఁ, బూనిసౌఖ్యములు♦దోఁచుఁ; గృతంబులు దప్ప వెమ్మెయిన్;
జాలఁగ జింతయుంగని, ప్ర♦బుద్ధమనస్కులు, ఖేదమొందని
ర్గాలితధైర్యసాగరులు♦ గాక, సుఖింతురు సర్వకాలమున్.

చ. సిరికిఁ దొలంగి కానల వ♦సించి కృశించినపార్థుఁడట్టె! ని
ర్జరులసభంబునం బరమ♦శర్మదలీల మహాస్త్రలాభవి
స్ఫురణముఁ బొంది, యద్రివిభుఁ♦బోయి శరీరముతోన క్రమ్మఱన్
ధరణికి వచ్చె! నిట్టివిగ♦దా విధిధాతృకృతకర్మపాకముల్! 16

క. గాండీవము విల్లట! యా
ఖండలనందనుఁడు విల్లు♦గలవాఁడట! త
త్కాండంబులు దివ్యములట!
యొండేటికి? నతనిధనమ ♦ యుర్వియు సిరియున్! 17

వ. అని ధృతరాష్ట్రుండు బహువిధంబు లగుపలుకులు పలుక,
విని దుర్యోధనుండు శకునిం జూచి, యీరాజేల యింత
భీతుండయ్యె? ననుచు, నతండునుం దానును గర్ణసహితుం
డై యొక్కవివిక్తప్రదేశంబునకుం జని, కార్యాలోచనంబు
న నున్నయెడం, గర్ణుం డిట్లనియె. 18

సీ. పాలితశౌర్యులు ♦ పాండవేయులు దుఃఖ
శీలురై యడవుల♦పాలువడిరి;
ధరణీశ! తొల్లి యిం♦ద్రప్రస్థపురమున
ధర్మనందనుపాలఁ ♦ బేర్మితోడ
శోభిల్లుచున్న వి♦శ్రుతలక్ష్మి నీబుద్ధి
బలమున నిన్నుఁ జెం♦పొలయఁ బొందెఁ;
బరువడి దక్షిణ♦పశ్చిమోత్తరపూర్వ
దేశస్థులైనమ♦హీశు లెల్ల,
గీ. నీక యరిగాఁపులై రిప్డు; ♦ నిఖిలజలధి
శైలకాననద్వీపవి♦శాలమైన
మహి సమస్తంబు నేలుము ♦ మహిమ మెఱయఁగ,
లీల నింద్రుండు సురలోక♦మేలునట్లు! 19

కర్ణశకునిదుర్యోధనులు మంతనంబుసేయుట.

ఉ. జానపదు ల్పురీజనులు ♦ సంతతముం బ్రమదం బెలర్ప నీ
దైనశుభోదయంబు హృద♦యంబులఁగోరుచునున్నవారు; స
న్మానము నొంది కౌరవస♦మాజము నిన్ను భజించె; భూరితే
జోనిధివై వెలింగెదవు ♦సూర్యునిచాడ్పుననీవయిమ్మహిన్!

వ. పాండవు లిప్పుడు పరమదుఃఖార్తు లగుచు ద్వైతవనసరో
వరసమీపంబున నున్నవారని వింటిమి; నీవు సకలసామ్రా
జ్యవిభవంబు మెఱసి చని, యందు నీతేజంబు ఘర్మసమ

యంబునాఁటి తపస్తేజంబై, పగతురకన్నులు గమర, నతి
దుస్సహంబగునట్లుగాఁ జేయుము; తొల్లి నహుషపుత్రుం
డైన యయాతియుంబోలె నుజ్జ్వలుండవై యున్ననిన్నుం
జూచి పాండవులు హృదయఖేదంబుగా వగచెదరు; మిత్ర
జనమోదంబును శత్రుజనఖేదంబునుగదా సంపదలకుం
దగియెడుఫలంబు ! 21

క. ధనధాన్యపుత్రబాంధవ
జనలాభంబులును దలఁప ♦ సరిగావు, సుఖం
బునఁ దాను దనరి శత్రులు
ఘనతరదుఃఖముల నుండఁ ♦ గని యలరుటకున్. 23

ఉ. వారలు గట్టికూరలశ♦నంబుగ నుగ్రవనంబులో విప
ద్భారము నొందివందురిన♦ఫల్గును, నుజ్జ్వలరాజ్యవైభవో
దారులమై కనుంగొనుము♦దంబునఁ బొందఁగఁ గాంచుకంటె నిం
పారఁగ నొండు గల్గునె కృ♦తార్థత యెందునుగౌరవేశ్వరా?

గీ. అతులసౌభాగ్యభోగస♦మగ్రమహిమ
నొప్పుచున్ననీ దేవుల♦యొప్పు సూచి,
ధృతిదఱిఁగి, తన్నుఁ దాన నిం♦దించుకొనుచు,
హృదయమునఁ బాండవాంగన ♦ యెరియవలదె? 24

వ. అనిన, నిదివోలు! నని నాగకేతనుండు సంప్రీతుండై, కొం
డొక విచారించి, రాధేయుం జూచి యిట్లనియె. 25

క. నాతలఁపును నిట్టిద; నీ
వీతెఱఁ గెఱిఁగించి; తిది య♦భీష్టము; మనమా
ద్వైతవనంబున కరుగుట
భూతలపతి యనుమతింపఁ ♦ బోలఁడు మదిలోన్. 26

గీ. అందుఁ బాండవు లుండుట ♦ యాంబికేయుఁ
డెఱుఁగు; మన మవ్వనంబున ♦ కేగుటయును
గడఁగి పార్థులతోడివి♦గ్రహముకొఱక
యని, యనశ్యంబు వారించు ♦ నతఁడు మనల. 27

వ. అదియునుంగాక, 28

చ. ఉరుతరవిక్రమాఢ్యు లని♦యున్, మహనీయతపోవిశేషసు
స్థిరు లనియున్, బృథాసుతుల♦దిక్కునఁ దద్దయుభీతుఁడై, నిరం
తరమును మానవేంద్రుఁ డెదఁ ♦ దాపమునొందుచునుండు; వింటెయి
క్కురువిభుఁ డింతసేపు గముఁ ♦ గూర్చి విలాపముసేసె వారికిన్? 29

వ. అతనియొద్దనుండి విదురుండును, వారిని, పెట్టుచోటుగా
నక, పొగడుచుండు; జూదంబునాఁటినుండియు విదురుండు
పాండవపక్షపాతి యగుట దెల్లంబయ్యె; ఘనవిచారించిన
యీకార్యంబు చిన్నసన్న యెఱింగెనేనియు నాతం డెల్ల
భంగుల విఘ్నంబుసేయుం గావున, నిది యంతయుఁ రహ

స్యంబుగా నొసరించుకొని, ధృతరాష్ట్రుండు దీని కనుమతించు తెఱం గెయ్యది యట్టియుపాయంబు నీవును గనుniయు నూహించునది; మనము రేపకడ వచ్చి, కురుపితామహుం డైనభీష్మునిఁ గురువంశోత్తముం డైన ధృతరాష్ట్రుని నొడంబఱిచి, వెడలుద—మని వారి వీడ్కొలిపి దుర్యోధనుం డభ్యంతరగృహంబున కరిగి, యారాత్రి సముచితపరికారంబునఁ గడపెఁ; బ్రభాతం బగుటయుఁ, గర్ణుండు దుర్యోధనుకడకుం జని యిట్లనియె. 30

ఉ. భూతలనాథ! యే నొకటి ♦ పోలనుపాయముగంటి; నిప్పుడా
ద్వైతవనంబునందు విది♦తంబుగ నున్నవి గోకదంబముల్;
ప్రీతిగఁ దద్విలోకనము ♦ పేరఁ జనందగు; ధారుణీశ్వరుం
డీతెఱఁ గైనఁ బొమ్మనును; న♦భీష్టము చేకుఱు నెల్లభంగులన్. 31

క. నా విని సుబలతనూజుఁడు,
దేవా! నీయాన, యేను ♦ డెల్లంబుగ రే
యీవెరవె నెమ్మనంబున
భావించితి, ననియె; నంతఁ ♦ బ్రహసితముఖులై, 32

వ. ఒండొరులచెయిసఱచి నవ్వుచు, నమ్మువ్వురుం దత్క్షణంబ సమంగనామధేయుం డైన గోపాలకు నొక్కనిం గఱపికొని, ధృతరాష్ట్రుపాలికిం జని, సముచితప్రసంగసేవావిశేషంబుల నమ్మహీవిభుసుముఖుం జేసి, యనంతరంబ—దేవా! ద్వైతవనంబునందులకీలారంబునుండి యీఁడె యొక్కగోప

కుండు వచ్చె—ననిన, నతండును వాని కభిముఖుం డై పసులనేమ మేమి? యని యడుగుటయు, వాఁ డిట్లనియె. 33

ఉ. ద్వైతవనంబునట్టిసుఖ♦వాసము గోవుల కెందు లేదు ధా
త్రీతలనాథ! యిప్పుడు ప్ర♦దీప్తములై సతతంబుఁ బేర్చె, గో
వ్రాతభయంకరంబు లగు♦వాలుమృగంబులు సంచరించు; నీ
కాతెఱఁ గెల్లఁ జెప్పుటకు ♦ నై యిట వచ్చితి నేను జెచ్చెరన్.

వ. అనినయనంతరంబ, కర్ణసౌబలులు ధృతరాష్ట్రుతోడ—దేవా! యిట్లయినం, దడయక దుష్టమృగనాశనంబును గోగణసంరక్షణంబును జేయుటకు, భవత్సూను దుర్యోధను నియోగింపు—మనిన, నతండు కొండొకవిచారించి యిట్లనియె. 35

మ. తగుగోరక్ష యొనర్ప, దుష్టమృగవి♦ధ్వంసంబు నూహింప మే
లగు, నైనన్ వినుఁ, డవ్వనాంతరమునం♦ దాసక్తులై యున్నవా
రు, గరిమాత్ములు, పాండురాజతనయుల్, ♦ రూఢప్రతా
పాఢ్యు; ల
ట్లగుటన్, మీగమనంబు నామదిఁ బ్రియం♦బై తోఁప
దెబ్భంగులన్. 36

చ. వనమున నోసి వందురిన♦వారని, వారలమీఁ దవశ్యముం
జనకఁ దలంతు; రప్పురుష♦సింహులు, భూరితపోధనుల్,
ఘనం

స్యంబుగా నొసరించుకొని, ధృతరాష్ట్రుండు దీని కనుమ
తించు తెఱం గెయ్యది యట్టియుపాయంబు నీవును శకు
నియు నూహించునది; మనము రేపకడ వచ్చి, కురుపితా
మహుం డైనభీష్మునిఁ గురువంశోత్తముం డైన ధృతరా
ష్ట్రుని నొడంబఱిచి, వెడలుద — మని వారి వీడ్కొలిపి
దుర్యోధనుం డభ్యంతరగృహంబున కరిగి, యారాత్రి
సముచితప్రకారంబునఁ గడపెఁ బ్రభాతం బగుటయుఁ,
గర్ణుండు దుర్యోధనుకడకుం జని యిట్లనియె. 30

ఉ. భూతలనాథ! యే నొకటి ♦ పోలనుపాయముగంటి; నిప్పు డా
ద్వైతవనంబునందు విది♦తంబుగ నున్నవి గోకదంబముల్;
ప్రీతిగఁ దద్విలోకనము ♦ పేరఁ జనందగు; ధారుణీశ్వరుం
డీ తెఱఁగైనఁ బొమ్మనును; న♦భీష్టము చేకుఱు నెల్లభంగులన్. 31

క. నా విని సుబలతనూజుఁడు,
దేవా! నీయాన, యేను ♦ దెల్లంబుగ నే
యీ వెరవె నెమ్మనంబున
భావించితి, ననియె; నంతఁ ♦ బ్రహసితముఖులై, 32

వ. ఒండొరులచెయి సఱచి నవ్వుచు, నమ్మువ్వురుం దక్షణంబ
సమంగనామధేయుం డైన గోపాలకు నొక్కనిం గఱపికొని,
ధృతరాష్ట్రుపాలికిం జని, సముచితప్రసంగసేవావిశేషం
బుల నమ్మహీవిభుసుముఖుం జేసి, యనంతరంబ — దేవా!
ద్వైతవనంబునందులకీలారంబునుండి వీఁడె యొక్కగోప

కుండు వచ్చె — ననిన, నతండును వాని కభిముఖుం డై
పసులసేమ మేమి? యని యడుగుటయు, వాఁ డిట్లనియె. 33

ఉ. ద్వైతవనంబునట్టిసుఖ♦వాసము గోవుల కెందు లేదు ధా
త్రీతలనాథ! యిప్పుడు ప్ర♦దీప్తములై సతతంబుఁ బెచ్చు, గో
వ్రాతభయంకరంబు లగు♦వాలుమృగంబులు సంచరించు; మీ
కా తెఱఁ గెల్లఁ జెప్పుటకు♦నై యిట వచ్చితి నేను జెచ్చెరన్.

వ. అనినయనంతరంబ, కర్ణసౌబలులు ధృతరాష్ట్రుతోడ —
*దేవా! యట్లయినం, దడయక దుష్టమృగనాశనంబును
గోగణసంరక్షణంబును జేయుటకు, భవత్సూను దుర్యోధను
నియోగింపు — మనిన, నతండు కొండొకవిచారించి యిట్ల
నియె. 35

మ. తగుఁ గోరక్ష యొనర్ప, దుష్టమృగవి♦ధ్వంసంబు నూహింప మే
లగు, నైనన్ విను, దవ్వనాంతరమునం♦దాసక్తులై యున్నవా
రు, గరిష్ఠాత్ములు, పాండురాజతనయుల్, ♦ రాధప్రతా
పాధ్యు; ల
ట్లగుటన్, మీగమనంబు నామదిఁ బ్రియం♦బై తోఁప
దెబ్భంగులన్. 36

చ. వనమున నోసి వందురిన♦వారని, వారలమీఁద వశ్యముం
జెనకఁ దలంతు; రప్పురుష♦సింహులు, భూరితపోసమృద్ధుల్,
ఘనం

బునఁ గలుషించి రేనియుఁ, ద♦పోమహిమ న్నిము నిర్దహిం
తురొం
డై, నతులితాస్త్రశక్తిని వ♦ధిందునుమాను నురాజనందనుల్?

క. మున్నును మీచేతఁ గనుల్
బన్నమువడి నొచ్చినారు ♦ పార్థులు; మిమ్ముం
గన్నంత నలుగకుందురె
పన్నగరిపుసన్నిభుండు ♦ పవనజుఁ డాత్మన్? 38

వ. అదియునుంగాక, 39

చ. ఒకరుఁడ ధాత్రి యంతయును ♦ నోర్చెఁ గృతాస్త్రిఁ గాకయుండియుం
బ్రకటితబాహువిక్రముఁడు ♦ ఫల్గునుఁ; డిప్డు మహేంద్రుపాల,న
త్యకుటిలదివ్యబాణయుతుఁ♦డై మొలమింజను డెంచె; నట్టివా
నికి నెదురంగ శక్యముగు♦నే రణభూముల నింక నేరికిన్?

గీ. చెనసి మీరు వారికిఁ గీడు ♦ సేయుటయును,
వారు మీ కెగ్గు సేఁతయు ♦ వగవ మేలు
గాదు; వలసిన ఘోషర♦క్షణ మొనర్పఁ
దగినవారలఁ బుత్త్రము ♦ దడయకందు. 41

వ. అని యొడంబడకున్న, నయ్యాంబికేయునకు శకుని యిట్ల
నియె. 42

ఉ. పాలితవిక్రమోన్నతులు♦ పాండుతనూజులు; వారికప్రియం
బేల యొనర్తు మే మధిప?♦యే మటు సేసితి మేని యుం,బ్రతి

జ్ఞాలలితుండు ధర్మజుఁడు ♦ సత్యము దప్పునె? తమ్ము మేలత
చ్ఛీలమతిక్రమింతురె? యిది ♦ సిద్ధము, నమ్ముము నెమ్మనంబునన్

క. మాకును జిత్తంబుల మ్మ్రొగ
యాకౌతుక మతిశయిల్లి ♦ నది; గోగణర
క్షాకరణము కార్యం బటె,
యేకీమును నేల పొందు ♦ నిందు మహీశా? 44

క. అనిన నతండును, గొండొక,
మనమునఁ జింతించి, బుద్ధి♦మంతులరై గో
ధనము నరసి, తడయక రం
డని, వారికి నెట్టకేల ♦ కనుమతి యిచ్చెన్. 45

ఆ. అక్షణంబ, కౌతు♦కాతిశయవ్యగ్ర
హృదయుఁడైన ఫణధ♦రేంద్రకేతు
నాజ్ఞఁ, గరిపురంబు♦నం దెల్ల ఘోషింపఁ
బడియె ఘోషయాత్ర ♦ ప్రకటలీల. 46

దుర్యోధనుఁడు ఘోషయాత్రఁ బోవుట.

సీ. అంతఁ బ్రహృష్టాత్ముఁ♦డై, లలితాంబరా
భరణాంగరాగవి♦స్ఫురితమూర్తి
నొప్పారి విభుఁడు, స♦హోదరులును గర్ణ
గాంధారులును బ్రియ♦బాంధవులును

సముచితవాహన♦సైన్యసమేతులై
కొలువంగ వెడలె; ను♦జ్జ్వలవిభూతి,
సాందోళికాదివా♦హనములఁ దత్ప్రియ
ప్రమదలు బహుసహ♦స్రములు సనిరి;
ఆ. కడఁగి పౌరులెల్లఁ ♦ గై సేసి, పడఁతులుఁ
దారు నడచి రతిము♦దంబుతోడఁ;
బ్రకటశకటవైశ్య♦పణ్యాంగనాదిసం
కులము నుల్లసిల్లె ♦ ఘోషయాత్ర. 47

వ. మఱియు, నమ్మహీపతిపయనంబున కనురూపంబుగా, నెని
మిదివేలు రథంబులు, ముప్పదివేలేనుంగులుఁ, దొంబది
వేలు గుఱ్ఱంబులు, శతసహస్రసంఖ్య కాల్వురుం, గల
మహాసైన్యంబు, తోడ నడచె; మృగయాకుశలు లైన
మృగయులు, విటవిదూషకవందివైతాళికాదిజను, లనేకు
లనుగమించి; రిట్లు గవ్యూతిమాత్రం బగునేల యరిగి,
యచ్చట విడిసి, యద్దినశేషంబును రాత్రియుం గడపి,
మఱునాఁడు వివిధగిరిగహనంబు లతిక్రమించి, ఘోషంబు
లున్నవనంబు సొచ్చి, యం దొక్కరమణీయప్రదేశంబున
శిబిరంబు గావించి, యమ్మనుజేంద్రుండు, 48

సీ. నానాసహస్రసం♦ఖ్యానంబులై, సంత
తానందవిగతభ♦యత్వలీల,

నక్కానసమున నే♦దిక్కు సూచిన నతి
సంకులంబుగఁ, గుంద♦శంఖచంద్ర
తారనీహారడిం♦డీరపటీరము
క్తాహారహీరసం♦కాశములును,
గాదంబకాళేయ♦కాదంబినీనీల
జాలతమాలికా♦సన్నిభములుఁ,
గీ. బ్రాధబంధూకపల్లవ♦భాసితములు,
వికచకాంచనచంపక♦విస్ఫుటములు,
నైన వర్ణంబు లొప్ప, నే♦త్రాభిరామ
భంగి నలరారుగోకదం♦బములఁ గనియె. 49

వ. కని తదీయసమృద్ధికి సంతసిల్లుచు, గోపాలజనంబులు సవిన
యంబుగాఁ దన్నుం గాంచిన నాదరించి, వారు దనకు నగ్గో
వులపేళ్ళును లక్షణంబులును నేర్పడ నెఱింగించుచుండఁ
బేరువేర వత్సంబులు వత్సతరంబులు మహోక్షంబులు
ధేనువులు దర్ణకంబులు మొదలైన గోవిశేషంబుల నాలో
కించుచు, నయ్యైవిధంబులఁ బసికిం దగినరక్షణంబు గావింప
సర్వజనంబుల సవిశేషంబుగా నియోగించి, మఱియును. 50

క. గోపాలసమన్వితుఁడై
యాపాలమునఁ దిరిగి, గోర♦సాస్వాదనలీ
లాపరితృప్తి నెలర్చె మ
హీపాలుఁడు నెమ్మితోడ ♦ నిష్టులుఁ దానుఁ. 51

వ. తదనంతరంబ గాయకనర్తకాదులు వందిమాగధజనంబు
లుం గనిన నాదరించి, వారికి నభిమతధనంబు లొసంగి,
మృగయావినోదంబునకుం దొడంగి, 52

మ. హరిణవ్రాతములం గలంచుచు, నుద♦గ్రానేకపశ్రేణిఁ జె
చ్చెర బంధించుచు, నుగ్రసింహనివహ♦చ్ఛేదైకసంక్రీడబం
ధురతం బేర్చుచుఁ, బ్రస్ఫురన్మహిషశా♦ర్దూలోద్ధతక్రోడని
ర్భరపాతంబు లొనర్చుచుం, దిరిగెభూ♦పశ్రేష్ఠుఁ డక్కాన
లోన్. 53

వ. మఱియు నవరతసురభిసరసీరుహప్రకరపరికీర్ణంబు లగు
జలాశయంబు లాలోకించుచు, నతిమనోహరప్రసూనఫల
భరితపాదపవనాభ్యంతరంబుల విహరించుచు, మన్మథమ
యూరమధుకరకీరకోకిలాలాపకోలాహలంబు లాకర్ణించు
చుఁ, గ్రమంబునం బరిజనసమన్వితుండై ధార్తరాష్ట్రుండు
ద్వైతవనసరోవరంబు సేరంజనియె; నంత నట ధర్మనంద
నుండు తత్సమీపంబున, మునిజనసహాయుండై, వన్యంబు
లగుఫలమూలవిశేషంబులు సాధనంబులుగా, నద్యస్కం
దం బనుయజ్ఞంబు సేయుచుండె; నప్పుడు దుర్యోధనుండు
నిజభృత్యజనుల నక్కొలనిదరిం గ్రీడాగృహంబులు నిర్మింప
నియోగించిన, 54

క. వారును సంభ్రమమున న
వ్వారిరుహాకరముపొంత ♦ వదలక క్రీడా
గారములు గట్టఁదొడఁగుడు,
వారించుచుఁ జాఱుతెంచి ♦ వడి గంధర్వుల్, 55

వ. ఇది చిత్రసేనుం డనుగంధర్వపతికిం గ్రీడార్థంబు కల్పితం
బైనది గావున, మీ రిక్కొలను సేరక తొలంగిపోవునది,
యనిన వారు మగుడం జని దుర్యోధనునకుఁ జెప్పుటయు,
నతండు రణదుర్మదులైన సైనికులం గొందఱఁ బంచిన,
నరిగి వారలు గంధర్వుల కిట్లనిరి. 56

మ. బలియుం డాధృతరాష్ట్రసూనుఁడు మహా♦బాహుండు దు
ర్యోధనుం
డలఘుం, డీకమలాకరంబునకుఁ గ్రీ♦డార్థంబు కౌతూహలం
బెలయంగాఁ బ్రియకామినీసహితుఁడై ♦ యేతెంచుచు
న్నాఁడు; మీ
ర్వల దిందుండఁ, దొలంగిపొం! డనవుడు, ♦ న్వారుద్ధత
క్రోధులై, 57

వ. ఒండొరులమొగంబులు సూచి పెలుచ నవ్వి వారల కిట్ల
నిరి. 58

క. ఎదిరిం దన్ను నెఱుంగఁడు,
మదమునఁ బ్రాణంబుఁ దనకు ♦ మానముఁ గోల్పో
మదిఁ దలఁచినాఁడు మీనృపుఁ,
డిది యేటికిఁ జెనఁటిచెయ్వు ♦ లిన్నియు నిచటన్? 59

వ. బుద్ధిమంతుండై యూరక చనుట లెస్స యనుం డనినం,
గ్రమ్మఱి చని వారు కురుపతికిం దద్వచనంబుల తెఱం గం
తయుం జెప్పుటయు, నతండు రోషావేశవివశుండై తమ్ముల
దొరలం జూచి, మీ రిందఱు మీమీసైన్యంబులతోడం
గూడి కడంగి, దుర్వినీతులైన గంధర్వులగర్వంబు మాన్పి,
సరోవరం బాక్రమించునది, వారికి సహాయుండయి సురగ
ణసమేతంబుగ నింద్రుండు సనుదెంచెనేనియు నవలీల జ
యించునది, యని నియోగించిన, 60

క. అతులచతురంగసేనా
న్వితు లయి ధృతరాష్ట్రసుతులు, ♦ నిరతిశయరయో
ద్ధతసింహనాదబధిరీ
కృతదిఙ్ముఖు లగుచుఁ జనిరి ♦ కినుక మెలర్పన్. 61

వ. ఇట్లు సనుదెంచుకురువీరుల కడ్డంబు వచ్చి కొందఱు గంధ
ర్వులు ప్రియపూర్వకంబుగా—నిట యేల వచ్చెదరు?
మీకు మాతోడివిద్వేషం బేటికి? నిలువుండనినం, బెలుచ
నార్చి సేనాగ్రచరులు వారలమీఁదం బ్రచురశస్త్రాస్త్రపా
తంబు సేయం దొడంగినం, దొలంగి చని యాగంధర్వ
లాక్షణంబ చిత్రసేనునకు నంతయుఁ జెప్పిపుచ్చినం, బ్రబల
రోషరంజితాననుండై యతండు, 62

క. చనుఁడు రయంబున, నాదు
ర్జనులం గౌరవులఁ బొదివి ♦ సమయింపుఁడు మీ,

రని బహుసహస్రసంఖ్యులఁ
బనిచెను గంధర్వవరులఁ ♦ బ్రకటితబలులన్. 63

వ. ఇట్లు పనిచిన 64

ఉ. ఆయతకుంతకార్ముకగ♦దాసిపరశ్వధశూలపట్టిసా
ద్యాయుధఘోరహస్తులు, గు♦లాచలతుంగతనుల్, ప్రచండతే
జోయుతు, లావియచ్చరులు, ♦ శూరతమై నడతెంచి, బల్విడిన్
గో! యని తాఁకి, రుగ్రరణ♦కోవిదులై కురురాజసైన్యమున్. 65

వ. ఇవ్విధంబున గంధర్వులు బెట్టిదంబుగాఁ గిట్టి నొప్పింపం
దొడంగినం, గలంగి దుశ్శాసనాదికౌరవులు ససైన్యంబు
గాఁ దెరలి దుర్యోధనుచేరువకుం బఱచినఁ, గర్ణుం డొక్క
రుండ సుస్థిరుండయి నిలిచి, గంధర్వుల నిలువరించి, భల్లా
ర్ధచంద్రప్రముఖబహుళబాణపాతంబులం దదీయదేహంబు
లు ఖండించుచు, నిమిషమాత్రంబునఁ జిత్రసేనుసైనికశతం
బుల రూపుమాపుటయు, మఱియుం బైపై గంధర్వులు శత
సహస్రసంఖ్యులు తోఁతెంచినం, బృథివి యెల్లను గంధర్వ
మయంబైన ట్లుండె, నప్పుడు, 66

చ. శకునియుఁ దమ్ములుం బ్రబల♦సైన్యముతో నడతేర, సా
హావో

త్సుకమతియై సుయోధనుఁడు ♦ సూతతనూజుని యున్నచో
టికిం
బ్రకటభుజోగ్రతం గడఁగి, ♦ బల్విడిఁ దద్రిపుకోటిఁ దాఁకినన్,
సకలజగద్భయంకరల ♦ సత్సమరోత్సవ మయ్యె నయ్యెడన్ 67

క. కొండొకసేపునకు మహో
ద్దండనృపానీకఘోర ♦ తరవిశిఖవ్యా
ఖండితశరీరులై ధృతి
ఖండితముగఁ బల్లటిలిరి ♦ గంధర్వు లనిన్. 68

క. గంధర్వులు వెరలుట విని,
గంధర్వవిభుండు క్రోధ ♦ కలుషితమతియై,
గంధగజముచందమున, మ
దాంధగతిం గవిసెఁ గౌర ♦ వానీకముపై 69

వ. ఇట్లు గవిసి చిత్రసేనుండు, 70

శా. మాయాసంగరకోవిదుండు, వికసన్మాయాస్త్రజాలంబులన్,
వాయువ్యాప్తి యడంగ, నర్కకిరణ ♦ వ్రాతంబు రుద్ధంబుగాఁ,
జేయం జొచ్చినఁ, దెల్లఁ దేరులు, కరు ♦ ల్శీర్ణంబు లయ్యె, ద్దళ
త్కాయంబయ్యె హయాళి, కూలిరి నరుల్ ♦ కౌరవ్యసై
న్యంబులన్. 71

క. పొదలి, యొకని కొక్కనికిని
బదుగురు పదుగురుగఁ గవిసి, ♦ పౌరవసేనం

బొదివి సమయింపఁ దొడఁగిరి
వదలక గంధర్వు, లని, న ♦ వార్యోద్ధతులై. 72

వ. అవ్వియచ్చరులవిక్రమంబునకు నోర్వక వెదరి చెదరి, కురు రాజసైన్యంబు ధర్మనందనుం డున్నకందువకుఁ బాఱం దొడంగె; నప్పుడు రాధేయుం డజేయుండై, కులశైలంబు నుంబోలెఁ దరలక నిలిచి, గంధర్వులు గురియు శరవర్షంబున మునుఁగుచుఁ, దన యేసినంత పెనంగుచుండె; సోదరసా బలసహాయుండై దుర్యోధనుండు కర్ణసాహాయ్యంబు వద లక నిలిచె; నంత, ననంతసత్వులైన గంధర్వు లనేకులు సుట్టుముట్టి, 73

ఉ. కొందఱు సూతు, నశ్వములఁ ♦ గొందఱుఁ, గొందఱు చా
పదండమున్,
గొందఱు చక్రయుగ్మకముఁ, ♦ గొందఱు విస్ఫురితాతపత్ర
మున్,
గొందఱు కూబరంబు, మఱి ♦ కొందఱు కేతువుఁ, గొంద
ఱక్షమున్,
దండడిఁ దున్మివైచి విర ♦ థత్వ మొనర్చిరి సూతసూతికిన్ 74

వ. ఇట్లు విరథుండై కర్ణుండు వికర్ణురథం బెక్కి రణభూమిఁ దొలంగి చనియె; దుర్యోధనుండు విముఖుండు గాక పరబలంబు మార్కొని పెనంగం దొడంగినం, గినిసి చిత్రసేనుండు వానిం దలపడి, తదీయస్యందనంబు రాధేయురథంబు నట్లు భ

గ్నంబుగాఁ జేయించి, విరథుండగు నమ్మహీవిభుం గేశాకర్షణంబున నేలం బడవైచి, పెడకేలు గట్టి, సింహనాదంబు సేసినం, దక్కినగంధర్వులుం గముకనిం బఱచి, యతనివనితాజనంబులను, దత్సోదరులగు దుశ్శాసన దుర్విషహ దుర్ముఖ వివింశతి చిత్రసేన విందానువిందులను, దత్తనూభవులను, దదీయమంత్రులను, బట్టి బంధించి చిత్రసేనున కొప్పించి; రంతఁ బెఱకౌరవులును బౌతులు నమాత్యులుం జెదరి, యాక్రోశించుచుం బఱచి, ధర్మపుత్త్రు శరణుసొచ్చి, యిట్లనిరి. 75

ఘనబాహాబలదుర్నివారమహిమ ♦ గంధర్వవీరుల్ సుయో
ధను, దత్కాంతలఁ, దత్సహోదరుల, బం ♦ ధప్రాప్తులం జేసి, కై
కొని, పోవుచున్నవారదె! రిపు ♦ క్షోభంబు గావించి, నీ
యనుజవ్రాతముఁ గావవే కరుణనిం ♦ డారంగి రాజోత్తమా! 76

వ. అని కృతాంజలులై పలుకుచున్నవారిం జూచి, భీమసేనుండు ప్రహసితాననుం డగుచు, ధర్మపుత్త్రున కిట్లనియె, 77

ఆ. మనకుఁ జాలకయ్యె; ♦ మనచేయుపనియ, గం
ధర్వవరులు గూడి ♦ తగ నొనర్చి;
రింత తెస్స యగునె? ♦ యేభారమును లేక,
యూరకుండ, మనల ♦ నొందె జయము! 78

గీ. పుట్టుఁగల్లరియై, పాప ♦ ములకు నెల్ల
దిట్టయై, లోకములచేతఁ ♦ దిట్టువడిన

కట్టిడికి నిట్టికష్టంబు ♦ గా నొనర్చి,
తగ విధాతృఁడు చతురుఁడై ♦ నెగడె నేఁడు! 79

మ. విపరీతస్థితి నొంది, ఘోరవిపినో ♦ ర్వీవాసులై, నిత్యదుః
ఖపరాధీనతఁ దూలి రంచు మనల ♦ న్గర్వాంధితస్వాంతుఁడై,
యపలాపింపఁగ వచ్చి, దుర్నయపరుం ♦ డాధార్తరాష్ట్రుండు, దో
షపరీతాత్ముఁడు, తత్ఫలంబు గుడిచె ♦ న్సత్యంబు! సామాత్యుఁడై. 80

వ. వాని దెసం గృపసేయవలదనిన, ననుజునకు నగ్రజుం డిట్లనియె— 81

క. అకట! యిది పరుషవాక్యము
లకు సమయమె? శరణుసొచ్చి, ♦ లఘుభావముతో
వికలగతినున్న కౌరవ
నికరమునకుఁ గరుణసేయ ♦ నీకుం దగదే? 82

వ. ఏకాన్వయజాతులైనవారికి, నర్థనిమిత్తంబైన భేదం, బొక్కొక్కమాటు వర్తిల్లు; నంతనచేసి, సహజస్నేహంబు దప్పనేరదు; జ్ఞాతిజనంబులు దమలో నెట్టివారైన నొప్పంగాని, యన్యులవలనం బరిభవంబు దొడరినప్పుడు, దారొండొరులఁ జేకొనకునికి లోకనింద్యంబు; దుర్యోధనుండు దుర్వినీతుండైనను, సభార్యుండయి పరులచేతం బట్టువడియె; దీని నుపేక్షించిన మనకుం గులహాని యగు; నిది

యును గాక, శరణాగతరక్షణంబు రాజమాత్రంబువాని
కెల్ల ధర్మంబు; నీయట్టిబాహుబలసంపన్నునకు నిట్టిసుక
ర్మంబు కర్తవ్యం బని వేఱచెప్పనేల? తెమ్ము, నీవును నీత
మ్ములు నిమ్ముల రథంబు లెక్కి, సర్వాయుధసన్నద్ధులై
చని, సుయోధనుచెఱ దలఁగుం! డనినఁ, బవననందనుండు
ధర్మనందనున కిట్లనియె— 83

సీ. అనుమాన మొక్కింత♦యును లేక యలిగి, జ
లంబులఁ ద్రోచె; వి♦షంబు వెట్టె;
గృహదాహ మొనరించె; ♦ విహితదురోదర
కపటుఁడై, రాజ్యంబు ♦ నపహరించె;
జనులెల్లఁ జూడంగ, ♦ వనజాక్షిఁ బాంచాలిఁ
దలవట్టియీడ్పించె; ♦ వలువ లొలువఁ
బనిచెఁ; బుట్టినకోలె ♦ మనకు నక్కట! సుయో
ధనుఁ డెగ్గుసేయని♦దినము గలదె?
ఆ. వానిచేత లొకటి♦యేనియుఁ దలఁపవు
నీవు మనుజనాథ! ♦ కేవలంపుఁ
గరుణపూని యుందు ♦ దరయ నెప్పుడు! నిట్టు
లైన, మనకుఁ గార్య♦హాని గాదె? 84

వ. అని పూర్వవైరస్మరణకలుషితుండై పలికిన, నతనికి నజాత
శత్రుండు సాంత్వనపూర్వకంబుగా నిట్లనియె. 85

ఆ. కావరయ్య! యనినఁ, ♦ గరము దుర్బలుఁడైనఁ
జెనసి యోపినంత ♦ సేయు ననిన,
నూరకుండునయ్య ♦ యుత్తమశూరుండు
దీనజనులయున్న♦ తెఱఁగు సూచి? 86
క. శరణం బనివచ్చిన, భీ
కరశత్రుని నయినఁ బ్రీతిఁ ♦ గావఁగవలయుం,
గరుణాపరుల తెఱంగిది,
యిరవుగ సరిగావు దీని ♦ కేధర్మంబుల్. 87
వ. ధృతరాష్ట్రసూనుండు భవదీయబలశౌర్యంబులపేర్మి యె
ఱుంగుం గావునఁ, దన్ను నవశ్యంబు విడిపింతు రని, మన
సున బద్ధాశుండై యుండు; నిది మనకుఁ బుణ్యంబును
గీర్తియుం జేకొనుసమయంబు; నిన్నింత నిర్బంధింప వలవ,
దేన యరుగుదు; నిప్పుడు యజ్ఞదీక్షితుండనై యున్న
వాఁడః గావున, నాకుం జనరాదు; మీరు వేగ చని గంధ
ర్వులం బ్రియపూర్వకంబుగా ననునయించి సుయోధను
విడిపించునది; సామవచనంబులం దీరకున్నఁ, బరాక్రమం
బుననైనం బ్రతివీరుల నోర్చి కార్యంబు దీర్చునది; నా
చేయుజన్నంబు సఫలంబుసేయుం! డనిన, భీముం డెట్ట
కేనియు నియ్యకొనియె; నర్జునుండును ధర్మరాజపనుపు
గైకొని కురురాజుచెఱ దలఁగఁ బ్రతిజ్ఞసేసె; నకులసహ
దేవులు నుత్సాహసమేతు లయి; రన్నలువురు నాముక్త

కవచులు, నాబద్ధతూణీరులు, నాకలితకార్ముకులు, నా
రూఢరథులు, నయి యగ్రజు వీడ్కొని, యతిత్వరితగతి
నడచినం, గౌరవసైన్యం బంతయు వారిం గూడుకొని,
సింహనాదంబులు సెలంగం, జనియె; నిట్లరిగి వారలు
గంధమాదనంబునకయి చనుచున్న యవ్వియచ్చరానీకంబుం
గూడ ముట్టిన, 88

క. కని గంధర్వులు గ్రమ్మఱి,
ఘనులం, బాండవుల, నగ్నికల్పులఁ, దేజో
ధనుల, నమరేంద్రసదృశుల,
ననఘుల, మార్కొనిరి ప్రకటితాటోపమునన్. 89

ఉ. అగ్రజువాక్యముల్ దలఁచి యర్జునుఁ డప్పుడు వారితోడ, న
త్యుగ్రత దక్కి, యెంతయుఁ బ్రియోక్తులనిట్లను—మీకు మాయెడఁ
విగ్రహమేల? నెయ్యమున విన్వఁడు కౌరవరాజుఁ; బార్థివ
ప్రాగ్రసరుండు ధర్మసుతుఁ డన్నిది మీకు నలంఘ్యమిత్తఱిన్.

వ. అనిన నతనికి గంధర్వు లిట్లనిరి, 91

గీ. ధర్మజుఁడు మాకుఁ బ్రభుఁడె? యాధర్మతనయు
నాజ్ఞ నేమేల యొనరింతు? మనిమిషేంద్రుఁ
డొక్కరుఁడ మమ్ము శాసింప నోడయుఁ, దక్కు
లెందు నెవ్వరైనను భయ మేమి మాకు? 92

వ. అనిన విన్వచ్చుం డవ్వియచ్చరుల నుపలక్షించి, మునుము

న్న తెగువకుం జొరవేల? యని ప్రియంబును ధర్మంబు
నుంగాఁ బలికితి; నట్లును మీరు సామసాధ్యులరుగా కు
నికి దోఁచుచున్నయది గావున, నుగ్రంబైన విగ్రహంబున
దుర్యోధను విడిపింతు నని, వారలమీఁద నిశితవిశిఖప్రక
రంబులు ప్రయోగించె; నాగంధర్వులు నతనిపైఁ బటు
బాణవర్షంబులు గురిసి; రిట్లానలువురకు ననేకగంధర్వశత
సహస్రంబులతో నతిఘోరసమరం బయ్యె; నందు 93

తరలము.

కదిసి యర్జునుతేరు భగ్నముగా నొనర్పఁ దలంచి, పె
ల్లొదవి, ఖేచరకోటి గ్రమ్ముటయుం, బురందరనందనుం
డదయుఁడై, పదిలక్షలం బ్రళయాగ్నికల్పుల దివ్యలం
గదనశూరుల, నిర్దహించెఁ బ్రకాండదివ్యశరార్చులన్

మహాస్రగ్ధర.

ఘనకోదండోగ్రమౌర్వీక్వణ, మఖిలనభో
గహ్వరాభోగభాగం
బున నాపూర్ణంబుగా, నుబ్బునఁ గవలుమరు
త్పుత్రుఁడుం దీవ్రనారా
చనితాంతాపాతలీలాసరభసగతులై
శత్రువీరవ్రజంబుం
దునుమం, దచ్ఛోణితంబుల్ దొరఁగి మనుప్రలై
తొట్టె నయ్యుద్ధభూమిన్.

వ. ఇట్లు కౌంతేయులచేతం బీడితులై, గంధర్వులు దుర్యోధనాదులఁ, జెఱ లేమఱక, కొనుచు గగనంబునకు నెగసి త్రోచిపోవ నుంకించిన, నెఱింగి, సవ్యసాచి రయంబున నతినిబిడబాణజాలంబులం జేసి దిఙ్నభోమార్గంబులు నీరంధ్రంబులుగాఁ గప్పిన, నగ్గగనచరులు వలలోనం జిక్కిన పులుఁగులుంబోలెఁ బోవనేరక, శరపంజరంబునం జిక్కియు నుక్కుసెడక, యన్నలువురమీఁద వివిధాయుధపరంపరలు ప్రయోగించిన, 96

మ. అవి యెల్లం దునుమాడి, క్రీడిఘనరో♦షాభీలుఁడై, శాతభ
ల్లవితానం బడరించినం, దలలు డొ♦ల్లం, గాయముల్ మింట నుం
డి వడిం గుంభినిఁ గూలఁగా, రుధిరవృ♦ష్టిం గాలువల్వాఱఁగా,
దివిగంధర్వులు గ్రందడంగె, జగము♦ద్వేగంబునం బొందఁగన్.

వ. మఱియు నర్జునప్రయుక్తంబైన యాగ్నేయాస్త్రంబు, దావాగ్ని నీరసవిపినంబు దహించుతెఱంగున, నీఱుసేయం దొడంగినం, గినిసి చిత్రసేనుండు భీమసేనానుజుమీఁదం బటుగదాదండంబు వైచిన, నతండు దాని నేడుతునియలుగా నేయుటయు, గంధర్వరాజు మాయాబలంబున నంతర్హితుండై, 98

క. నలువురు పార్థుల నత్యు
జ్జ్వలశరవర్షముల ముంచి, ♦ జలధరముక్రియం

బెలుచన గర్జిల్లుచు, ను
గ్రుఁడై, తనవిక్రమంబుఁ ♦ గడఁకయుఁ జూపెన్. 99

ఆ. దాని నుఱక యింద్ర♦సూనుండు గాండీవి,
శబ్దవేధులైన ♦ సాయకములఁ,
జిత్రసేను సర్వ♦గాత్రంబు ఛేదించి,
యొక్కమాత్రలోన ♦ నుడిపెఁ గడఁక. 100

వ. ఇట్లు నొచ్చి, గంధర్వనాయకుండు రణసంరంభంబు విడిచి, యర్జునుం జేరంజని తనపొడసూపి నిలిచిన, నవ్వీరుండును నాత్మసఖుండైన ఖేచరపతితెఱంగు సూచి, సంహృతాస్త్రుం డయ్యె; వృకోదరాదులును సమరవిరామంబు నొందిరి; వార లందఱుఁ దమతమరథంబులమీఁదన యుండి, యొండొరులకుశలంబు లడిగి; రప్పు డర్జునుండు చిత్రసేనున కిట్లనియె. 101

క. వీరోత్తమ! నీ కిమ్మెయి
వైరము దగునయ్య కౌర♦వప్రకరముతోఁ?
గౌరవపతి విడువుము, త
ద్దారానుజసుతసమన్వి♦తంబుగ నెమ్మిన్. 102

వ. అనిన నతం డర్జునున కిట్లనియె. 103

సీ. ఈదురాత్ముఁడు మిమ్ము♦నివ్వనంబున నితాం
తాయాసపీడితు♦లైనవారిఁ,

పరమధర్మాత్ములు, భార్యాసమేతుల,
  నపహసింపఁ దలంచి యరుగుదెంచెఁ;
నింతయు నెఱిఁగి సురేంద్రుండు కలుషించి,
  యనుజవధూసహాయాన్వితముగఁ
జాపవర్తను వీనిఁ బట్టితె—మ్మని నన్నుఁ
  బనిచిన, వచ్చితిఁ బార్థ వినవె!

గీ. శక్రుపాలికి నిదె ! కొనిచనుచున్న
వాఁడ; నీ వింక నొండనవలదు, నిలుము;
మత్సఖుండవు గావున, మత్సరంబు
నలుకయును లేవు నీదెస ననఘ ! నాకు. 104

గీ. అనిన, నర్జునుఁ డతని కిట్లనియె—నీసు
యోధనుఁడు మాకు వినుము ! సహోదరుండు;
గాన యాతని విడుచుట కర్జ; మిదియు
ధర్మజున కెంతయును బ్రమోదంబు సేఁత. 105

చ. అమరవరేణ్యపన్నయిన, నావల నెయ్యది యైన, నిష్ఠ ధ
ర్మమహితుఁడైన ధర్మజుసమక్షమునం దెఱిఁగించి, యాతఁడే
క్రమమున నెద్దిసెప్పునది గైకొనిచేయుము నీవు; మత్ప్రియా
ర్థము చనుదెమ్ము—నావుడును దాని కొడంబడి చిత్రసే
నుఁడుఁ, 106

వ. వారలుం దాను ధర్మజుకడకుం జనిన, నయ్యజాతశ
త్రుండు చిత్రసేను నతిప్రియంబునం బూజించి, మహాత్మా!

యీసుయోధనుండు నానుజామాత్యుండయి మీచేత వధ
యింపంబడ కునికి మేలయ్యె; మీకారణంబున మావంశం
బునకు నొండొకహాని వొందకయ్యె; వీఁ డిట్టియపరా
ధంబు సేసినను, నది యంతయు సహించి, మాకుంగా వీని
విడువవలయు—నని ప్రార్థించిన, నతం, డట్లకాక ! యని,
దుర్యోధనాదుల నందఱ విడిచి, పాండుపుత్త్రుల నామం
త్రణంబు సేసి, దివంబున కరిగి, తత్ప్రకారంబు సకలంబు
ను నింద్రునకు నివేదించిన, నింద్రుండును సమరనిహతు
లైన గంధర్వుల నమృతవృష్టిం జేసి బ్రదికించె; నిట యుధి
ష్ఠిరుండును ధార్తరాష్ట్రునకు బంధమోక్షణంబు గావించి
వాని కిట్లనియె. 107

ఉ. ఎన్నఁడు నిట్టిసాహసము లింక నొనర్పకుమయ్య! దుర్జనుం
డన్నన సాహస క్రియల యందుఁ గడంగి నశించుఁ గావునన్;
గ్రన్నన తమ్ములందఱఁ గైకొని యిమ్ములఁ బొమ్ము వీటికిన్;
సన్నుత! దీనికిం గొండొకవిషాదముఁ బొందకుమీ! మనంబునన్.

వ. అని బుద్ధిసెప్పి వీడ్కొలిపిన, నతండును దీనవదనుం డగు
చుం జనియె; ననుజసహితుండైయున్న ధర్మతనయుధార్మిక
త్వంబు, ధౌమ్యాదిభూసురులును దండాశ్రమవాసులయిన
మహామునులును బహువిధంబులఁ బ్రస్తుతించి—రని వైశం
పాయనవర్ణితంబయినకథావిశేషంబు సవిస్తరంబుగా నొప్పు.

* * * * * 360

IV

రంగనాథుఁడు.

ఈయన బద్దెరాజు బంధువగు రాజని కొందఱును, అఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడని కొందఱును చెప్పుదురు. ద్విపదరామాయణ మీయన 1230—40 సంవత్సరములప్రాంతమున రచించియుండు నని శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగా రభిప్రాయపడుచున్నారు. అన్వయకాఠిన్యము లేకుండ నితనికవిత్వము మృదుమధురములైన పదములతోఁ గూడి పఠితలమనసుఁ గరఁగించుచు మిక్కిలి రసవంతముగా నుండును.

అయోధ్యాకాండము.

కథాసందర్భము.

(దశరథమహారాజు మరణింపఁగానే, దేహము క్రుళ్లిపోకుండఁ దైలపక్వము చేయించియుంచి, వసిష్ఠమహర్షి మంత్రులతో నాలోచించి, గిరివ్రజములో మేనమామకడ శత్రుఘ్నునితో నున్న భరతునకు, పితృమరణము దెల్పకుండ, వెంటనే రావలయు నని వార్తఁ బంపినాఁడు. అంతటఁ దండ్రిగారు స్వర్గస్థులైనా రని తెలియకుండఁగనే అన్నదమ్ము లిద్దరును వెంటనే అయోధ్యకు బయలుదేఱి వచ్చినారు.)

భరతుఁ డయోధ్యకువచ్చుట.

ద్వి. నగరివాకిట సము♦న్నతరథము డిగి,
మొగిచెడి, తానుఁ ద♦మ్ముఁడు శూన్యమైన 1
యంతఃపురంబున ♦ కరుగఁ, గైకేయి
యెంతయుఁ బ్రియముతో ♦ నెదురుగా వచ్చి 2

కవుఁగిలించుటయును, ♦ గర మర్థిఁ గైక
కవిరళభక్తితో ♦ నవ్వాడు మ్రొక్కి, 3
యిచ్చమైఁ దమతామ ♦ యిచ్చినతొడవు
లిచ్చి, పాదలసేమ ♦ మేర్పడఁ జెప్పి, 4
యెంతయు శూన్యమై ♦ యిదియేమి నగరు
వింతయై యున్నది ♦ విభవంబు దఱఁగి? 5
రామలక్ష్మణులకు ♦ రాజవర్యునకు
సేమమే? యనవుడుఁ, జింతించి కైక 6
భరతుని జూచి, సం♦భ్రమము రెట్టింప,
దరహాసవదనయై, ♦ తగవేది పలికెఁ— 7
దలకొని తొల్లి మీతండ్రి నా కర్థి
వలనుమీఱఁగ రెండు♦వరము లిచ్చుటయు, 8
నొకటికి భరతుని ♦ నుర్వి నేలింప
నొకటికి రఘురాము ♦ నునుప మార్గముల, 9
నని వేఁడుటయుఁ, దండ్రి♦యానతిఁ బూని
జనకజాలక్ష్మణ♦సహితుఁడై మునుల 10
యనువున రఘురాముఁ ♦ డడవికిఁ బోయెఁ;
దనయుని నెడఁబాసి ♦ ధరణీశుఁ డీల్గెఁ; 11
నీసున నీకుఁగా ♦ నీయుపాయంబు
చేసితి, రాజ్యంబు ♦ చేకొను మింక, 12

ప్రజలఁ బాలింపు, సం♦పదలఁ దేలింపు,
భుజశక్తి నేలుము ♦ బుద్ధి నొందవక— 13
యెవపుడు మూర్ఛిల్లి ♦ యవనిపైఁ ద్రెళ్లి
ఘనరోషదృష్టిమైఁ ♦ గైకేయిఁ జూచి— 14
కైక! నాతల్లివై ♦ కరుణకుఁ బాసి
యిూకష్టవర్తన ♦ నేల కైకొంటి? 15
మునివేషమున వనం♦బున రాము నుండు
మని పల్క నెట్లు నో♦రాడెనే తల్లి? 16
యరయ నిర్మలధర్ము ♦ లైన రాఘవుల
చరితంబు నీకు వి♦చారింపఁ దగదె? 17
యే నింక మాతండ్రి ♦ కేమని వగతు?
నేను రామునిమొగం ♦ బెటువలెఁ జూతు? 18
నెంతగాఁ గుందెనో ♦ యిచ్చలో రాముఁ!
డెంత కోపించెనో ♦ యేచి లక్ష్మణుఁడు! 19
ఎంత దూఱెనో కాన ♦ కేగుచో సీత!
యింత కేమయ్యెనో ♦ యింతి కౌసల్య! 20
యంతఃపురాంగన ♦ లాసుమిత్రయును
వంతచే నేమని ♦ వగచుచున్నారొ? 21
వీరలకడ కేగి ♦ విలపింప నాకు
నోరెద్ది? యెట్లు మ♦నోవ్యథఁ దీర్తు? 22

నింక నీపుర మేల? ♦ యిూభోగ మేల?
శంకింప కడవియే ♦ శరణంబు నాకు! 23
ఘనపాపరతిఁజేసి ♦ కడఁగి యీతల్లి
నిను నొక్కరక్కసు♦నిఁ గవనోర్చుఁ! 24
గాని కేకయరాజు ♦ గన్నకూఁతురవు
గానేత! నేమందుఁ ♦ గైక నీతోడ?— 25
నమమాట లన్నియు ♦ నల్లనఁ బొంచి
వినుచున్నమందర ♦ వెసఁ జూచి ప్రజలు, 26
"ఇన్నిపాపంబులు ♦ నిదియ చేయించె"
నన్న, శత్రుఘ్నుఁడు ♦ నావృద్ధవనిత 27
గూనుడొంతులు దీఱఁ ♦ గ్రొమ్ముడి జాఱ
మేనిసొమ్ములు వీడ ♦ మొఱఁతలు చూడఁ 28
గడకాలువట్టి, యా♦కసమునఁ ద్రిప్పి,
పుడమిపై వ్రేసె న♦ప్పుడు చాల నలిగి; 29
కైకేయిసతులెల్లఁ ♦ గనుకనిఁ జెదరఁ
గైకను వధియింపఁ ♦ గడఁగిన, నంత 30
భరతుండు చూచి "యా♦పాపాత్మురాలిఁ
బొరిగొని పాపంబుఁ ♦ బొంద నేమిటికిఁ? 31
బెనుపేది తల్లిఁ జం♦పిన నీచు లనుచు
మనలఁ జూడఁగ రోయు ♦ మది రామవిభుఁడు; 32

"అటుఁగాక వల" దని ♦ యతని వారించి,
యటుపోయి కౌసల్య ♦ యడుగుల కెఱఁగి, 33

— ♦ భరతుఁడు కౌసల్యయొద్దకుఁ బోవుట ♦ —

తానుఁ దమ్ముఁడు శోక♦తాండవ్యమాన
మానసులై, పలు♦మాఱు నెలుఁగెత్తి 34
పలవింప, నప్పుడా♦భరతునిఁ జూచి
యతిగ్గి కౌసల్య యి♦ట్లని తూలఁబలికె— 35
పతిఁ బాసి సుతుఁ బాసి ♦ బహుళదుఃఖముల
మతి మాకు శోకింప ♦ మతి దగుఁగాక, 36
నీ కేల శోకింప ♦ నెలకొని యింత ?
నీకోరిన ట్లెల్ల ♦ నీతల్లి చేసె 37
నన్న ! నీ వింక రా♦జ్యము సేయుమండు—
మన్నఁ, జేతులు మోడ్చి ♦ యాతండు భీతి 38
వెను వెన్కఁ దిగియు న♦వ్వేలఁదిఁ గౌసల్యఁ
గనుఁగొని, "వాక్కాయ♦కర్మచిత్తముల 39
శ్రీరామునకుఁ గీడుఁ ♦జేసితినేని,
ధారుణి నే నేలఁ ♦ దలఁచితినేని, 40
నేను గైకతలంపు ♦ నెఱిఁగితినేని,
నే నొక కీడైనఁ ♦ నెఱిఁగితినేని, 41
వినుము మద్యంబుఁ ద్రా♦వినవానిగతికిఁ,
బెనుపేదవిప్రుఁ జం♦పినవానిగతికిఁ, 42

తెగి గురుపత్నిఁ బొం♦దినవానిగతికిఁ,
జగతిపైఁ దానోడి ♦ చనువానిగతికిఁ, 43
జెనఁటియై పసిఁడి ము♦చ్చిలువానిగతికిఁ,
జెనసి గోహత్య చే♦సినవానిగతికి, 44
న్యాయంబు దప్పిన ♦ నరనాథుగతికి,
నేయెడఁ గొండెకాఁ ♦ డేగెడుగతికి, 45
* శరణార్థిఁ బ్రోవని♦మలినాత్ముగతికి,
నరధర్మవిక్రయ♦వాంఛితుగతికి, 46
గురువులఁ దిట్టిన♦కుటిలాత్ముగతికి,
నరయ స్వామిద్రోహి ♦ యగువానిగతికిఁ, 47
తల్లిదండ్రులఁ దిట్టు♦తనయునిగతికిఁ,
గల్లలాడెడువాదు♦కర్మునిగతికిఁ, 48
బరధనంబుల కాస♦పడువానిగతికిఁ,
బరసతిఁ గలసిన♦పాపాత్ముగతికిఁ, 49
జనునాఁడ ! నిందుకు ♦ సాక్షి దేవతలు,
\+ ఈపాపకర్మతా ♦ లిటుచేసెఁగాక, 50
యేనురాముని కేల ♦ యెగ్గు గావింతు ?
నీనీచకర్మంబు ♦ లేడ ? నేనేడ ? " 51
నని యేడ్చుభరతుశో♦కాగ్నులపెంపుఁ
గనుఁగొని కౌసల్య ♦ కడు భీతి నొంది, 52

---

* ప్రాసయతి. + ప్రాసభంగము — లేఖకప్రమాదము గావచ్చును.

ఇటువంటిపుణ్యాత్ము ♦ నేల దూఱితిని
గటకటా! యని పొక్కి, ♦ కౌఁగిటఁ జేర్చి, 53

భరతశత్రుఘ్నుల ♦ పై వ్రాలి, తూలి,
పరితాప మొందుచుఁ ♦ బలవించుచుండె— 54

సంత వసిష్ఠసం ♦ యమి, వారిఁ గొంచు
నంతఃపురంబున ♦ కడలుచుఁ బోవఁ, 55

గనుఁగొనఁగా రాదు ♦ కైకేయి గన్న
తనయుండు వీఁడని ♦ తనమీఁద నలిగి 56

పెనుపొంద మాణిక్య ♦ పీఠిపై నొరగి
తనుఁ జూడ నొల్లని ♦ తలఁపున రోసి 57

కనుఁగవ మూసిన ♦ గతి, నున్న తండ్రిఁ
గనుఁగొని, భరతుండు ♦ కడు మూర్ఛఁబొంది, 58

తెలిసి, క్రిమ్మఱఁ జూచి ♦ తీవ్రింపునగలఁ
వెలువరింపఁగరాక, ♦ విలపింపఁదొడఁగె— 59

వసుధేశ! కైకయా ♦ వనిపాలుచేత
ఘనమానమణిభూష ♦ ణావళి నీకుఁ 60

గొనివచ్చినాఁడఁ గై ♦ కొన నొల్ల వేమి?
ననుఁ జూడ వదియేమి? ♦ నాతప్పులేమి? 61

తనుఁ బాపమతియైన ♦ కైకేయి గన్న
కొడు కని ననుఁజూడఁ ♦ గూడదో కాక, 62

ధరణీశ! యాసుమి ♦ త్రాపుత్రుఁ జూడు,
పురపురఁ బొక్కుచుఁ ♦ బొరలుచున్నాఁడు! 63

కడఁగి నీహస్తపం ♦ కజములఁ బట్టి
తుడువ వేమిటికి శ ♦ త్రుఘ్నుపై ధూళి? 64

నితనిఁ గటాక్షింపు, ♦ మితనితోఁ బల్కు,
మితనిఁ గౌఁగిటఁ జేర్పు, ♦ మితఁ డేమిచేసె? 65

నీమంచితనమును ♦ నీదయారసము
నీమొగమోటము ♦ నేఁ డెందుఁబోయెఁ? 66

కైకేయి నీబుద్ధిఁ ♦ గలఁచెనే తండ్రి?
నీ కిట్టిమరణంబు ♦ నేర్చునే కలుగఁ? 67

జావరే నృపు లెందుఁ? ♦ జత్తురుగాక,
లేవుగా యిట్టివి ♦ లేవుగా యెందుఁ! 68

బడఁతులు మెప్పించి ♦ ప్రాణవల్లభుల
నడుగరే? యీయీవు ♦ లడుగరుగాక, 69

యీకష్టవర్తనం ♦ బేమిటఁ గడతుఁ?
జేకూరె, నిఁక నేమి ♦ సేయుదు?—ననుచుఁ 70

బలుమాఱు విలపించు ♦ భరతునిఁ జూచి
తెలిసి వసిష్ఠుండు ♦ తెఱఁగొప్పఁ బలికె— 71

ననఘాత్మ! మీతండ్రి ♦ యవని నంతటిని
వినుతింప నలువది ♦ వేలేండ్లు నేలె! 72

మనుమార్గనియతి ధ♦ర్మము లెల్లఁ జేసి,
గొనకొని మీయట్టి♦కొడుకులఁ గనియెఁ, 73
గావున నీవు శో♦కము మాను మింకఁ,
గావింపు మగ్నిసం♦స్కారాదివిధుల— 74
ననవుడు నౌఁగాక ♦ యనుచు మర్నాఁడు
మునుల రాజుల మహా♦త్ములఁ బిలిపించి, 75
వలనొప్ప దశరథే♦శ్వరుకళేబరము
కలగొని తీర్థోద♦కము లార్చి తెచ్చి, 76
వరవస్త్రభూషణా♦వళులఁ గై సేసి,
తరమిడి వేదోక్త♦దానము ల్సేసి, 77
పరఁగ విమానంబు♦పైఁ దెచ్చి పెట్టి,
యనుదైనమంత్రపూ♦తాగ్నిఁ జేపట్టి, 78
తనతమ్ముఁడును దానుఁ ♦ దగ వసిష్ఠాది
మునులతో భరతుండు ♦ ముందఱ నడువ, 79
నావిమానమునకు ♦ నందందఁ గదిసి
వావిరి యేడ్చుచు ♦ వగలఁ దూలుచును 80
మునుకొని కౌసల్య ♦ మొదలుగాఁ గలుగు
వనిత లందఱు గూడి ♦ వరుస నేతేర, 81
సరయువుచేరువ ♦ శవభూమియందుఁ
దిరముగాసాఁ బేర్చి, ♦ త్రేతాగ్ను లునిచి, 82

రొలసినభక్తి వే♦దోక్తమార్గమున
నెలకొని దశరథ♦నృపతి దహించి, 83
తగురీతి మఱి తిలో♦దకములు వోసి,
తగవుతోఁ బిండప్ర♦దానము ల్సేసి, 84
నగరికి వచ్చి, యు♦న్నతిభూసురులకుఁ
దగఁ బితృప్రీతిగా ♦ దానము ల్చేసి, 85
తెఱఁగొప్పఁ బండ్రెండు♦దినములు వలయు
తెఱఁగుల నడిపి వ♦ర్తించుచో—నంత 86
గొనకొని యిక్ష్వాకు♦కులగురుఁడైన
ముని వసిష్ఠుఁడు కార్య♦ములు విచారించి, 87
తాను రాజన్యులఁ ♦ దగుమంత్రివరులు
భానుసన్నిభతేజు ♦ భరతునిఁ జూచి, 88
“వరతేజ! మీతండ్రి ♦ పరలోకమునకు
నరిగె; శ్రీరాముఁడు ♦ నరిగెఁ గానలకు; 89
నుర్వికి రాజు లే♦కున్నఁ గార్యములు
నిర్వహింపఁగరాదు, ♦ నిల్వరు ప్రజలు, 90
ధారుణి చలియించు, ♦ ధర్మంబు లణఁగు,
వైరులు మింతురు, ♦ వర్ణము ల్గలియు, 91
నవని యరాజక ♦ మై యుండఁదగదు,
ప్రవిమలమతి నీవు ♦ పట్టంబుఁ బూను—” 92

వాని బుద్ధిచెప్పిన, ♦ నమ్మునినాథుఁ
గనుఁగొని భరతుండు ♦ గరములు మొగిచి— 93
యిదియేమి మునినాథ! ♦ యింత మూఢుఁడనే?
మది నింత యెఱుఁగనె ♦ మాకులక్రమము? 94
నన్నుఁ గానలఁ ద్రోచి ♦ యక్కటా! నన్నుఁ
గన్నతండ్రినిఁ జంపెఁ ♦ గడుఁగి మాతల్లి, 95
యింత చాలదె నాకు? ♦ నింక రాజ్యంబు
చింతింతునే యేను? ♦ జెప్పకు మింకఁ; 96
గైకేయికొడు కని ♦ కడుఁగి పల్కెదవు
గాక, యీతలఁపులు ♦ గలవె నాయందు? 97
నిట్టున్నరూపున ♦ నేను మారాముఁ
బట్టంబుగట్టెదఁ ♦ బ్రార్థించి తెచ్చి; 98
కాకున్న మాయన్న ♦ గైకొన్నయతిఁ
గైకొందుఁ గాకొండు ♦ గలుగునే మాకు?— 99
అని నిశ్చయముచేసి * * *

* * * * *

* * * * * 459

V

శ్రీనాథుఁడు.

ఇతఁడు నెల్లూరిసీమనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; 15 వ శతాబ్ది యాదియం దున్నవాఁడు; అప్పటిరాజులచేఁ బెక్కుసమ్మానములంది కనకాభిషిక్తుఁడైనవాఁడు. ఇతనికి కవిసార్వభౌముఁ డను బిరుదు గలదు; వాని కెంతయునర్హుఁడు. శృంగారనైషధ మాంధ్రీకరించినదిట్లు; హరవిలాసము, కాశీఖండము, పల్నాటివీరచరిత్ర, భీమేశ్వరపురాణము మున్నగునవేకములైన యితరపుస్తకములు రచించినాఁడు అందు కాశీఖండము 1435 వ సంవత్సరముప్రాంతమున రచించి వీరభద్రభూపాలునకుఁ గృతి యిచ్చినాఁడు. కవి శృంగారరసాభిమాని, కవితాధార అనర్గళమైనధార. ఆంధ్రగీర్వాణభాషాపదజాల మంతయు నీతనిరసనాగ్రమున నున్నట్లు తన్పట్టును. సంస్కృతప్రపా లెక్కువగా నున్నను, శైలి మహాచమత్కారముగాను జాతీయముగాను నుండి చదువువారికిఁ గడు నానందము గలిగించును, కొన్నిపట్ల నవ్వు పుట్టించును.

శ్రీకాశీఖండము—సప్తమాశ్వాసము.

దక్షేశ్వరలింగప్రాదుర్భావము.

ఉ. సామజదైత్యశాసనుఁడు, ♦ సారసగర్భుఁడు నచ్యుతుండు సు
త్రాముఁడు నాదిగా సురక♦దంబము గొల్వ, నశేషలోకర
క్షామహనీయతన్ రజత♦శైలముపైఁ గొలువుండె శుద్ధము
క్తామణిభూషితంబయిన♦కాంచనరమ్యశిలాతలంబునన్. 1
వ. తదనంతరంబ. 2

గీ. వేలుపుల నెల్లఁ బరిపాటి ♦ వీడుకొలిపి
సముచితంబైన తారత♦మ్యమున, శివుఁడు
మఱచె దక్షప్రజాపతి ♦ మామ ననుచ;
నెట్టివారికి మఱపు లే♦దెల్లొకపుడు ? 3

వ. ఖిన్నుండై యతండును మరలి నిజస్థానంబునకుం బోయి నిజాంతర్గతంబున. 4

సీ. ఇతనివంశం బెద్ది ♦ యెఱుఁగంగవచ్చునే?
యితనిగోత్రం బెవ్వఁ ♦ డెఱిఁగినాఁడు?
దేశంబు గుఱుతు సా♦ధింపంగవచ్చునే?
వర్తనం బెఱుఁగంగ♦వచ్చునెట్లు?
వృషభవాహనుఁ డఁట! ♦ విషము దిన్నాఁడఁట!
యితనిసమాచార ♦ మేమి లెస్స?
యస్త్రంబు ధరియించు♦నఁట! తపస్వియు నట్టె!
యిట్టివేడబము లె♦య్యెడలఁ గలవె?
గీ. కాటిలో నుండు, గార్హస్థ్య♦గణన యెట్లు?
బ్రహ్మచారియు గృహియు నె♦బ్భంగి నయ్యె ?
శూద్రుఁడో బ్రాహ్మణుండో వై♦శ్యుండో రాజో?
తెలియవచ్చునె యీతని ♦ కలతెఱంగు? 5

వ. అర్ధనారిగావునం బురుషుండుగాఁడు, గడ్డంబు గలిగినకతంబున యోషగాఁడు, సమర్చనీయలింగమూర్తియగుట నపుంసకుండుగాఁడు; పెద్దకాలంబువాఁడు గావున బాలుండు

గాఁడు, చిరంతనుండు గావునఁ దరుణుండు గాఁడు, జరామరణవర్జితుం డగుట వృద్ధుండు గాఁడు; మహాకల్పాంతంబునం బ్రహ్మాదుల సంహరించియుఁ బాతకి గాఁడు; ఈతనిచందం బెవ్వఁ డెఱుంగు? నది యట్లుండె, 6

క. మామ గురుస్థానంబున,
సామాన్యుఁడ నెట్లు? జలజ♦సంభవసుతుఁడా
సౌముఖ్యంబున, యోగ
క్షేమము లారసి ప్రియంబు ♦ చెప్పందగనే? 7

క. మాతాపితృవర్జితుఁ డగు
నీతని కే నెట్లు బిడ్డ ♦ నిచ్చితి నకటా!
నాతప్పు గాక యియ్యది
యీతనితప్పెట్లు? నాకు ♦ నిటు కావలయున్. 8

గీ. పేదయయ్యును గడు బిఱ్ఱ♦బిగిసి యుండు
వట్టియభిమానములను గ♦ర్వములఁ బట్టి,
యల్లువారికి నెల్ల నీ♦యవగుణంబు
వెన్నతోఁబెట్టినది, యింత ♦ విసువనేల? 9

గీ. అహహా! యలచంద్రుఁ డనువాఁ డ♦హంకరించి
రోహిణీదేవి నొల్లక ♦ రోసియుండఁ,
బాపి నతని క్షయవ్యాధి♦బాధితుఁడుగఁ
గినిసి శపియింపనే? నల్లఁ ♦ గనిననోర్వ. 10

క. ఇది ధర్మం బకులీనుల,
కిది విధి మాతాపితృప్ర♦హీనుల కహహా!
యిది కట్టడ తిరువరులకు,
నెదిరిం దను నెఱుఁగ కునికి♦ కేలా మాటల్? 11

శా. తా నెట్టేనిఁ దిరస్కరించె ననునా♦స్థానంబునం దేవతా
మౌనివ్రాతములోన మామ యనుస♦న్మానంబు శూన్యం
బుగా,
నేనుం దన్నుఁ దిరస్కరించెద మఖం♦ బిప్పాటఁ గల్పించి సం
ధానై యత్యముఁ బూని యల్లుఁ డనుస♦న్మానంబు శూన్యం
బుగన్. 12

వ. అని యజ్ఞసంభారంబు లొడఁగూర్చి యజ్ఞపురుషుండైన
పురుషోత్తముం డుపద్రష్టగా, బ్రహ్మవాదులగు మరీచ్యత్రి
భరద్వాజాదిసప్తర్షులు ఋత్విజులుగాఁ, ద్రైలోక్యంబును
దక్షిణాద్రవ్యంబుగా, భృగుండు బ్రహ్మగా, నాంగిరసుం
డాచార్యుండుగా, భగపూషాదులు సదస్యులుగా, దిక్పా
లకులు రక్షకులుగా, నల్లురు ధర్ముండును జంద్రుండును
గశ్యపుండును సహాయులుగాఁ, గామధేనువు హవిస్సును
గల్పవృక్షంబులు సమిత్కుశంబులును విశ్వకర్మ దారుపాత్ర
శకటమండపాలంకారంబులును గల్పించువారుగా, ధర్మ
పత్ని యగుశతరూపాదేవితోఁ గూడి మహాధ్వరంబు సేయం
బ్రారంభించిన. 13

గీ. అరణి సంగ్రహ మొనరించి ♦ యజనిహోత్రి
పెద్దకొలువుండె ముత్యాల♦గద్దెయెక్కి,
చుట్టు బలిసి కూర్చుండిరి ♦ సురలు మునులు,
వింధ్య మాఁకిడినట్లుండె ♦ విశ్వసభయు. 14

వ. అప్పుడు పరమమాహేశ్వరుండు దధీచి యను విప్రర్షి సభా
మధ్యంబున నిలిచి యెల్లవారును విన నిట్లనియె:— 15

సీ. భారతీదేవికై ♦ వారవాక్యంబులు
పఠియించుచున్నది ♦ ప్రస్ఫుటముగ,
నాచార్యపదవికి ♦ నర్హమై నాయితం
బై యున్నవాఁ, డుత♦థ్యానుజుండు,
కర్మకాండవిదుండు ♦ గాధియున్నాఁడు బ్ర
హ్మత్వమునకు క్షణం ♦ బంది భృగుఁడు,
గట్టువాలై లక్ష్మి ♦ కై సేయుచున్నది
చేరి యంతఃపుర♦స్త్రీజనముల,
గీ. దేవి శతరూప జాలియు ♦ దీర్చె మౌళి,
నీవు దీక్షిష్యమాణుండ ♦ విద్ధమహిమ,
నధ్వరారంభ మింతొప్పె♦నయ్య దక్ష!
శివుని దోడ్తేనియొక్కయొ♦చ్చెంబెకాని. 16

క. అపరాధ మింక నెట్టిది
చెపుఁడా! మఖమునకుఁ దన్నుఁ ♦ జీరినమాత్రన్

త్రిపురాంతకుఁ బిలిపింపక
యుపదర్శన మాచరించు ♦ టుచితమె హరికిన్ ? 17

క. వామాంగము వైకుంఠుఁ, డ
వామాంగము వేధ, మదన♦వైరికి నని యో
సోమప ! యెఱుఁగుదొ యెఱుఁగవొ ?
యామృడు నర్చింపవలదె ♦ యధ్వరమునకున్ ? 18

సీ. శితికంఠునకును నె♦చ్చెలికాఁడు గాఁడొకో
యటమటీఁడైన యా♦యక్షభర్త ?
యహికంకణునకు మ్రూఁ♦డవకన్ను గాఁడొకో
పాల్మాలునట్టి యా♦పావకుండు ?
పురవైరి కవతంస♦పుష్పంబు గాఁడొకో
నిర్భాగ్యుఁడైన యా♦నీరజారి ?
గంగాధరునకు లెం♦కల లెంక గాఁడొకో
పెనుఁగూళయైన యా♦యనిమిషేంద్రుఁ ?
గీ. డేమి గుడువంగ వచ్చినా♦రిండ్లు విడిచి
హరుని వెలివెట్టినట్టి యీ♦యాగమునకుఁ ?
బంచవదనునికను జేవు♦ఱించె నేఁడి
దక్షిణమునందు తమయాండ్ర♦తాళ్లు దెగవె ? 19
గీ. ఏల వచ్చినవాఁడు బా♦లేందుమౌళి
విరహితంబైనయీయాగ♦విధికి జముఁడు ?

మఱచెనే శూలి డాకాలి♦మడమతాఁపు,
దీర్ఘనిర్ఘాతసంపాత♦నిర్ఘృణంబు ? 20
క. వినరే శ్వేతాశ్వతరో
పనిషత్తు ? హరుండు భోక్త, ♦ భర్గుఁడు భోగ్యం,
బఖిలాశ్రితుఁడు ప్రేరకుఁ,
డని చెప్పెనొ లేదొ యది ప్ర♦యత్నముతోడన్ ? 21
వ. వియదాదిపరమాణ్వంతంబైన చరాచరాత్మక సర్వప్రపంచంబునకు సృష్టిస్థితిలయకారణంబైన శంభుండు నీకు माననీయుండు గాకుండుట యెట్టు? విచారింపుము. 22
గీ. బ్రాహ్మణుఁడ, నాశ్రితుఁడ, నీకుఁ ♦ బరమహితుఁడ,
దక్ష ! యొకమాట వినవయ్య ♦ తగవు గల్గి;
క్రతుఫలాధీశు, భువనర♦క్షాధురీణు,
భోగికంకణు, రప్పింపు ♦ యాగమునకు. 23
వ. అర్థహీనంబైన వాక్యంబును, గర్మహీనంబైన శరీరంబును, పతిహీనంబైన నారీరత్నంబును, గంగాహీనంబైన దేశంబును, బుత్త్రహీనంబైన దాంపత్యంబును, దానహీనంబైన వైభవంబును, మంత్రిహీనంబైన రాజ్యంబును, శ్రుతిహీనంబైన యాకారంబును, యోషాహీనంబైన సౌఖ్యంబును, దర్భహీనంబైన సంధ్యావందనంబును, తిలహీనంబైన పితృతర్పణంబును, హవిర్హీనంబైన హోమంబును, శివహీనంబైన క్రియాకలాపంబులును నిరర్థకంబులు. 24

గీ. అనినఁ గోపించి దక్షుఁ "డీ♦యువనిమఱుని
వెడలఁ ద్రోయుఁడు ప్రాగ్వంశ♦వేశ్మ" మనఁగఁ,
దనకుఁ దాన దధీచి యా♦స్థాన మెల్లఁ
దల్లడిల్లంగ వెడలె ను♦ద్దామభంగి. 25

వ. అతనితోడ దుర్వాసుండును, నుదంకుండును, నుపమన్యుం
డును, కుచికుండును, గాలవుండును, మాండవ్యుండును,
వామదేవుండును, నుద్దాలకుండును వెడలిరి. అంతకు మున్నె
మీఁదెఱింగి బ్రహ్మ సత్యలోకంబున కరిగె. మఖంబు ప్రా
రంభింపఁబడియె. తద్వృత్తాంతం బంతయు నారదువలన
విని సతీదేవి మహేశ్వరుననుమతి దివ్యరథారూఢయై తం
డ్రికి బుద్ధిచెప్పఁబోవలెఁ గైలాసంబుననుండి యేతెంచి 26

గీ. యజ్ఞవాటంబు సొత్తెంచి ♦ యఖిలజనని,
యర్థిఁ గూర్చుండె రత్నసిం♦హాసనమున,
భక్తితో దేవసభయును ♦ బ్రహ్మసభయు
నంజలులు ఫాలభాగంబు♦లందుఁ గూర్ప. 27

వ. అప్పుడు దక్షప్రజాపతి కోపించి, వచ్చినకూఁతు చిత్తం బె
ఱింగి యిట్లనియె.

సీ. హరుఁ డమంగళవేషుఁ ♦డొంగాఁడో చెప్పుమా
యెఱుఁగ కిచ్చితిమి ని♦న్నేమిచెప్ప!
నిటు సూడు, మిందఱు ♦ నింతొప్పియున్న వా
రఖిలభూషణభూషి♦తాంగు లగుచుఁ,

దనరూపునకుఁ దోడు ♦ తలము దప్పినగర్వ,
మరకంటఁ జూడఁ డే ♦ నరిగినపుడు;
నా పెండ్లికొడుకులం ♦ దేపాటివాఁడు తా?
నే నేల రప్పింతు ♦ నిట్టివాని?

గీ. నీవు వచ్చితి మేలయ్యె, ♦ నిదియ చాలు,
నతఁడు రాకున్నఁ గొదవ లే♦శమైన లేదు,
దాను భిక్షాకపాలంబు ♦ దాల్చి వచ్చి
యిందు నేయుటకంటె రా♦కుండు టుచితము. 29

వ. అనిన విని సతీదేవి తండ్రి కిట్లనియె. 30

శా. అహా! తెన్ను! వివేకమే! పురహరుం ♦ ద్వేషించి యున్నాఁడవే
స్వాహాకారము? శంభుఁ బాసియుట నీ♦సత్రంబునం దెవ్వ
ష్టాహారంబు భుజింపవచ్చితివె? మో♦హాంధుండవై యీశ్వర
ద్రోహం బేటికిఁ జేసె? దంచు హితబు♦ద్ధిన్ దెప్పఁగా వచ్చి
తిన్. 31

గీ. శివుఁడు దాత, భోక్త♦శ్రీమహాదేవుండు,
సర్వమును హరుండు ♦ శాశ్వతుండు,
శంభు వేఱుసేసి ♦ సాగింపవచ్చునే
క్రియలు? వెట్టివేల ♦ వయితి చెప్పుము! 32

* * * * *

వ. అని పలికి భవాని కన్ను మొగిచిన. 33

సీ. పాదపద్మములందుఁ ♦ బరిభవించునప్పుడు
ప్రత్యగ్రయావక♦ద్రవము చెలువు,
కటిమండలంబుపైఁ ♦ గనుపట్టునప్పుడు
కనకకాంచీదామ♦కంబుజాలు,
వలుఁదచన్నులమీఁద ♦ మొలతెంచునప్పుడు
కాశ్మీరజాంగరా♦గంబుపోలువు,
సీమంతపదమునఁ ♦ జిగురొత్తునప్పుడు
రమణీయసిందూర♦రజముసొబగు,

గీ. ప్రోదిసేయుచు బగ్గన ♦ భుజగహారు
రాణివాసంబు దివ్యవి♦గ్రహమునందు
తవులుకొని మండె నాస్థాన♦రంగభూమి
నధికరోచిష్ఠితంబు యో♦గానిలంబు. 34

సీ. ఆక్రోశ మొనరించె♦ హాహాస్వనంబుతో
బంధువర్గము శోక♦పరవశతను,
మొగములు తెల్లగా ♦ మునులు దేవతలును
గిటిల్లి చేతులు ♦ పిసికికొనిరి,
చ్యుతవికంకతతరు♦స్రుక్స్రువప్రకరమై
విభ్రాంతిఁ బొందె బు♦త్విగ్గణంబు,
ప్రజ్వలింపక యాఱు♦భంగి నేమియు లేక
యుడివోయి చల్లనై ♦ యుండె వహ్ని,

గీ. పుట్టె నుత్పాతములు పెక్కు ♦ భువిని దివిని,
విడిచిపోయిరి యొకపాటి♦విబుధముఖులు,
యజ్ఞవాటంబునందుఁ గా♦మారిదేవి
యోగవహ్నికి దేహహో♦మాహుతి యొనర్ప. 35

గీ. భామతోఁగూడి వచ్చిన♦పారిషదులు
వేగమున నేగి సతిసుద్ది ♦ విన్నవింప,
భవుఁడు కోపించె భ్రూకుటి♦భయదఫాల
భాగుఁడై; యప్పు డొకమహా♦ప్రభ జనిం 36

వ. ఆప్రభామండలంబునడుమ నొక్కదివ్యపురుషుండావిర్భవించి
యమ్మహాదేవునకు నమస్కరించి, 37

సీ. వదనంబు దెఱచి మ్రిం♦గుదునె బ్రహ్మాండంబు
పలుమోవకుండఁగఁ ♦ బొందు రాఁగ ?
పిండిపీఁచంబుగాఁ ♦ బృథివీధరంబులు
దంతునే కాలదం♦డమున సభవ ?
దందశూకాధీశ♦తలలు దండసిలంగఁ
దాటింతునే కాల♦ధరముహోళ ?
వ్రచ్చివైతునె కేళి♦వాలాయనఖముల
నఖిలదిక్కులు కశాం♦కార్థమునట ?

గీ. యేమిసేయుదు ? నానతి ♦ యిమ్ము నాకు,
ననుచుఁ గ్రమ్మఱ మ్రొక్కె నా♦హవ్వళించి,

తన్మహాధ్వనిఁ గలఁగి యు♦త్కటములగుచు
జలధులు దిశలు ఘూర్ణిల్ల ♦ శంభుసుతుఁడు 38

వ. అనిన మహేశుం డతనిరౌద్రోద్రేకంబునకు వీరరసశేఖాము దరిశుం బ్రమోదం బంది భద్ర! నీకు వీరభద్రనామం బిచ్చితి, నవ్యాక్షేపంబున దక్షయజ్ఞంబు సంక్షయంబు నొందింపుము, ప్రమథాక్షౌహిణీబలంబు నీకు సహాయం బయ్యెడుఁ;—అని యానతిచ్చిన, మహాప్రసాదంబని విరూపాక్షుం బ్రదక్షిణీకరించి దక్షిణాభిముఖుండై ధాటీసంరంభంబున నరిగె నప్పుడు. 39

క. సంగడిఁ, బిఱుంద, ముందట,
నింగియు నేలయును నిండి ♦ నిష్ఠురభంగిం
బుంగవకేశసుభట్లు ల
భంగురవీరప్రతాప♦భయదస్ఫురణన్ 40

క. కొందఱు మహీరుహంబులు
గండోపలములు ధరించి ♦ కహకహ నగుచుం
జెంతుకొని యజ్ఞవాటిక
కొండొకతులను ఘడవ సరిగి ♦ రుద్భటభంగిన్. 41

వ. అందుఁ గొందఱు యూపస్తంభంబు లుద్ఘాటించిరి; కొందఱు కుండంబులను బూరించిరి; కొందఱు మండపంబులు పడఁద్రోచిరి; కొందఱు వేదికలు గ్రొచ్చిరి; కొందఱు హ

వీస్సులు భక్షించిరి; కొందఱు అన్నంబు లారగించిరి; కొందఱు పాయసంబులు మెసఁగిరి; కొందఱు పిండివంటకంబులు మ్రింగిరి; కొందఱు ఘృతదధిక్షీరక్షౌద్రపుండ్రేక్షుఫలాదు లాస్వాదించిరి; కొందఱు యజ్ఞపాత్రంబులు పగులమొత్తిరి; కొందఱు స్రుక్స్రువంబులు విఱిచిరి; కొందఱు శకటంబులు పీటతాటంబులు సేసిరి; కొందఱు చషాలంబులు చెవులం దగిలించుకొనిరి. ఇవ్విధంబున నిర్మర్యాదంబై నిరవగ్రహంబై పారిషదులయాగ్రహంబులు చెల్లుచుండం గోపాటోపసమున్నిద్రుండై. 42

సీ. తనమీఁద వైవంగ ♦ దంభోళి యెత్తినఁ
జెలఁగి సంస్తంభించె ♦ జిష్ణుభుజము;
కైటభారాతి చ♦క్రము ప్రయోగించిన
వెసఁ జక్కలముఁబోలె ♦ విఱిచి బొక్కెఁ;
బటుచపేటంబునఁ ♦ బండ్లు దుల్లఁగ మొత్తి
పూషార్కవదనంబు ♦ బోసివుచ్చెఁ;
జిప్పముత్యంబు రా♦ల్చినభంగి నలవోక
భగునిగ్రుడ్లులు ధరఁ ♦ బడఁగఁ జిదిమెఁ;
గీ. నర్ధచంద్రబాణంబున ♦ యజ్ఞమృగము
శిరముఁ దెగనేసి కట్టె నం♦బరముమీఁద;
ధాతసతిముక్కు సోణంబు ♦ దాఁకఁ గోసెఁ;
బ్రకట విస్ఫూర్తి శ్రీవీర♦భద్రమూర్తి. 43

గీ. ద్రోహులగు వేలుపులలోన ♦ దొరలియున్న
పదియునొక్కండ్రు రుద్రులఁ ♦ బాఱవిడిచె,
గాసిచేయక కాకోల♦కంఠుపట్టి,
తండ్రిపేరివా రగుట చి♦త్తమునఁ దలఁచి. 44

వ. అంత. 45

క. సిగ్గువడి విరియఁబాఱిరి
బగ్గనఁ బొరివుచ్చు వీర♦భద్రునిధాటిన్
నుగ్గులయి యవురుసవురయి
గగ్గులకాడై వికావి♦క లయి యమర్త్యుల్. 46

గీ. దక్షునల్లుండ్రమెడల సూ♦త్రములు గట్టి
యూపములు సూత్రములతోడ ♦ నుద్దిసేసి
దామెనలు గూర్చి నడిపించెఁ ♦ దరతరంబ
వీరభద్రుండు పశువుల ♦ వేల్చునట్లు. 47

మ. పనిలే దేటికి బాధపెట్ట ననుచ♦బ్రహ్మణ్యమై తో? మొఱో
యనియుచ్చైర్ధ్వనిఁగూఁతవెట్ట, మఖశా♦లాగ్రంబునన్ శ్రాద్ధదే
వునిఁ గట్టించెనువీరభద్రుఁడుభట♦వ్యూహంబుచేనాగ్రహం
బున, ధూమోర్ణపయోధరద్వితయము ♦ న్మద్దాకుహస్తా
బ్జముల్. 48

క. తాపించె ధనదువదనముఁ
గూపెట్టఁగఁ గాలకంఠు♦కొడు కుత్తరవే

దీపాషాణాంచలమునఁ—
బాపుయాగమునఁ దొట్రు♦పడి రుత్తములున్. 49

చ. మతకరిపాకశాసనుఁడు ♦ మత్తశిఖావళశాబకంబునా
కృతి ధరియించిప్రాంతమునఁ ♦ గేలిమహీధరశృంగమెక్కని
ర్వృతమతి నుండె వేలుపుల ♦ వేదనఁ బెట్టెడువీరభద్రుని
ద్ధతి పరికించుచున్; నయప♦థంబుబృహస్పతిచేనెఱుంగఁడే?

గీ. తఱిగె నర్యముదీర్ఘదో♦ర్దండయుగము
క్రకచమున వీరభద్రుఁడు ♦ కరుణ దొఱఁగి;
త్ర్యంబకునిపట్టి పవను వ♦ధ్యంబుసేసె
వానియంతఃపురస్త్రీలు ♦ వనటఁబొండ. 51

చ. వలవలికాల, ముక్కునను ♦ శాతసుధారస ముప్పతిల్లఁగా,
వెలికిలవైచి మట్టె రణ♦వీరశిఖామణి వీరభద్రుఁ, డ
చ్చలమున రోహిణీరమణు♦చారుశరీరముఁ; దత్పదాహతిన్
గలిగినకందుగాదె పొడ♦గానఁగనయ్యెడు నేఁడుచిహ్నమై!

గీ. ఈశ్వరద్రోహి! గర్వాంధ! ♦ ఋషిసురేంద్ర
బంధునాశైకకారణ! ♦ పాపకర్మ!
చావు మని యొక్కపెట్టునఁ ♦ జక్రిధార
దక్షుతలఁ ద్రెవ్వ వ్రేసె ఫా♦లాక్షుసుతుఁడు. 53

వ. ఇవ్విధంబున మధుమథనుచక్రాయుధంబు విఱిచి, జంభాం
తకుభుజాస్తంభంబు సంస్తంభించి, భగునికన్నులు కెలికి,
పూషుపండ్లు వెఱికి, మఖమృగంబుశిరంబు ఖండించి, దక్షు

తల ద్రెవ్వ వ్రేసి, కాత్యాయనీసుతుఁ బొట్టగుజ్జులుక
మ్మెట్టి, భారతీదేవిముక్కు చిదిమి, గాలి వధ్యంబుచేసి, జము
నిమ్మెడఁ దండెడ దగిల్చి, యదితియధరపల్లవంబు చక్కడిచి,
యగ్నినాలుకలు గోసి, నిరృతిఁ దలవట్టి వంచి, కింపురుష
పతిమొగంబు పాషాణపట్టంబున బిట్టు రాచి, యనంతరంబ
గరుడులం దోలి, ఖచరుల జోకొట్టి, యచ్చరల సిగ్గుపుచ్చి,
కిన్నరులఁ దన్ని, గుహ్యకుల గోడుకుడిపి, సాధ్యులం జెఱ
చి, రుద్రులం బఱపి, మరుత్తుల నుత్తాడించి, విశ్వుల నై
చి, విద్యాధరుల వెలిచి, గంధర్వులఁ గారించి, యక్షుల
నధిక్షేపించి, చతుశ్శ్రీవుల శిక్షించి, చారణుల జంకించి,
కింపురుషులఁ బరిభవించి, వీరభద్రుండు మాఱులేక మల
యుచుండె, నివ్విధంబున 54

ఉ. తామరసాసనుం డగుపి♦తామహుకూరిమిపట్టి యైనమా
తామహుయాగతంత్రమునఁ ♦ దంత్రముసేసి, శివాజ్ఞ, విక్రమో-
ద్దాముఁడు వీరభద్రుఁడు ప్ర♦దండవధి యొండఱుఁగా చెదేవతా
గ్రామణులం, దనూవ్రణవి♦కారములన్ని యమానుసట్లుగన్

గీ. క్షణములో నైనతనువికా♦రంబు లెల్ల
దేవతలకు శమించె స♦ద్దేవుకతనఁ;
దాల్చె దక్షుఁడు భవితవ్య♦తాబలమునఁ
గంఠభాగమునయందు ♦ మేఁకశిరము. 56

గీ. శంకరద్రోహపాపప్ర♦శాంతిఁ గోరి
దక్షుఁ డెంతయుఁ గాలంబు ♦ తపముసేసె,
బహుళకైవల్యసామ్రాజ్య♦పట్టభద్ర
సింహపీఠికఁ గాశికా♦క్షేత్రసీమ. 57

వ. దక్షుండు తనపేర దక్షేశ్వరలింగంబుఁ బ్రతిష్ఠించె. 58

గీ. అంబికకుఁ బుట్టినిల్లు నీ♦హారశిఖరి,
యత్తవారిల్లు కాశీమ♦హాపురంబు;
హిమకరోత్తంసునకుఁ బుట్టి♦నిల్లు కాశి,
యత్తవారిగృహంబు నీ♦హారశిఖరి. 59

* * * * * 518

VI

బమ్మెర పోతన్న

రమారమి 1400—1475 కాలపువాఁడు.

ఈయన భాగవత మాంధ్రీకరించిన సుప్రసిద్ధమహాకవి, నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, అఖండరామభక్తుఁడు, సహజపాండిత్యబిరుదాంచితుఁడు. కవిత్వ మమృతోపమానము, భక్తిరసభరితము; అధికముగా నున్నను, సంస్కృతసమాసము లతిమృదుమనోజ్ఞములుగా నుండును. శిథిలమైపోయిన కొన్నియాంధ్రభాగవతభాగములు వెలిగందలనారయ్య మున్నగుకొందఱు తరువాతఁ బూర్తి చేసినారు. ఇట్టిమహాకవియే యగు శ్రీనాథున కీయన సమకాలికుఁడు; శ్రీనాథునికంటె 20—30 ఏండ్లు చిన్నవాఁడు. భాగవతము శ్రీరామచంద్రమూర్తికిఁ గృతియీయఁబడినది.

*　　*　　*　　*　　*

దశమస్కంధము—పూర్వభాగము.

శ్రీకృష్ణునిశైశవక్రీడలు.

*　　*　　*　　*　　*

*　　*　　*　　*　　*

సీ. కలకంఠి! మా వాడ ♦ గరితల మెల్ల, నీ
పట్టి శాఁగలఁ డని, ♦ పాలు పెరుఁగు
లిండ్లలోపల నిడి, ♦ యే మెల్లఁ దనత్రోవఁ
జూచుచో, నెప్పుడు ♦ సొచ్చినాఁడొ?

తలుపులముద్రలుఁ ♦ దాళంబులును బెట్టి
యున్నచందంబున ♦ నున్న వరయ!
నొకయింటిలో నాడు, ♦ నొకయింటిలోఁ బాడు,
నొకయింటిలో నవ్వు, ♦ నొకటఁ దిట్టు,
ఆ. నొకట వెక్కిరించు, ♦ నొక్కొక్కచో మృగ
పక్షిఘోషణములు ♦ పరఁగఁ జేయు,
నిల్లు సేసి, వెనుక ♦ నెక్కడఁ బోవునో?
కానరాఁడు, రిత్త ♦ కడవ లుండు! 1
క. కమలచ్చి కలిగెనేనిం,
గుమతురు గట్టుమరు గాక, ♦ కొడుకుల, నగుచున్,
బమగులవాడలపైఁ బడ
విమతులె కాంత లెందు ♦ విమలేందుముఖీ? 2
క. ఓయమ్మ! నీకుమారుఁడు
మాయిండ్లను పాలుఁ బెరుఁగు ♦ మననీఁడమ్మా!
పోయెద మెక్కడి కైనను,
మాయన్నలసురభులాన ♦ మంజులవాణీ! 3
వ. అని మఱియు ననేకవిధంబుల, బాలకృష్ణుండు సేయువినోదంబులు దమయందుఁ జేయుమహాప్రసాదంబు లని యెఱుంగక, దూఱుచున్నగోపికలకు, యశోద యిట్లనియె. 4
క. చన్ను విడిచి చనఁ డిట్టటు,
నెన్నఁడుఁ బొరుగిండ్లత్రోవ ♦ లెఱుఁగఁడు, నేఁడుం

గన్నులు దెఱవనిమాయీ
చిన్నికుమారునకు అవ్వ♦సేయం దగునే? 5

గీ. అన్య మెఱుఁగఁడు, తనయంత ♦ నాడుచుండు,
మంచివాఁ డితఁ, డొగ్గులు ♦ మానతమ్మ!
రాములార! త్రిలోకాభి♦రాములార!
తల్లులార! గుణవతీమ♦తల్లులార! 6

వ. అని యశోద వారల నోడంబఱిచి పంపి, కొడుకుం గోపింపంబాలక యుండె. 7

—♦ మృద్భక్షణవిశ్వరూపప్రదర్శనాద్యభివర్ణనము ♦—

ఉ. కాంతలు దల్లితోఁ దనవి♦కారము లెల్ల గణింప, భీతుఁడై,
శాంతునిసొంపునం, బరమ♦సాధునిపెంపున, గోలమాడ్కి, వి
భ్రాంతునికైవడిన్, జడుని♦భంగిఁ, గుమారకుఁ డూరకుండె, నే
వింతయు లేక, తల్లికుచ♦వేదికపైఁ దలమోపి యాడుచున్! 8

వ. అంత నొక్కనాఁడు, బలభద్రప్రముఖులైన గోపకుమారులు, వెన్నుండు మన్నుదినె నని చెప్పిన, యశోద, బాలుని కేలు పట్టికొని యిట్లనియె. 9

క. మన్నేటికి భక్షించెదు?
మన్నియమము లేల నీవు ♦ మన్నింపవు? మీ
యన్నయు సఖులును జెప్పెద
రన్నా! మన్నేల? మఱిప♦దార్థము లేదే? 10

వ. అని పలికిన ముగుదతల్లికి, నెఱదంటయైన కొడు కిట్లనియె.

శా. అమ్మా! మన్ను దినంగ నే శిశువనో? ♦ యాఁకొంటినో? వెఱ్ఱినో?
నమ్మం జూడకు వీరిమాటలు మదిన్,♦నన్నీవు గొట్టంగ వీ
రిమ్మార్గంబు ఘటించి చెప్పెదరు; కా♦దేనిన్, మదీయాస్యగం
ధమ్మాఘ్రాణముసేసి, నావచనము♦ల్దప్పైన, దండింపవే!

వ. అని పలికి, వెయ్యంబున నయ్యవ్వ నియ్యకొలిపి, క్రీడామనుజబాలకుండైన యీశ్వరుండు, తననోరు దెఱచి చూపిన, 13

క. ఆలలితాంగి గనుంగొనె
బాలునిముఖమందు, జలధి ♦ పర్వత వన భూ
గోళ శిఖి తరణి శశి ది
క్పాలాదికరండ మైన♦బ్రహ్మాండంబున్! 14

వ. కనుంగొని 15

మ. కలయో? వైష్ణవమాయయో? యితరసం♦కల్పార్థమో? సత్యమో?
తలఁప న్నేరకయున్నదాననొ? యశో♦దాదేవిఁ గానో? పర
స్థలమో? బాలకుఁ డెంత? యీతనిముఖ♦స్థంబై యజాండంబు ప్ర
జ్వలమై యుండుట కేమిహేతువొ? మహా♦శ్చర్యంబు చింతింపఁగన్! 16

ఆ. బాలమాత్రుఁ డగుచు♦లీలనిముఖమందు,
విశ్వమెల్ల నెట్లు ♦ వెలసియుండు!
బాలుభంగి నితఁడు ♦ భాసిల్లుఁగాని, స
ర్వాత్ముఁ డాదివిష్ణుఁ ♦ డగుట నిజము. 17

* * * * *

వ. అని తన్నుఁ బరమేశ్వరుం డని తలంచుచున్నయశోద
యందు నాకృష్ణుండు వైష్ణవమాయం బొందించిన 18

క. జడనుపడి, యెఱుకసెడి, యా
పడఁతుక, సర్వాత్ముఁ డనుచుఁ ♦ బలుకక, యతనిం
గొడుకని తొడపై నిడుకొని,
కడు వేడుకతోడ మమత ♦ గావించె నృపా! 19

వ. అనిన విని రా జిట్లనియె. 20

ఆ. జగదధీశ్వరునకుఁ ♦ జన్నిచ్చుతల్లిగా
నేమి నోము నోఁచె♦నీయశోద?
పుత్రుఁ డంచు నవనిఁ ♦ బోషించుతండ్రిగా
నందుఁ డేమిచేసె ♦ నందితాత్మ? 21

క. ప్రబ్బినభక్తిని హరిపైఁ
గబ్బంబులు సెప్పి కవులు ♦ కైవల్యశ్రీ
కబ్బుదురఁట! హరిపోషణ
మబ్బినతలిదండ్రు లెచటి ♦ కబ్బుదురో తుదిన్? 22

వ. అనిన విని రాజయోగికి శుకయోగి యిట్లనియె. 23

—♦ యశోదానందులపూర్వజన్మవృత్తాంతము ♦—

సీ. అవనీశ! విను ద్రోణుఁ ♦ డనువాఁడు వసువుల
యందు ముఖ్యుఁడు; ధర ♦ యతనిభార్య;
వారి నిద్దఱ బ్రహ్మ ♦ వసుధపై జన్మింపుఁ
డంచుఁ బంచిన, వార ♦ లతనిఁ జూచి,
విశ్వేశ్వరుం డైన♦విష్ణుసేవారతి
మాకిచ్చితేనిని, ♦ మహి జనింతు
మనవుడు, నట్లకా! ♦ కనియె వేల్పులపెద్ద;
యాద్రోణుఁ డీనందు ♦ డై జనించె;
ఆ. ధర యశోదయయ్యె; ♦ దనుజేంద్రవైరియుఁ
గమలగర్భుమాట ♦ గారవించి,
తల్లిదండ్రు లనుచుఁ ♦ దగ వారి మన్నించె;
నధికభక్తితోడ ♦ నలరి రిట్లు. 24

వ. అంత నొక్కనాఁడు తనయింటికడ పాప లందఱు నయ్యె
పనులవెంటఁ బంపువడిపోయిన, నందసుందరి సంరంభం
బునం దరికంబంబుకడఁ గుదురున నొక్కదధికుంభంబు
పెట్టి, మిసిమిగల మీఁగడపెరుఁగు గూడంబోసి, వ్రేఁక
నాఁకత్రాసు కవ్వంబున నలవరించి, 25

సీ. కరకమలారుణ♦కాంతిఁ గవ్వపుఁద్రాసు
పవడంపునునుఁదీవ♦పగిది మెఱయఁ,

క్రమముతో రజ్జు వా♦కర్షింపఁ బాలింద్లు
వీచ్వడి యొండొంటి ♦ వీఁకనొత్తఁ,
కుచకుంభములమీఁది♦కొంగు జాఱఁగఁ జిక్కు
వడుచు హారావళు ♦ ల్చయలుపడఁగఁ,
బొడమిన చెమటతోఁ ♦ బొల్పారు నెమ్మోము
మంచు పైఁ బడినప♦ద్మంబుఁ దెగడఁ,
గీ. గౌను నులియుంగఁ, గంకణ♦క్వణన మెసఁగఁ,
ముఱుము బిగివీడఁ, గర్ణికా♦ద్యుతులు మెఱయ,
బాలు నంకించి పాడెడి♦పాటవలనఁ
దరువు లిగురొత్తఁ, బెరుఁ గింతి ♦ దరువఁ జొచ్చె. 26

వ. ఆసమయంబున, 27

క. సుడియుచు, వ్రాలుచుఁ, గిరుకుచు,
సడిగొట్టుచు, నమ్మ! రమ్మ ♦ చన్నిమ్మనుచున్,
వెడవెడగంతులు వైచుచుఁ,
గడవఁ గదిసి బాలకుండు ♦ కవ్వముఁ బట్టెన్. 28

క. కవ్వముఁ బట్టినప్రియసుతు
నవ్వనరుహనేత్ర తిగిచి, ♦ యంకతలమునన్
నవ్వుచు నిడికొని, కూఁకటి
దువ్వుచుఁ జన్నిచ్చె; నతఁడు ♦ దూఁటుచుఁ గుడిచెన్,

మ. కడుపారం జనుఁబాలు ద్రావనిసుతుం♦గంజాక్షి పీఠంబుపై

నిడి, పొంగారెడుపాలు డించుటకునై ♦ యేఁగంగఁ, దద్బాలుఁ డు
క్కఱుకోపంబున, వాఁడిఱాత, దధిమ♦త్కుంభంబు వోఁ గొట్టి, తెం
పడరం, గుంభములోనివెన్నఁ దిని మి♦థ్యాసంకులద్బాష్పుఁడై. 30

వ. అంత నాలోలలోచన పాలుడించి వచ్చి, వికలంబులయిన దధికుంభశకలంబులఁ జూడగని, తుంటకొడుకు వెన్నదింట యెఱింగి నగుచు, నాకలభగామిని యతనిం గానక చని చని, 31

ఆ. వికచకమలనయన ♦ వేఱొకయింటిలో
వెలయ ఱోలు దిరుగ♦వేసి యెక్కి
యుట్టిమీఁదివెన్న ♦ నులుకుచు నొకకోఁతి
పాలుసేయుచున్న♦బాలుఁ గనియె. 32

మ. కని, చేతన్ సెలగోలపట్టికొనుచుం, ♦గానిమ్ము గానిమ్ము నా!
తనయా! యెవ్వరియందుఁ జిక్కవడ, నే♦దండంబును గాన, నే
విని వారంబును బొంద, నే వెఱపు నే♦విభ్రాంతియుం జెంద, ము-
న్నని యో నీవిటు నన్నుఁ గైకొనమి? నేఁ♦డారీతి సిద్ధించునే?

* * * * *

క. లాలనమున బహుదోషము
లోలిం బ్రాప్తించుఁ, దాడ♦నోపాయములన్
జాల గుణంబులు గలుగును,
బాలురకుం దాడనంబ, ♦ పథ్యం బరయన్. 34

వ. అని నిశ్చయించి, కేల నున్నకోల జళిపించి, బాలా! నిలు,
నిలు, మని బగ్గుబగ్గున నదల్చుచుఁ, దల్లి డగ్గఱిన, బెగ్గడి
లినచందంబున నగ్గలికసెడి యోలు డిగ్గ నుఱికి, 35

క. గజ్జెలు గల్లని మ్రోయఁగ,
నజ్జలు ద్రొక్కుటలు మాని ♦ యతిజవమున, యో
షిజ్జనములు నగఁ, దల్లియుఁ
బజ్జం జనుదేర, నతఁడు ♦ పరువిడె నధిపా! 36

వ. అప్పుడు 37

మ. స్తనభారంబున డస్సి క్రుస్సియసదై ♦ జవ్వాడు మధ్యంబుతోఁ,
జనితస్వేదముతోఁ, జలత్కబరితో, ♦ స్రస్తోత్తరీయంబుతో,
వనజాతేక్షణ గూడఁ బాఱి తిరిగె ♦ న్వారించుచున్వాకిటన్,
ఘనయోగీంద్రమనంబులు న్వెనుకొనం♦గాలేని లీలారతున్.

వ. ఇట్లు గూడంజని, 39

సీ. స్తంభాదికంబులు ♦ దనకు నడ్డంబైన
నిట్టట్టు సని పట్ట♦నీనివాని,
నీతప్పు సైరింపు! ♦ మింక దొంగిలఁబోవ!
నే నని మునుముట్ట ♦ నేడ్చువానిఁ,

గాటుక నెఱయంగఁ ♦ గన్నులు నులుముచు
వెడలుకన్నీటితో ♦ వెగచువాని,
నేదెస వచ్చునో! ♦ యిది యని పలుమాఱు
నుఱుఁగుచుఁ గ్రేఁగంటఁ ♦ జూచువానిఁ,

ఆ. గూడఁబాఱి పట్టు♦కొని వెఱపించుచుఁ,
జిన్నిపెన్నదొంగ ♦ సిక్కె ననుచు,
నలిగి కొట్టఁ జేతు ♦ లాడక పూఁబోఁడి
కరుణతోడఁ బాలుఁ ♦ గట్టఁ దలఁచి, 40

వ. ఇట్లనియె. 41

క. మీ రెవ్వరు? శ్రీకృష్ణులు
గారా? యెన్నఁడును వెన్నఁ ♦ గానరఁటకదా!
చోరత్వం బించుకయును
నేరరఁట! ధరిత్రి నిట్టి♦నియతులు గలరే? 42

క. పట్టినఁ బట్టువడనినినుఁ
బట్టెద నని చలముగొనినఁ, ♦ బట్టుట పెట్టే?
పట్టువడ వంద్రు పట్టీ!
పట్టుకొన, న్నాకుఁగాక ♦ పరులకు వశమే? 43

క. ఎక్కడనైనను దిరిగెద,
వొక్కయెడన్ గుణము గలిగి ♦ యుండవు, నియమం
బెక్కడిది నీకు? మఱచినఁ
జక్కఁగఁబోయెదవు పెక్కు ♦ జాడలఁ బుత్రా! 44

*   *   *   *   *

(అనిమర్మంబు లెత్తి పలికి)

క. ఆలలన గట్టె ఱోలన్
లీల, న్నవనీతచౌర్య♦లీలుం; బ్రియవా
గ్జాలుం, బరివిస్మితగో
పాలుం, ముక్తాలలామ♦ఫాలున్, బాలున్. 45

క. ఱోలను గట్టువడియు న
బ్బాలుఁడు విలసిల్లె భక్త♦పరతంత్రుండై,
యాలానసన్నిబద్ధవి
శాలమదేభేంద్రకలభ♦సమరుచి, నధిపా! 46

*   *   *   *   *

ఆ. పట్టి, యెల్లబోఁటి♦పట్టి యీతం డని
గట్టితలఁపుతోడఁ♦గట్టెఁగాక,
పట్టికడుపు పెక్కు♦బ్రహ్మాండములు పట్టు
టెఱిఁగెనేని, తల్లి♦ యేల కట్టు? 47

క. చిక్కఁడు సిరికౌఁగిటిలోఁ;
జిక్కఁడు సనకాదియోగి♦చిత్తాబ్జములం;
జిక్కఁడు శ్రుతిలతికావలిఁ;
జిక్కె నతఁడు లీలఁ దల్లి♦చేతన్ ఱోలన్! 48

వ. ఇట్లు గ్రద్దన నాముద్దియ, ముద్దులపట్టి యుదరంబుగట్ట నడ
రుచుఁ జతురంబుగఁ జక్క నొక్కత్రాడుసుట్టిన, నది

రెండంగుళులు గడమపడియె; మఱియు నొక్కబంధనంబు
సంధించి వలగొనిన, నంతియ కొఱంతయయ్యె; వెండియు
నొక్కపాశంబుగూర్చి పరివేష్టించిన, వెల్తిసూపె; నిట్లు, 49

క. తజ్జననిలోఁగిటం గల
రజ్జుపరంపరలఁ గ్రమ్మ♦ఱన్ సుతుఁ గట్టన్,
బొజ్జ దిరిగిరా దయ్యె; జ
గజ్జాలము లున్నబొజ్జఁ♦గట్టన్వశమే? 50

వ. అప్పు డాయవ్వయు గోపికలును వెఱంగుపడిరి; తదనంత
రంబ, 51

ఆ. ఒడలఁ జెమట లెగయ, ♦నుత్తరీయము జాఱ,
వీడియున్నతుఱుము♦ విరులురాలఁ,
గట్టరానితన్నుఁ♦గట్టెద నని చింత
గట్టుకొనినతల్లిఁ♦గరుణఁ జూచి, 52

క. బంధవిమోచనుఁ డీశుఁడు
బంధింపఁ బెనంగుజనని♦పాటోర్చి, సుహృ
ద్బంధుఁడు గావున, జననీ
బంధంబునఁ గట్టువడియెఁ♦బాటించి నృపా! 53

క. సంగడిఁ దిరిగెడుశంభుఁడు,
నంగాశ్రయ యైనసిరియు,♦నాత్మజుఁడై యు
ప్పొంగెడుపద్మజుఁడును, గో
పాంగనక్రియఁ గరుణవడయ♦రఖిలేశ్వరుచేన్! 54

క. జ్ఞానులచే, మౌనులచే,
దానులచే, యోగసంవి♦ధానులచేతం,
బూని నిబద్ధుండగునే
శ్రీనాథుఁడు భక్తియుతుల♦చేతం బోలెన్? 55

వ. అంత నయ్యశోద పనుల వెంటం దిరుగఁ, గృష్ణుండు దొల్లి నారదుశాపంబున నిరుమద్దులై యున్న నలకూబర మణిగ్రీవు లను గుహ్యకుల నిద్దఱం గని, ఱోలీడ్చుకొని చనియె —అని చెప్పిన శుకయోగివరునకు భూవరుం డిట్లనియె. 56

క. నారదుఁ డేల శపించెను?
వారా వృక్షత్వమునకు ♦ వచ్చిన పనికిం
గారణ మెయ్యది? యోగికు
లారాధ్య! యెఱుంగఁ జెప్పు♦మయ్యా! వినియెదన్. 57

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె—మున్ను కుబేరుని కొడుకు లిరువురు, శంకరకింకరులై యహంకరించి, వెండికొండమీఁద విరులతోఁటలం బాడెడుచేడియలం గూడికొని, కరేణుసంగతంబులైన యేనుంగులభంగి, సురంగంబులైన మందాకినీతరంగంబులం గ్రీడింప, నారదుండు వచ్చిన, నచ్చెలువలు సెచ్చెర వలువలు ధరియించిరి; మదిరాపానపరవశులు గావున, వార లిరువురు వివస్త్రులై మెలంగుచున్న, నా మునీశ్వరుండు సూచి, శపియించువాఁడై, ప్రతీతంబగు గీతంబు వాడె వినుము. 58

శా. సంపన్నుండొరుఁ గానలేఁడు; తనువు♦న్సంసారమున్నమ్మి హిం
సింపం జూచు; దరిద్రుఁ డెత్తువడి, శు♦ష్కీభూతుఁడై, చిక్కి, హిం
సింపం డన్యుల; నాత్మకున్సములుగాఁ ♦ జింతించు; నట్లౌటఁ, ద
త్సంపన్నాంధున కంజనంబు వినుమీ! ♦ దారిద్ర్యమూహింపఁగన్. 59

వ. అని గీతంబు వాడి తనమనంబున. 60

క. కలవానిసుతుల మనుచును,
గలకంటులతోడఁ గూడి, ♦ కానరు పరులం
గలలో నైనను; వీరికిఁ
గలక్రొవ్వడఁగించి బుధులఁ ♦ గలుపుట యొప్పున్, 61

వ. అని చింతించి, విజ్ఞానవిశారదుం డగు నారదుండు నలకూబరమణిగ్రీవులం జూచి, వీరలు శ్రీమదాంధులరు గావున, భూలోకంబున నర్జునతరువులై, నూఱు దివ్యవర్షంబు లుండుం! డటమీఁద, గోవిందచరణారవిందపరిస్పందంబున,

క. ముక్తులరై, నారాయణ
భక్తులరై, పరమసాధు♦భావశ్రీసం
సక్తులరై, సురలోక
వ్యక్తుల రయ్యెదరు, నాదు♦వాక్యముకతనన్, 63

వ. అని యిట్లు పలికి నారదుండు నారాయణాశ్రమంబునకుం

జనియెఁ; బా రిరువురును సంగడిమద్దులైరి; పరమభాగవతుం
డైన నారదుమాటలు వీటింబుచ్చక పాటించి, 64

క. ముద్దులతక్కరిబిడ్డఁడు
మద్దులఁ గూల్పంగఁ దలఁచి, మసలక, తానా
మద్దికవ యున్నచోటికి,
గ్రద్దన ఱో లీడ్చుకొనుచుఁ గడఁకం జనియెన్. 65

వ. చని యాయూర్జితమహాబలుండు, నిజోదరదామ సమాకృష్యమాణ తిర్యగ్భవదులూఖలుండై, యారెండు మ్రాఁకుల నడుమం జొచ్చి, ముందటికి నిగుడుచు, 66

క. బాలుఁడు ఱో లడ్డము దివ,
మూలంబులు వెకలి, విటపములు విఱిగి, మహా
భీలధ్వనిఁ గూలెను శా
వాలస్యవివర్జనములు, యమళార్జునముల్! 67

వ. ఇట్లు నిర్మూలంబులయి పడినసాలంబులలోనుండి, కీలికీలలు వెల్వడుపోలిక, నెక్కుడుతేజంబున దిక్కులు పిక్కటిల్లం, బ్రసిద్ధులైన సిద్ధు లిద్దఱు వెడలివచ్చి, ప్రబుద్ధులై, భక్తలోకపాలకుండైన బాలకునకు మ్రొక్కి, లేచి, కరకమలంబులు మోడ్చి, యిట్లనిరి. 68

క. బాలుఁడవే? నీవు పరుఁడ, వ
వ్వాలంబుఁడ, వధికయోగి, వాద్యుఁడవు; తను

స్థూలాకృతి యగు విశ్వము
నీలీలారూప మండ్రు నిపుణులు కృష్ణా! 69

* * * * *

క. భువనములు సేయఁ గావఁగ
నవతీర్ణుఁడ వైతి కాదె! యఖిలేశ్వర! యో
గివరేణ్య! విశ్వమంగళ!
కవిసన్నుత! వాసుదేవ! కల్యాణనిధీ! 70

ఉపేంద్రవజ్రము :—

తపస్వివాక్యంబులు దప్పవయ్యెన్;
నెపంబునం గంటిమి నిన్నుఁ జూడన్;
దపంబు లొప్పెన్; మముఁ దావకీయ
ప్రపన్నులం జేయుము, భక్తమిత్రా! 71

శా. నీపద్యావళు లాలకించు చెవులున్, నిన్నాడు వాక్యంబులున్,
నీపేరం బనిసేయు హస్తయుగముల్, నీమూర్తిపైఁ జూపులున్,
నీపాదంబులపొంత మ్రొక్కు శిరముల్, నీసేవపైఁ జిత్తముల్,
నీపై బుద్ధులు, మాకు నిమ్ము కరుణన్ నీరేజపత్రేక్షణా!

వ. అని యిట్లు కీర్తించినగుహ్యకులం జూచి నగుచు, నులూఖలబద్ధుండైన హరి యిట్లనియె. 73

క. తమతమధర్మము దప్పక,
సములై, నను నమ్మి, తిరుగుసభ్యులకును, బం

ధము నన్నుఁ జూడ వీరి యును,
గమలాప్తుఁడు వొడమ వీరియు ♦ ఘనతమముక్రియన్. 74

క. కారుణ్యమానసుం డగు
నారదువచనమునఁ జేసి ♦ నను బొడగనుటన్,
మీరు ప్రబుద్ధుల రైతిరి,
చేరెన్ నామీఁదితలఁపు ♦ సిద్ధము మీకున్. 75

వ. అని యీశ్వరుండు, మీరు నివాసములకుం బొం, డని యానతిచ్చిన, మహాప్రసాదం బని, వలగొని, పెక్కుమ్రొక్కు లిడి, వీడుకొని, నలకూబరమణిగ్రీవు లుత్తరభాగంబున కరిగి; రంత నందాదు లయినగోపాలకులు, నిర్మూలంబు లయిపడిన సాలంబులచప్పుడు పిడుగుచప్పు డని శంకించి, వచ్చి చూచి, 76

క. ఈపాదపములు గూలఁగ,
నీపాపఁ డులూఖలమున ♦ నిటు బద్ధుండై,
యేపగిదిఁ బ్రదికెఁ! గంటిరె?
వాపోవఁడు, వెఱవఁ, డెట్టి ♦ వాఁడో యితఁడున్? 77

ఆ. పిడుగు పడదు గాక! ♦ పెనుగాలి విసరదు!
ఖండితంబు లగుట ♦ గానరాదు!
బాలుఁ డితఁడు, వట్టి ♦ పడఁద్రోయఁజాలఁడు!
తరువు లేల కూలె ♦ ధరణిమీఁద? 78

వ. అని పెక్కండ్రు, పెక్కువిధంబుల, నుత్పాతంబులు గావలయు, నని శంకింప, నక్కడ నున్నబాలకు లిట్లనిరి. 79

క. నందునికొమరుఁడు, వినుఁ! డీ
సందున మును దూఱి, ఱోలు ♦ సరియడ్డముగా
ముందటి కీడ్చిన, మద్దులు
గ్రిందుగొనం గూలె; జనులఁ ♦ గంటి మిరువురన్! 80

వ. అని యిట్లు పలికినబాలకాలాపంబులు విని, కొందఱు మిథ్యారూపంబు లనిరి; కొందఱు నానావిధంబుల సందేహించి; రంత నందుండు వికసితవదనారవిందుం డగుచుఁ బట్టికట్టు విడిచె; నట్టియెడఁ, దనతెఱం గెవ్వరు నెఱుంగకుండవలె నని, కపటకుమారుండు, 81

శా. పాడు న్మందునిభంగి; గోపవనిత ♦ ల్పాణిధ్వనుల్సేయఁగా
నాడున్ జంత్రముకైవడిం, బరవశుం ♦ డై, హస్తముల్ ద్రిప్పుచుం;
జూడన్నేరనివానిభంగి జనులం ♦ జూచున్, నగున్, బాలురం
గూడుం, బెద్దలపంపుసేయఁ జను, డాఁ ♦ గున్, మట్టిఁ జిట్టాడుచున్. 82

క. చుంచెదురుఁ బాలుద్రావు, ము
దంచితముగ ననుమఁ, బాలు ♦ ద్రావి, జననితోఁ
జుం చెదుగ దనుచు, లీలా
చుంచుం డై, యశోద చుంచుఁ ♦ జూపు నరేంద్రా! 83

క. సెలగోల పట్టుకొని, జల
కలశములో నీడఁజూచి, ♦ కలశయుతుండై
సెలగోలఁ బాపఁ డొకఁ డిదె!
తలఁచె నన్నుఁగొట్ట, ననుచుఁ ♦ దల్లికిఁ జెప్పన్. 84

క. భిక్షులు వచ్చెద రేడ్చిన,
భిక్షాపాత్రమున వైచి ♦ బెగడించి నినున్
శిక్షించెద—రని చెప్పిన,
భిక్షులఁ గని తల్లిఁ గనియు ♦ భీతిల్లు నృపా! 85

* * * * *

VII

పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన్న.

ఈయన నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; పెక్కుగ్రంథములు రచించినట్లు చెప్పుదురు కాని, యిప్పుడు—జైమినిభారతాశ్వమేధపర్వము, శృంగారశాకుంతలము—ఈరెండే కాన్పించుచున్నవి. జైమినిభారతము 480 వ సంవత్సరముననో ఆప్రాంతముననో చేసి, సాళువగుండ నృసింహనృపాలుని దానికి నాయకునిగాఁ జేసినాఁడు. ఇందలికవితాధారయనర్గళము, రచన నాతికఠినముగా రసవంతముగా నుండును; శయ్య కడు మనోహరమైనశయ్య. ఈకవియే "వాణి నారాణి" యన్నకవి.

జైమినిభారతాశ్వమేధపర్వము—సప్తమాశ్వాసము.

కథాసందర్భము.

మయూరధ్వజుఁ డనుమణిపురపురాజొకఁ డుండెను; అతఁడు మహావిష్ణుభక్తుఁడు. సుచిత్రుఁ డనునామాంతరముగల మహావీరుఁడగు తామ్రధ్వజుఁ డతనికొడుకు. వారిసేనాధిపతి నకులధ్వజుఁడు. మయూరధ్వజుఁ డశ్వమేధయాగము చేయ నెంచి, భూసంచారార్థము తనయశ్వమును పుత్రునితోఁ బంపినాఁడు. కృష్ణార్జునులు సహాయులుగా ధర్మరాజుచేఁ బంపఁబడిన యశ్వమేధాశ్వమును అదియును ఎదురుపడినవి. తామ్రధ్వజుఁడు ధర్మరాజుయాగాశ్వమును బట్టెను. కృష్ణార్జును లెంతగాఁ బోరినను, అతని నోడించి తమయశ్వమును పుచ్చుకొనఁజాలక, తామే యతనిచే నోడింపఁబడిరి. అంతటఁ గృష్ణుఁడు వృద్ధవిప్రవేషమును అర్జునుఁడు తచ్ఛిష్యవేషమును దాల్చి, కపటయాచకులుగా, నిరువురును మయూరధ్వజునియజ్ఞశాలకుఁ జని రాజును దర్శించిరి.

* * * * *

* * * * *

(తామ్రధ్వజుఁడు)

క. లెక్కగొనక నరుఁ గృష్ణుని
నుక్కణఁగ బిగించి, మూర్ఛ ♦ నొందించి, ధరన్
గ్రిక్కదలవైచి, హయమున్
నెక్కొనఁ గొనిపోయి, జనకు♦నిం గని మ్రొక్కెన్. 1

క. మ్రొక్కినఁ గని నకులధ్వజు
దిక్కుఁ గనుంగొనిన, వాసు♦దేవార్జునులన్
సుక్రించి హయముఁ దెచ్చిన
యక్కథ వినిపించె నృపతి ♦ కాతఁడు తెలియన్. 2

క. విని, కన్నులఁ గెంపొదవఁగఁ,
దనయుని వీక్షించి, సమర♦తలమునఁ గృష్ణా
ర్జునుల నటు డించి తురగముఁ
గొనివత్తురె? యింతపడుచుఁ♦గొడుకవు గలవే? 3

చ. క్రతుఫలదాతయైనహరిఁ♦గయ్యములోనఁబరిత్యజించి,శూ
రతఁ గొనివచ్చి తీమఖతు♦రంగము; నెవ్వరిఁగూర్చిచేయనీ
క్రతు వికఁ? నంచుఁ, దానుఁగుల♦కాంతయుఁ గూడి,
మయూరకేతుఁ, డీ

గతి వెతఁబొందఁ, బ్రొద్దు మస♦కంబడె; నంతటఁ బాండు
సైనికుల్. 5

ఉ. జన్నపుమావుఁ గానని వి♦చారపుమోములఁ,బంకజంబుల,
న్వన్నియదాఱ,మార్గణగ♦ణవ్రణజాస్రము,సంధ్యపెంపు,సం
పన్నత మీఱ, నిద్రయుఁ, ద♦మంబుఁ, గ్రమంబుగఁజేర,
మోహపుం
గన్నులఁ,గైరవంబుల,వి♦కాసముదేఱఁగ,మూర్ఛఁదేఱుచున్

క. హరిఁ జూచి నరుఁడు—మనతో
దురము సలిపినతఁడు పవన♦తురగము గొని, యే
తెరువునఁ జనె? నా కెఱిఁగిం
పు, రణంబున గెల్చి వాహ♦ముం దెత్తు—ననన్. 6

ఆ. వీతి నిపుడు బర్హి♦కేతుఁ డేలెడురత్న
పురికిఁ గొనుచు నతని♦పుత్రుఁ డరిగె;
వానితెగువఁ జూచె♦దేని, నావెంట ర,
మ్మనుచుఁ బురముచెంత ♦ మొనల నునిచి, 7

సీ. కటిఁ బ్రాఁతముతుకనీ♦ర్కావిదోవతిపంచె,
భూరిమధ్యమున నూర్ధ్వ♦పుండ్రకంబు,
వక్షస్థ్సలమునఁ బ♦ద్మాక్షమాలిక, కర్ణ
బిలమున నులివాడు♦తొలసియెన్ను,
నంసభాగంబున ♦ నాయుహారపుసంచి,
దోర్మూలమున నిత్తి♦తోలుసజ్జ,

కుడికరంబున నలు♦గుఱువేణుదండంబు,
గూనివీఁపునఁ జింపి♦గొడుగుఁదడక,
గీ. తనకు నలవడ, వృద్ధవి♦ప్రనివిధంబు
దాల్చుటయుఁ, గూర్మిసఖుఁడు సు♦త్రామసుతుఁడు
బ్రహ్మచారియై తనవెంట ♦ రా, మురారి
రత్ననగరంబు సొచ్చి, పూ♦ర్వత్రియామ, 8

క. పరిమళధూపము, జాలక
సరణిఁ బిసాళింప, సంత♦సముతోడుత న
న్నరనారాయణు లిరువురుఁ
జరియింపఁగఁ, జంద్రికాంత♦సౌధములందున్, 9

చ. సురతసుఖంబుల న్మిగులఁ ♦ జొక్కుచు నొక్కవిటుండు—
కాంత ! నీ
కురులకుఁ గృష్ణవర్ణమును,♦ కుంకుముగుబ్బలకచ్యుతత్వమున్,
దొరకె—ననన్, నిజేశుకర♦తోయరుహంబుఁ దెమల్చి,
నిన్ను నీ
కరములశంఖచక్రములు♦గా! పురుషోత్తముఁజేసె; నావుడున్

క. సరసిజలోచనుఁ డిట్లను
హరిహయసుతుతోడఁ—జూడు! ♦ మాశ్చర్యం బీ
పురజనముభక్తి! సురతపు
పరసతలను మామకప్ర♦శంసలె యొప్పున్! 11

క. తలఁపులు హరిచింతనములు,
పలుకులు హరికీర్తనాను♦భవములు, పనిపా
టులు హరికృత్యంబులు, భూ
తలవైకుంఠంబు, పొగడఁ ♦ దగు నిది, యనుచున్, 12
ఉ. వేడుకతోడ నన్నగర♦వీథుల నీగతి సంచరించుచున్,
గ్రీడియుఁ దాను వేడువత♦తిన్ జని, నర్మదలోన మజ్జనం
బాడి, గమించి, చొచ్చెను ద♦వంతికరాజమరాళకూజితా
మ్రేడితకింకిణీరవప♦రిష్కృతఘోటము, యజ్ఞవాటమున్.
క. చొచ్చి, తదాస్థానమహిమ
కచ్చెరువందుచు, వియచ్చ♦రాహ్వానోద్గా
తృచ్చరితసామమంత్రము
ఖోచ్చధ్వను లంతరిక్ష ♦ మూటాడింపన్. 14
మ. క్రతుదీక్షాపరు, విశ్వభూవలయస♦మ్రాణ్మౌళిమాణిక్యభూ
షితపాదాంబుజు, ఋత్విగావృతుఁ, గుశా♦సీనున్, వధూ
సంయుతున్,
గితవబ్రాహ్మణు లిద్దఱుం గదిసి కేం♦గేలెత్తి, బర్హిధ్వజ
క్షితినాథోత్తమ! భద్రమ! స్తనుచు నా♦శీర్వాదముం జేసినన్,
క. ఆనరనాథుఁడు ప్రత్యు
త్థానం బొనరించి, మ్రొక్కి, ♦ ధరణీసుర! ము
న్నే నతి గావింపక మును
మే, నను దీవించు టది శ♦పించుట గాదే? 16

క. ఎందుండి యరుగుదెంచితి
రెందుల? కేఁ జేయుసేవ ♦ యెద్ది? యన, మహీ
బృందారకుండు పరమా
నందహృదయుఁ డగుచు ధరణి♦నాథునితోడన్, 17

క. భూవల్లభ! కార్యార్థుల
మై వచ్చుటఁ జేసి, మాకు ♦ నాశీర్వాదం
బీవలసె నమస్కారము
గావింపక మున్న, యెగ్గు ♦ గా దిది, యనినన్, 18

క. జనవరుఁడు—పురాణములం
దనఘా! "యభ్యాగత స్స్వ♦యం విష్ణు"వు నా
వినఁబడు; నినుఁ జూచిన నా
జనార్దనునిఁ జూచినట్ల ♦ నంతసమయ్యెన్ 19

క. కొంచక వేఁడుము, తగ న
ర్పించెద, నిపు డెద్ది నీయ♦భీష్టము? నాకున్
గించిత్తయిన మనోధన
వంచన మిచ్చోట లే ద♦వశ్యం—బనినన్, 20

సీ. భూపాల! విను, ధర్మ♦పురి మండు కృష్ణశ
ర్మాభిధానుఁడ, మదీ♦యాత్మజునివి
వాహంబునకు, నీపు♦రోహితుండు సుశీలు
నింటఁ గన్నియఁ గల్గు ♦ టెఱిఁగి, యడుగఁ,

బయనమై వచ్చుచో, ♦ భయదాటవీమధ్య
సీమ, నాఁకలిగొన్న ♦సింహ మొకటి,
కవిసి, పుత్రుని ఘోట♦కముఁ గూడఁ బట్టిన,
విడిపింప నా కొండు♦ తెరవులేక,

గీ. చింతతో, "నటవ్యాం నార♦సింహ!" యనుచు,
నూటయెనిమిదిమాఱు లెం♦న్నుకొని వరుస,
నలఁతఁ గుత్తుక యెండఁగా, ♦ నవ్విభుండు
గరుణఁ బ్రత్యక్షమై నన్నుఁ ♦ గావఁ డయ్యె! 21

వ. ఇవ్విధంబున మహావ్యథం బరితాపించుచున్ననన్ను, రూ
క్షేక్షణంబుల నిరీక్షించుచు, హర్యక్షంబు వాలవిక్షేపం
బుల నధిక్షేపించి, పుత్రగాత్రంబు నఖరదంష్ట్రాంకురంబు
ల నప్పళించుచు, మనుష్యభాషణంబుల గద్దించుచు నన్ను
నుద్దేశించి—నాచేఁ బడినజంతువుం గృతాంతునంతవాని
కైన బలవంతంబున విడిపింప నీఁతబంటి; శిష్యుండును
నీవు నింటికిం జనుం—డని నిరాశంబుగాఁ బలికినఁ, గ్లే
శంబున నాశిశువుం బాసి పోవంజాలక, "బాలకవిహీను
లగుమానవులకు నూర్ధ్వదైహికంబులు లేవు గావున, నీవు
మచ్ఛరీరంబు కబళంబుగొని, సుతశరీరంబు విడుము" మనిన
విని, యక్కంఠీరవం బకుంఠారవంబున,—మావంటిదుష్ట
జంతువు లాసన్నమృత్యువునకు మూలభృత్యు లగుటం
జేసి, యిట్టిగతాయుషప్రాణులం గాని మీవంటిదీర్ఘాయుః

ప్రాణులం బట్టవు, పట్టికొఱ కింతపట్టి పెనంగి పట్టిదురవస్థ
లం బొరలక మరలు—మనిన, "సత్కృతంబు లగుసుకృ
తంబు లర్పించెద, నెప్పాట నిప్పాపని నొప్పింపక నాకు
నొప్పింపవే!" యనిన, నీయకొనక—నీయెడ నాకు నయ్యె
డుప్రయోజనంబు లెయ్యవియు లేవు, మయూరధ్వజుని
వలనం గాని—యనియె; నది నీ వంగీకరించెదవేని నెఱిం
గించెద ననిన, భూసురోత్తమునకు రాజసత్తముండిట్లనియె.

క. ఆకేసరి నరకేసరి
గాకున్న, మదీయదేశ ♦ కాననగిరులన్,
భీకరహరిదర్వీకర
సూకరనికరముల కెట్లు ♦ సుడియఁగవచ్చున్ ? 23

క. అడిగినపదార్థ మెల్లను
దడయక నీకిత్తు నని మొ ♦ దల నాడితి, నా
నోమువు వృథగాదు, వలసిన
వడుగుము నీ, వన్న, భూసు ♦ రాగ్రణి విభుతోన్, 24

క. నీయెడ మముబోంట్లకు నే
లా యీసంశయము ? "దుర్బ ♦ లస్య బలం రా
జా" యని పలుకు విశిష్ట
న్యాయము గలుగుట, మదార్తి ♦ హరియింపఁదగున్. 25

క. ఆసింహము నీదేహము
దా సగ మిచ్చినఁ గుమారు ♦ దండింప ననన్,

గాసిలి,—రాజులతనువులు
గోసిమ్మనఁ దగునె పూను ♦ కొని విప్రులకున్ ?— 26

ఉ. నావుడు, సింహ మిట్లను—మ ♦ నంబున నన్నరనాథచంద్ర
ముఁ
గేవలుఁగాఁ దలంపకు, మ ♦ కించనరక్షణశీలుఁ, డాత్మవి
ద్యావిదుఁ, డుత్తమోత్తముఁ, డు ♦ దారుఁడు, సూనృతవాది,
గావునన్
నీ విటు సంశయింప, కత ♦ నిం గని వేఁడు, ఫలించుఁ గోరికల్

క. నీతనువు ముదిసి తపముల
చేతఁ, బలలశూన్యమై, కృ ♦ శించిన; దాధా
త్రీతలపతిగాత్రము నవ
నీతసమము, బహుసుఖప్ర ♦ ణీతం బగుటన్— 28

క. ఇది సింహభాషితము, ము
న్న, దశరథాత్మజుఁడు బ్రాహ్మ ♦ ణునిమృతశిశువుం
బ్రదికింపఁడె ? రామున కే
కొద నీ ? వెట్లయినఁ బుత్ర ♦ కునిఁ గావు, మనన్. 29

సీ. కువలయేశ్వరుఁ డియ్య ♦ కొని, మంత్రిహితపురో
హితబంధుజనమహీ ♦ పతులఁ జూచి,
రాజున కర్థంబు ♦ రణమునం దైన, బ్రా
హ్మణునెడ నైన, దే ♦ హంబు విడువ;

మును శిబికర్ణజీ♦మూతవాహులు పరా
ర్థముగాదె నిజశరీ♦రములు విడిచి ?
కే నీమహాత్మున♦కై నాతనువులోన
నర్ధ మిచ్చితి; దీని ♦ కడ్డుపడకుఁ;
గీ. డని సుచిత్రునిసకలరా♦జ్యాభిషిక్తుఁ
గాఁ బ్రతిష్ఠించి, మేఖల♦కన్యకాంబు
వులఁ గృతస్నానుఁడై, దాన♦ములు బహుప్ర
కారములఁ జేసి, విప్రపుం♦గవుని బిలిచి, 30

క. పూతజలాక్షతములు గొని,
దాత, "మదీయార్ధదేహ♦దానేన హరిః
ప్రీతో భవ !" తని, భూసురు
చేత నృపతి ధారవోసి,♦చిత్త మెలర్పన్, 31

ఉ. పత్రివితర్దికాస్థలివి♦శంకదృఢాసనుఁడై, ముకుందు లో
కత్రయవందితుం హృదయ♦కంజమునం బదిలించి, కేతకీ
పత్రిమూలీల మాళిఁ గర♦పత్రము పూనెడునంతఁ, బుణ్యచా
రిత్రకుముద్వతీపతి యొ♦ఱింగి వడిం జనుదెంచి భర్తతోన్,

క. నీయర్ధశరీరము కా
నా యేను ? మదీయదేహ ♦ మప్పించి, నిజం
బీ మెడ నిలుపు ! మనిన, విని
యాయవనీసురుఁడు పలికె ♦ నధిపునితోడన్. 33

క. సింగము నాతో నృప !—వా
మాంగము స్త్రీభాగ, మది య♦నర్హము, భుజియిం
పం గొఱగా—దనె; నీవు
గ్యాంగన తను విచ్చగింప ♦ దమ్మృగ, మనినన్, 34
సీ. సుతుఁ డైన తామ్రధ్వ♦జుఁడు శాంబరీవిప్రు
నకు నిట్టు లనియె వం♦దన మొనర్చి—
భూసుర ! "ఆత్మా వై పి♦తా స పుత్ర" యటంచు
ననియెడు శ్రుతి రహ♦స్యంబు వినవె ?
జనకుని దేహంబు ♦ సగమేల ? నాశరీ
రము సింహమునకు స♦ర్వంబు నిత్తుఁ
దడయ, కేనును ఋణ♦త్రయవిముక్తుండనై,
తండ్రి కైకొన్న స♦త్యంబు నెఱపి,
గీ. శాంతనవరాఘవులకీర్తిఁ ♦ గాంతు—ననిన,
బ్రాహ్మణుఁడు పల్కు—మృగరాజు♦పలుకు వినుము,
రాజదేహంబుఁ దత్కళ♦త్రంబు సుతుఁడుఁ
గోయవలె ననె; నది గల్ల♦సేయ నగునె ?— 35
గీ. అనిన దరహసితాస్యుఁడై ♦ యవ్విభుండు,
సుతునిఁ దత్పాణిపాసంబుఁ ♦ జూచి, యట్ల
చేయుఁ ! డని చేతిఱంప మి♦చ్చిన, సుచిత్రుఁ
డంద నోడెఁ; గుముద్వతి ♦ యందుకొనియె. 36
వ. అట్లందుకొని, 37

లయగ్రాహి.

ఆరమణియుం, దనకు♦మారకు నదల్చి, యతి
♦దారుణతరక్రకచ♦ధారఁ బతిమాళిం
జేరిచి, మదిన్ హరి హ♦రీ! రఘుపతీ! యనుచు,
♦ వారిరువురుం దెలుగఁ♦గా, రుధిరము ల్ధా
త్రీరమణుగాత్రమున, ♦ మేరుశిఖరిం దొరఁగు
♦గైరికఝరంబులప్ర♦కారముగ, హాహా
కారములు చేసె, హిత♦సూరిజనబంధుపరి
♦వారనికరంబులు, మ♦హారవముతోడన్! 38

ఉ. ఇమ్మెయి వ్రక్కలింప, ధర♦ణీశ్వరుఁడాపలికంట బాష్పతో
యమ్ములు గ్రమ్మఁ, గన్గొని ధ♦రాముఁ డిట్లను—నాత్రి
నిచ్చెదా
నమ్మఁబరిగ్రహింపఁదగు♦నా? యనపత్యతవంత నూర్ధ్వలో
కమ్ములు లేకపోయినఁ బో♦కాలఁగని!—మ్మని యల్గిపో
వఁగన్, 39

గీ. కాంత ప్రాణేశుమస్తంబుఁ ♦ గదియఁబట్టి,
యకట! నీదేహ మూర కి♦ట్లుఱ్ఱెఁగాని,
బ్రాహ్మణుఁడు నిన్ను లేని నె♦పంబు వెట్టి
యలిగిపోవుచున్నవాఁ! ♦ డన, విభుండు, 40

మ. అవు డావిప్రునిఁ జూచి యిట్లను—మహాత్మా! మచ్ఛరీ
రంబులో

నపసవ్యాంగము దానయోగ్యమయి, స♦వ్యాంగంబు గా
కున్న, దుః
ఖవడెన్; అంపము నొప్పినైన, నిరువం♦క న్బాప్పముఁ
వ్రావె? న
త్కృప నీభాగముఁ గో—మ్మన, న్విజయుతోఁ ♦ గృష్ణుండు
ప్రత్యక్షుఁడై, 41

శా. ఆరాజన్యునిఁ గౌఁగిలించి, ధరణీ♦శా! నీవు ధన్యుండవీ
ధీరత్వంబునకు న్వదాన్యతకుఁ బ్రీ♦తిం బొందితిన్, బుత్రసా
ధ్వీరత్నంబులతోడ, నధ్వరము వి♦తిద్వంద్వయుక్తంబుగాఁ,
బ్రారంభింపుము, కర్మకర్త నయి ని♦ర్వర్తింతు నేసర్వమున్!

క. పోర నెదిరి భవదీయకు
మారుం డొక్కరుఁడ గెల్చె ♦ మము నిద్దఱ! నీ
పేరిటి దేహ మొసఁగితి!
వేరీ మీసాటి వీర♦వితరణగరిమన్? 43

చ. అనిన, నృపాలవర్యుఁ డను—♦యజ్ఞఫలప్రదుఁడైన దేవరం
గనుఁగొనఁగల్గె! నేటికి మ♦ఖంబొనరింపఁగ? దప్పిగొన్న మ
ర్త్యునకు, మనోహరాంబువులు ♦ గ్రోలక, మంచున దాహ
మాఱునే?
ననుఁ బరిహాసింపవే బుధజ♦నపరివరోదితవేదమంత్రముల్?

గీ. నేర్పు దప్పి, నిధానంబు ♦ నేలఁ గుమ్మ
రించి, కొప్పెర దెచ్చువి♦ఱిఁడివిధమున,

నాకుమారుఁడు దిమ్మఱ జ♦న్యమున నెఱుఁగ
లేక, వాహంబుఁ దెచ్చె వి♦వేక ముడిగి ! 45

క. ఊహింప మర్త్యకోటికి
దేహము లస్థిరము లగుట ♦ దెలియఁగ నిక్కం;
బీహరిఁ జేపట్టికదా
శ్రీహరి ! నినుఁ గంటి; హరిహ♦రీ ! కృతి నైతిన్ ! 46

క. శరధిచర, కమఠ, కిటి, నర
హరి, వామన, భృగుజ, రామ,♦హలభృ, జ్జిన, క
ల్కి, రుచిరరూపాయ, జగ
త్స్ఫురణాయ నమో నమోస్తు ♦ భవతే !—యనుచున్, 47

వ. బహుప్రకారంబులం బ్రస్తుతించి, సమస్తవస్తుజాతంబుల నమ్మకుందు నానందితుం జేసి, పురందరనందనుం గౌఁగిలించి, బంధుజనసమన్వితుండై నిజపురంబునకుం దోడ్కొనిపోయె; నందు నగ్గోవిందుండు గాండీవికి మయూరధ్వజుని భక్తిఁ దెలుపవలసి, బలసమన్వితంబుగా దివసత్రయం బధివసించె—ననిన విని, జనమేజయుండు జైమినిం గనుంగొని, తరువాతివృత్తాంతం బానతీఁ జిత్తగింపు ! మని యడిగిన......... 48

* * * * 651

VIII

కొన్నికొన్నిసమయములందు వింతభావములు మనసులో మనకందఱకును గలుగుచునే యుండును, గాని కవితాపాటవములేనిసామాన్యజనులు, వచ్చినట్లే వానిని బోనిత్తురు. కవులుమాత్ర మట్లు పోనీక, వానిని చక్కనిపద్యములలోఁ బెట్టి చదువువారి నెందఱనో యానందింపఁ జేయుదురు.

"నానీడ" అనుదానినిగూర్చి యీక్రింద వ్రాసినపద్యకావ్యమునకు మూలము, ఆంగ్లేయభాషలో రాబర్టు లూయీస్టీవెన్సన్ (Robert Louis Stevenson) అను స్కాట్లెండుదేశపుకవి 19 వ శతాబ్దిలో వ్రాసినాఁడు. శైశవావస్థలో మనకందఱకును అట్టియాశలే పుట్టియుండవచ్చును.

నా నీడ.

గీ. పైకి నేఁబోవునపుడు, లో♦పలికి వచ్చు
నపుడు, నాతోడ నేలాకో♦యరుగుదెంచు
వీడ కెప్పుడు నాచిన్ని♦నీడ? దాని
వలనియుపయోగ మేదియో♦తెలియఁజాల. 1

గీ. పాదములనుండి యౌదల♦వఱకు సరిగ
నెట్లు నేనుందు, నద్దియు♦నట్లె యుండుఁ;
బవ్వళింపఁగ నేమెయి ♦ వ్రాల్చుమున్నె
చిత్రముగఁ దాను సెజ్జపైఁ♦జేరియుండు ! 2

గీ. కొంచెముగఁ గొంచెముగఁ బెరుఁ♦గుదురు శిశువు,
లంతే! యీనీడ "రబ్బరు"♦బంతి లేచు
పగిదిఁ బొడువుగ నంతలో ♦ నగిరిపడుచు,
నింతలోఁ గ్రుంగి మాయమౌ♦వింతగాను! 3

గీ. ఆటమర్యాద లెఱుఁగని♦యాకతాయి!
వెక్కిరించుచునుండున్; ♦ బిఱికిపంద!
యెపుడు నన్నంటియే యుండు? ♦ నెంతొ సిగ్గు
పడుదు నట్లుండుటకు వాది♦కడను నేను. 4

ఉ. చక్కఁగ రాత్రిఁ బండుకొని, ♦ జాగ్రదవస్థకు వచ్చి, నేను ప్రొ
ద్దెక్కకమున్నె లేచి, పయి♦కేగి, మనోహరమైనకాంతులన్
గ్రక్కెడుపూలవ్రేలుహిమ♦కంకణముల్గనుచుండ, నిస్సిరో!
పక్కనె యింక నింట నది♦పండుక, సోమరి! నిద్రపోయె
డున్! 5

656

IX

మాయచొక్కా.

ఈఖండకావ్యము అమెరికాదేశపుగ్రంథకర్తయును, రాజనీతిజ్ఞుఁడును, అగు జాన్ హే గారిచే నింగ్లిషుభాషలో వ్రాయఁబడినది. ఈయన 1838 వ సం॥లోఁ బుట్టినాఁడు. అతృప్తుఁడై యెప్పుడు చిరాకుపడుచు, వ్యాధిగ్రస్తుఁడనైయున్నా, ననుకొనుచుండిన యొకరాజుకథ యిందున్నది. సుఖవంతునిచొక్కా తొడుగుకొని యొకరాత్రి పండుకొనినఁగాని రోగనివారణము గాదని యొకతెలివిగలవైద్యుఁడు చెప్పినాఁడు. అట్టిసుఖజీవిని గనిపట్టుటకు దూతల నతఁడు తనరాష్ట్రమువద్దెసలకుఁ బంపెను. సుఖజీవి చివర కగపడినాఁడు గాని, వాఁడు పైని చొక్కాయైనను లేనిపరమదరిద్రుఁడైనాఁడు. అంతట, ఆయసంతుష్టుఁడైనభూపతి బుద్ధి దెచ్చుకొని, సిగ్గుపడి, సమస్తవిత్తవైభవములకంటెను సంతృప్తచిత్తమెంతో గొప్పదని తెలిసికొనెను.

ఆ. అనఁగనఁగనొక్క♦జనపతి యుండెను,
మంచితమిని తేఁడు ♦ మధురభక్ష్య
ములను బుష్కలముగ ♦ ముప్పొద్దులను మెక్కి,
గొంతువఱకు మధువు ♦ గ్రోలుచుండె. 1

ఆ. శయ్య నొఱగుతోడ, ♦ క్ష్మాభర్త గుర్వెట్టి,
నిద్రపోవుచుండె ♦ నిశలయందుఁ;
గెంపుచాయ నుండెఁ ♦ జెంపలు రెండును,
గన్నుదోయి తేట♦కాంతి నుండె. 2

ఆ. అయినఁ దన్ను గొప్ప♦వ్యాధి యుంటె నటంచు,
భూపుఁ డెప్పు డింట ♦ మూల్గుచుండె;

20

నేఁచుచున్నరోగ ♦ మెట్టివంటిరోగమో,
భూవిభుం డెఱుంగు! ♦ దేవుఁడెఱుఁగు! 3

గీ. వందలకొలంది వైద్యులు ♦ వచ్చి; రైన,
నొడయఁ డొక్కనిచే బాగు ♦ పడనికతనఁ,
గినిసి వారితల ల్నఱ ♦ కించి, క్రొత్త
వైద్యులకొఱకు బంటులఁ ♦ బంపసాగె. 4

సీ. వ్యాధిదేవత కిట్లు ♦ వైద్యాధికతముల
విభుఁడు నిత్యము బలు ♦ ల్వెట్టుచుండ,
వచ్చిరి వెజ్జులు ♦ ప్రభుకడ కిద్దఱు;
వారిలో నొక్కఁడు ♦ బక్కవాఁడు,
వైద్యశాస్త్రగ్రంథ ♦ పఠనతత్పరుఁ డౌచుఁ
గాలమంత నతండు ♦ గడపుకతన,
బాగుగాఁ దిని త్రాగి ♦ బలియుట కేనియు
లేశమైనఁ దెఱపి ♦ లేక యుండె;
గీ. నొక్కగ్రంథంబుఁ జదువక ♦ యుండ నింక
రెండవయతండు నిజభిష ♦ గ్వృత్తియందు
హాయిగా నుండె; రుగ్ణు లా ♦ వంత శ్రమయు
నీయ రతనికి వానియ ♦ దృష్ట మేమొ? 5

క. రోగము కుదిరిన ధన్యుఁడు
బాగుగ దక్షిణంబు నొసఁగు ♦ వానికి; రోగం

బేగక రోగియె యేగినఁ,
ద్యాగి యగుచు దాయ కట్టి ♦ ధన మిడు నెలమిన్! 6

ఉ. లోనికిఁ బోయి యాయుభయు ♦ లు న్నృపుఁడు శయ్యఁ బడుండి
యున్న భూ
జానిని గాంచి, నాలుకను ♦ జాఁపుఁ డటంచుఁ బరీక్ష సేసి, డెం
దాన నిజాంగుళీతతి న్మృ ♦ దంగరవంబు లొనర్చి, యింక నె
న్నేనియుఁ జేసి; రైనఁ దెవు ♦ లేదియుఁ గన్పడలేదు లో
పలన్ 7

సీ. బక్కభిషఙ్మణి ♦ పరికించి పరికించి
"స్వామి! పూర్ణారోగ్య ♦ వంతులుగనె
యున్నారు, మీలోన ♦ నొక్కింత రుజయును
లే" దని చెప్పఁగా, ♦ లేచి నృపతి
సింహగర్జన మొందు ♦ చేసి కోపంబున—
నుఱిఁదీయుఁ డీతని ♦ నూరిబైట!—
యని పల్కె రెండవ ♦ యాతని నెమ్మోము
వ్రాలి యొక్కించుక ♦ పాలిపోయె;
గీ. నంతలోఁ దేఱి యాతండు ♦ చింతసేసి,
ముక్కుకొన నల్పుకొనుచుఁ, "బ్రమోదభరిత
చిత్తుచొక్కాఁ దొడిగికొని ♦ క్షితిపతియొక
రేయి నిద్రింప, రోగంబు ♦ వాయు" ననియె. 8

గీ. తురగములమీఁది కెగిరి తో♦డ్తోన రాజ
భటులు చని నాల్గుదెసలకు♦వాయుగతిని,
ప్రభువురాష్ట్రంబు గాలించి♦వైచినారు,
కాని కనఁబడఁ డయ్యె నొ♦క్కఁ ముఖమైన ! 9

గీ. వృథగ సుఖకయి దూతలు ♦ వెదకివెదకి,
యెంతొ వేసారి, యొకపల్లె♦పొంతఁ బోవు
చుండఁ, బచ్చికబయలఁ బ♦రుండి యీాల
పాటలను బాడు చొకఁడు క♦న్పడియె నటను. 10

గీ. పెద్దనవ్వులు నవ్వుచుఁ ♦ బ్రీతిఁ బూరి
పైని దొర్లెడునాజాల్మ♦వరుసఁ జూచి,
చట్టనను నిల్చి తంద ఆ♦శ్చర్యపడుచు;
నంత నం దొక్కఁ డతనితో ♦ ననియె నిట్లు— 11

క. పట్టఁగ రానిముదంబున
నిట్టాడుచుఁ బాడుచుందు♦వీ; వింతసుఖం
బెట్టబ్బెనయ్య ? యీాశ్వరుఁ
డెట్టికృప న్జూపె నీదు♦నెడ !—వా, నంతన్, 12

క. ఎన్నోపను లొనరుపవలె;
ఖిన్నత కవకాశ మేది ♦ క్షితి సోమరి? కం
చు న్నవ్వె నతఁడు, మిన్నున్
మన్ను న్మార్మ్రోగ్రియ హాస♦మహితధ్వనిచేన్. 13

గీ. అడిగిన యతండు సంతోష ♦ మంది, తోడి
భటుల నారసి, మనకుఁ గా♦వలయువాని
కడకె మనభాగ్యదేవత ♦కడకు మనలఁ
దీసికొనివచ్చె! నని పేద♦దెసకుఁ దిరిగి— 14

క. ఈయొకకోయికి నీచొ
క్కా యెరవుగ నొసఁగుదేవి, ♦ కనకమయములా
వేయివరహాల నీ కిపు
డే యిచ్చెద, హాయి బ్రదుకు ♦ మీాఁదిక—ననియెన్. 15

గీ. ఆడినటువంటిమాటల ♦ నాలకించి,
"యీాయ కేమయ్య? నాకుఁ జొ♦క్కా యొకటియు
లేదు గాని!" యటంచు, నా♦పేద దొర్లి
మొగము గండఁగ నొకపెద్ద♦నగవు నగియె! 16

సీ. అనుదిన మొప్పటి ♦ కప్పుడే యకృతార్థు
లైనదూతలు వార్త ♦ లంపుచుండి
రవనీశునకు; మను♦ష్యానుభావ్యము లగు
సత్వావృత్తులును సువి♦స్పష్టముగను
భూపమనశ్చక్షు♦వులకుఁ గన్పడుటచే,
"నయ్యయ్యో! నే నెట్టి♦వ్యర్థజన్ముఁ
డను! లోనఁ బడియుండి, ♦ వనికిమాలినచింత
లను జిక్కి, వెడతెవు♦ళ్లను దవిలితి!

గీ. సౌర! మెట లేనిరోగంబు ♦ లనుభవించు
చుంటివే?" యని సిగ్గుపడి, యంత ♦ నుండి రాజు,
గదులకిటికీలు దెఱపించి, ♦ గాలి పారఁగఁ
జేసి, సుఖముగఁ గడపెను ♦ జీవనంబు. 17

గీ. ఇంటఁ బడియుండ, కావలి ♦ కేగి నృపుఁడు,
పసిగఁ దనరాజ్యకృత్యము ♦ ల్సలుపుకొనియెఁ;
బ్రభుని దీవించి రెలమిని ♦ రాష్ట్రజనులు;
ఱేఁడు నీరోగతోల్లాస ♦ హృదయుఁ డయ్యె! 18

674

శ్రీరామా.

శ్రీరామా.

తప్పొప్పులపట్టిక.

పుట	పద్యము	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
25	99	2	వథ	వధ
28	109	2	థర్మ	ధర్మ
31	121	3	నిట్లురువురు	నిట్టిరువురు
31	121	5	సన్నద్థులై	సన్నద్ధులై
32	123	2	జవి	జని
32	126	2	ద్రోది	ద్రోచి
34	కవిప్రశంస	9	తమందటఁ	తమంతటఁ
35	2	3	దడిసి	దడసి
36	5	4	థర్మ	ధర్మ
43	34	4	మై	మైఁ
43	37	8	కుంఁ	కుం
60	కథాసందర్భము	1	శాస్మ్రా	శాస్త్రా
64	15	3	బుద్థ	బుద్ధ
64	18	5	నున్న	మన్న
74	53	2	బంథించు	బంధించు
82	84	2	కపటుడై	కపటుఁడై
85	93	1	స్రియం	ప్రియం
85	94	4	నిర్డ	నిర్ద
86	96	2	దనా	ధనా
89	107	10	బంథ	బంధ
91	11	2	థర	ధర
104	12	3	మఘుం	మఖం

Copies can be had of

The Author,

or

Mr. MYLAVARAPU YEGNANNA.

SREE VENU GOPALA VILAS BOOK Depôt.

PITHAPURAM.

or

Messrs GAURANGA Bros.

PITHAPURAM.

END OF TITLE